

КОНСТИТУЦІЙНА АСАМБЛЕЯ: ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ

/Бюлетень
інформаційно-аналітичних
матеріалів, орієнтований на задоволення інформаційних запитів
членів Конституційної Асамблеї, органів державної влади,
громадських організацій, наукових працівників та експертів/

2012 № 2

Конституційна Асамблея
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Національна юридична бібліотека
Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів
державної влади (СІАЗ)

КОНСТИТУЦІЙНА АСАМБЛЕЯ: ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ

Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів
№ 2 2012

Головний редактор *О. Онищенко*, академік НАН України

Редакційна колегія

В. Горовий, заступник головного редактора

Т. Гранчак, відповідальний секретар

Н. Іванова, зав. аналітично-прогностичного відділу НЮБ

Ю. Половинчак, зав. відділу обслуговування інформаційними ресурсами НЮБ

В. Удовик, директор Фонду президентів

Заснований у 2012 році

Адреса редакції:
НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна

Передрук – тільки з дозволу редакції

ЗМІСТ

ВІД ПЕРШОЇ ОСОБИ

Віктор Янукович: Закликаю всі політичні та громадські сили взяти участь у роботі Конституційної Асамблеї	4
Леонід Кравчук: В унітарній державі, якою є Україна, обласна рада не може голосувати за введення мовного закону	5
Марина Ставнічук: Модернізація Конституції – іншого шляху немає	6

ЧЛЕНИ КОНСТИТУЦІЙНОЇ АСАМБЛЕЇ ПРО ВДОСКОНАЛЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Ю. Шемшученко

Конституційна Асамблея – демократична форма професійної модернізації Конституції України	11
А. Селіванов Мотивація сучасної конституційної модернізації в Україні	14

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Т. Гранчак, В. Пальчук

Механізм обрання Президента в контексті діяльності Конституційної Асамблеї	20
А. Блажкевич, наук. співроб., канд. іст. наук Перспективи впровадження інституту мирових суддів в Україні в контексті зарубіжного досвіду	33
Експертні висновки: міжнародний досвід діяльності інституту мирової юстиції	41
Допоміжні органи при главі держави: організаційні засади діяльності	46

НОВИНИ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ КОНСТИТУЦІЙНОЇ АСАМБЛЕЇ

Експерти розглянули шляхи реформування місцевого самоврядування в Україні	50
--	----

ПОЗИЦІЯ ВЛАДИ, ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ, ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	52
--	----

ЕКСПЕРТНА ДУМКА	67
------------------------------	----

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Зімбабве	72
Арабська Республіка Єгипет	84
Туніс	101
Колумбія	110
Нігерія	112
Фіджі	116
Сомалі	122
Республіка Вірменія	127
Лівійська Республіка	131
Непал	135
Сирія	141
НОВІ НАДХОДЖЕННЯ ДО НБУВ	144

ВІД ПЕРШОЇ ОСОБИ

ВІКТОР ЯНУКОВИЧ:

**ЗАКЛИКАЮ ВСІ ПОЛІТИЧНІ ТА ГРОМАДСЬКІ СИЛИ ВЗЯТИ
УЧАСТЬ У РОБОТІ КОНСТИТУЦІЙНОЇ АСАМБЛЕЇ**

Із виступу Президента під час урочистостей з нагоди
Дня Незалежності

...Сьогодні стабільність політичного життя і непорушність демократичних процедур є ключовою умовою нашого прогресу.

Демократія – це забезпечення прав і свобод громадян. Це забезпечення представленості їх інтересів в органах влади. Тільки на таких умовах можна будувати стабільність.

Сьогодні робиться все, щоб на практиці реалізувати цей принцип. На нових засадах буде сформовано новий парламент. Партійний вождизм поступиться інтересам територіальних громад, які направляють своїх представників у Верховну Раду.

Переконаний, що цьогорічні парламентські вибори стануть відправним пунктом для кардинальних змін в українському суспільстві.

Буде вирішуватися питання вдосконалення бюджетної системи. Громади і регіони отримають необхідні повноваження та можливості для свого розвитку. Одержить новий імпульс адміністративна реформа.

Зі свого боку я робитиму все необхідне, щоб забезпечити реалізацію курсу перетворень. Зокрема, Конституційна Асамблея забезпечить високий рівень фаховості й відкритості процесу підготовки нової редакції Конституції.

Закликаю всі політичні та громадські сили забути про поточну політичну кон'юнктуру і взяти участь у роботі Асамблеї. Переконаний, що Конституційна Асамблея забезпечить високий рівень фаховості та відкритості процесу підготовки нової редакції Основного Закону.

Наступним кроком стане реформування правоохоронної системи. Наші правоохоронні органи, спеціальні служби мають стати не тільки ефективним інструментом протидії корупції та злочинності в усіх її проявах, але й забезпечувати безумовне дотримання законності та прав громадян. Цьому сприятиме впровадження нового Кримінально-процесуального кодексу, прийняття низки законів про адвокатуру, прокуратуру. Проте ключове значення матиме подальший розвиток української судової системи, яка є інструментом захисту прав грома-

---

дян. А це є серйозна справа для подальших економічних реформ. Особливо, якщо ми говоримо про земельну реформу, приватизацію, залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій.

Справедливий і незалежний суд – гарантія прав власника та інвестора. Тому продовження судової реформи є ключовою вимогою для продовження модернізації української економіки.

...На завершення свого виступу хочу підкреслити, що політика перетворень, яку ми зараз здійснюємо, – це наш вільний вибір.

Ми не виконуємо зовнішні директиви, не намагаємося щось копіювати і необґрунтовано насаджувати в Україні.

Курс на оновлення – це вияв прагнення самого українського народу. Ми хочемо бути модерною нацією. Жити в економічно-розвиненій, впливовій, демократичній і правовій державі.

Сьогодні оновлення – це і є наша національна ідея. Вона об'єднує нас незалежно від віросповідання і культурних вподобань, від місця проживання або роботи. Тому я впевнений в успіху обраного курсу реформ (*Офіційне інтернет-представництво Президента України (www.president.gov.ua). – 2012. – 24.08*).

ЛЕОНІД КРАВЧУК:

В УНІТАРНІЙ ДЕРЖАВІ, ЯКОЮ Є УКРАЇНА, ОБЛАСНА РАДА НЕ МОЖЕ ГОЛОСУВАТИ ЗА ВВЕДЕННЯ МОВНОГО ЗАКОНУ

Перший президент України Л. Кравчук розкритикував ухвалений Верховною Радою закон «Про засади державної мовної політики».

«В цілому, цей закон приймали під вибори. Коли йдеться про духовну ситуацію, історичну ситуацію, мовну ситуацію – це настільки тонкі і делікатні питання, що вони можуть призвести до дуже складних наслідків, якщо їх не аналізувати глибоко, і не вирішувати з перспективою розвитку країни. У мене таке враження, що хтось цього або не розуміє, або хтось свідомо робить так, щоб в Україні були проблеми», – заявив він в ефірі «5 каналу».

Л. Кравчук також виступив із заявою про те, що обласні й міські ради не мають права приймати рішення про регіональні мови на своїй території. Він зазначив, що «таке можливо у федеративній державі, коли штат або федеративна одиниця може сама голосувати за щось». За його словами, в унітарній державі, якою є Україна, обласна рада не може голосувати за введення мовного закону.

На думку Л. Кравчука, ініціативна група якої частини області або області повинна збирати підписи людей про введення в області регіональної мови і подавати їх офіційно до Верховної Ради, яка прийматиме рішення з цього питання». А не так, що область або район буде приймати саме рішення, ґрунтуючись невідомо на чому. Якщо ми так підемо, ми державу розвалимо», – сказав екс-президент.

Детальніше див. на с. 52-56.

МАРИНА СТАВНІЙЧУК: МОДЕРНІЗАЦІЯ КОНСТИТУЦІЇ – ІНШОГО ШЛЯХУ НЕМАЄ

Інтерв'ю секретаря Конституційної Асамблеї
М. Ставнійчук газеті «Голос України»

– 20 червня в Києві пройшло перше засідання Конституційної Асамблеї, в якому взяли участь перші особи держави. Чим викликана урочистість у цій, здавалося, фаховій дискусії з конституційного процесу?

– Сьогодні на порядок денний вноситься не просто тема оновлення вітчизняної Конституції. Президент Віктор Янукович звернув принципову увагу саме на це, виступаючи під час відкриття першого засідання Конституційної Асамблеї. На його думку, модернізація Основного закону допоможе розв'язати кілька найважливіших проблем українського суспільства. По-перше, це шанс укласти довгоочікуваний суспільно-політичний договір в країні між владою і народом. По-друге, на базі внесених до Конституції змін можна буде забезпечити системне узгодження вітчизняного законодавства. І, по-третє, чи не найважливіше, це допоможе створити фундаментальні умови для модернізації всієї країни.

На переконання глави держави, легітимність конституційного процесу буде забезпечена активною співпрацею на сьогоднішньому етапі Асамблеї з Верховною Радою. Невипадково керівництво парламенту, більшості її профільних комітетів та фракцій прийняли запрошення взяти участь у першому засіданні Асамблеї і вже на першому етапі організації роботи виступили з важливими пропозиціями.

Системне оновлення Конституції неможливе без глибокої, насамперед наукової дискусії, для якої в Асамблеї зібралися найбільш авто-

---

ритетні правознавці-конституціоналісти, вчені, експерти в інших галузях права, науки у цілому. Було вирішено проаналізувати виконання чинної Конституції, визначити пріоритети майбутнього конституційного процесу, його цілі, методи та завдання і, зрештою, напрацювати концепцію з пропозиціями для майбутнього законопроекту. Для цього були створені сім комісій за найважливішими напрямками досліджень та роботи. На початку липня керівники сформованих комісій Конституційної Асамблеї вже подали до координаційного бюро перші пропозиції щодо подальшої організації роботи. Крім вітчизняних експертів до цієї роботи будуть активно залучені і європейські фахівці.

– *Чим займатиметься Асамблея найближчим часом?*

– Експерти проаналізують практично всі розділи Основного закону. Комісії відпрацюють питання, що належать до їхнього відання. Аналіз повинен бути ґрунтовним – із урахуванням національного досвіду та європейських тенденцій по усій тематиці, але, насамперед, щодо розвитку інститутів місцевого самоврядування, системи вітчизняного правосуддя.

Вимагає спеціального вивчення проблема захищеності Конституції. Як відомо, Конституційний Суд упродовж свого існування демонструє відмінний підхід до цієї проблеми. Аби точніше зрозуміти його позиції, застереження, Асамблея має проаналізувати правові підходи Конституційного Суду. Можливо, варто точніше узгодити, зокрема, зміст та застосування розділу XIII Основного Закону, де визначено процедуру внесення змін до Конституції, із дотриманням ст. 5 про право народу визначати і змінювати конституційний лад. Крім того, існують класичні європейські моделі, які забезпечують розумний баланс між захищеністю, стабільністю та розвитком основоположних законів. Нам очевидно варто і їх взяти до уваги.

Наступне засідання ми розраховуємо провести до 20 вересня цього року. Протягом кількох днів, у які планується провести друге засідання Конституційної Асамблеї, учасники зроблять та обговорять низку важливих доповідей. Плануємо, що для початку буде розглянуто «теорію процесу» (з погляду європейського конституціоналізму), проаналізовані основні засади конституційного ладу, історію його формування в Україні. Експерти готують аналіз та порівняльний огляд із становлення інститутів центральної влади в Україні та у зарубіжних країнах, обговорять переваги й вади застосованих механізмів, можливості врахування досвіду інших країн. Історичний під-

---

хід дасть змогу краще зрозуміти, чому за 20-літній період української незалежності чимало конституційних положень так і не спрацьовували ефективно, а аналітичний огляд – сформувати прогноз розвитку на майбутнє.

– *Формально вони діяли, але суспільству не вистачило правової і політичної культури для їх дотримання...*

– У будь-якому разі йдеться про забезпечення статусу України як правової держави, про необхідність безумовного панування принципу верховенства права. На такому підході постійно наголошувалося на першому засіданні Конституційної Асамблеї, на цьому твердо наполягає Глава держави. Тож зміни до Конституції мають відбуватися виключно у передбаченому конституційному порядку. Такий підхід поділяє Європейська комісія «За демократію через право» (Венеціанська комісія), Парламентська Асамблея Ради Європи. Це загальноєвропейський підхід властивий не тільки Україні. Іншого шляху для модернізації Конституції немає. Нещодавно такий підхід підтримано і Європейською Комісією.

Як на мене, проблеми часто полягають не стільки в легітимності конституційного процесу, як у різного роду політичних спекуляціях. Пригадаймо, як не тільки правознавцям, науковцям, освітянам чи громадським діячам, а й представникам політичної еліти (насамперед, представленим в парламенті) було запропоновано взяти участь в роботі Конституційної Асамблеї. Це дало б можливість пересвідчитися у об'єктивності аналізу. Однак деякі з опозиційних сил відмовилися від співпраці, хоча Асамблея відкрита для спільної діяльності у різних формах й зараз, й на майбутнє.

– *Після першого засідання в засобах масової інформації з'явилося чимало припущень стосовно Асамблеї.*

– Варто розставити крапки над «і». Спочатку опозиція звинувачувала владу у підступних намірах, начебто Конституційна Асамблея запропонує суспільству обирати Президента у підконтрольному парламенті. Але суть президентської пропозиції полягала у визначенні п'яти пріоритетів майбутнього конституційного процесу. Жодний з них не стосується порядку обрання Президента чи Верховної Ради, адже нині не йдеться ні про форми управління органів влади, ні про способи їхнього обрання. Тобто, такі претензії не витримують жодної критики.

Згодом інші закиди стосувалися невідповідності новоствореної Конституційної Асамблеї традиційному змісту схожих інституцій у

класичному розумінні. Тим часом, аналізуючи тенденції сучасного конституціоналізму, можна пересвідчитися: подібні публічні інституції доводять ефективність і об'єктивність незалежно від назви. Особливо це стало очевидним за наслідками нещодавніх світових подій революційного характеру у різних країнах. Більш того, доволі часто (до парламентської процедури) саме такі публічні формати забезпечують більше легітимності в умовах недовіри до парламенту та інших державних інституцій. До речі, на це прямо звертає увагу і Венеціанська комісія.

Тим більше, що сьогодні не йдеться про переписування Основного закону шляхом докорінних змін пріоритетів і перезаснування держави. Конституція 1996-го року хоч документ перехідного періоду, однак містить абсолютно правильні засади державного суверенітету і якості незалежної української держави, які, як на мене лише частково, сутнісно потребують змін. Президент України у своєму виступі визначив, що оновлення має зачепити механізми посилення конституційних гарантій прав і свобод людини, у тому числі реального забезпечення ефективного і незалежного судового захисту прав і свобод; розширення конституційного регулювання інститутів безпосередньої демократії; збільшення ефективності механізму організації державної влади, її удосконалення та збалансованості; створення належних конституційних засад реформування і місцевого самоврядування з метою забезпечення його ефективності. Насамкінець модернізація Основного положення закону має торкнутися питання встановлення конституційних засад участі України у інтеграційних процесах.

Публічний, дискусійний формат Конституційної Асамблеї було обрано для суспільного діалогу на цю тему не випадково.

– А звідки виникли закиди стосовно перебирання Асамблеєю парламентських повноважень?

– Можливо, з того, що неполітична фахова дискусія змусить об'єктивно поглянути на роль єдиного законодавчого органу державної влади. Україна завжди прагнула до зміцнення вітчизняного парламенту, підвищення його професійності. Це об'єктивна суспільна вимога і демократична необхідність. Безумовно, законодавчу гілку влади можна і потрібно зміцнити інституційно, в тому числі на конституційному рівні, забезпечивши механізм стримування противаг у широкому сенсі державного управління. Парламенту можна надати більше установчих функцій, ширших повноважень у формуванні виконавчої влади чи контрольних функцій у різних сферах.

Але погодьтесь, чимало залежить від особистої відповідальності парламентаря. Якщо народний депутат усвідомлює її, ніхто не зможе зруйнувати реальний парламентаризм. Однак якщо парламентар відчуває себе статистом чи «кнопкодавом», замість якого в залі голосує його картка, не допоможуть жодні найкращі конституційні механізми та гарантії.

Виборець повинен чітко усвідомлювати двозначність ситуації, особливо під час парламентських виборів. На жаль, сьогодні він розбещений, чимало хто заробляє на виборчому процесі. Виборець ставить владі слушні вимоги, але частину претензій йому варто було б адресувати до себе. Реальний парламентаризм – це спільна відповідальність депутатів і виборців.

– Стосовно яких проблем Конституційна Асамблея може сформувати єдину думку в той час, коли її годі очікувати від Верховної Ради?

– Є чимало таких дискусійних питань, починаючи вибору виду виборчої системи. Останнім часом виникла певна ейфорія щодо повернення до змішаної системи та її мажоритарної складової. Дехто з політиків та експертів вважає, що вона дозволить новим силам з числа депутатів-мажоритарників влитися до парламенту, додати йому свіжої крові. Але хіба український мажоритарник і вчора і сьогодні не той, хто володіє значними фінансовими і матеріальними ресурсами? Таким чином, чимало висококваліфікованих фахівців знову не потраплять до Верховної Ради.

Як на мене, у ситуації зі змішаною системою ми ще зіткнемося з серйозними негативними наслідками, насамперед, під час формування і організації роботи складу парламенту. До кінця поточного року ми пересвідчимося, наскільки складно організувати діяльність неструктурованого політичного парламенту. Таку можливість надавала б пропорційна система відкритих списків, прозорого механізму на етапі висування кандидатів, водночас допомігши парламенту стати професійнішим.

Я також є прихильницею ідеї запровадження в Україні єдиних виборчих циклів на конституційному рівні. Не може країна жити у безперервному виборчому процесі... Варто уважно придивитися до досвіду, зокрема, Франції та Росії, коли впродовж декількох місяців формується склад парламенту і обирається глава держави. Це дозволяє на одній електоральній хвилі збалансовано оновлювати обидва інститути – президента і парламенту, що мають взаємодіяти, спільно

визначати і проводити внутрішню і зовнішню політику, формувати уряд, кожен в своїх аспектах.

Час вводити до Конституції поняття органічних законів, які разом з Конституцією створили б основу законодавства України. Це надало б можливість запропонувати до прикладу стабільний Виборчий кодекс... Щодо усіх цих та багатьох інших принципових ідей Конституційна Асамблея цілком здатна запропонувати авторитетне фахове бачення, що могло б вплинути на широку громадську думку, на подальший позитивний розвиток Української держави та суспільства.

ЧЛЕНИ КОНСТИТУЦІЙНОЇ АСАМБЛЕЇ ПРО ВДОСКОНАЛЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Ю. Шемшученко, академік НАН України

КОНСТИТУЦІЙНА АСАМБЛЕЯ – ДЕМОКРАТИЧНА ФОРМА ПРОФЕСІЙНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Конституційна Асамблея має підготувати концепцію і проект Закону України «Про зміни до Конституції України». Передбачено, що цей проект буде внесено Президентом України як суб'єктом законодавчої ініціативи на розгляд Верховної Ради України. У цьому контексті виникає чимало дискусійних питань. Одне з них щодо правового статусу Конституційної Асамблеї. Відповідно до ст. 106 Конституції України Президент для здійснення своїх функцій може утворювати консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби. Конституційна Асамблея належить до допоміжного органу, утвореного зі спеціальною метою – підготовка законопроекту змін до Конституції України.

Досягнення цієї мети забезпечується такими правами Конституційної Асамблеї:

- самостійно обирати склад Координаційного бюро, утворювати комісії та інші робочі органи;
- вносити Президентові України пропозиції змін до персонального складу Конституційної Асамблеї;

– одержувати в установленому порядку від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, державних установ та громадських організацій необхідні інформацію, матеріали і документи;

– надсилати підготовлені Конституційною Асамблеєю документи для їх експертної оцінки у вітчизняні, іноземні і міжнародні наукові та експертні центри, що спеціалізуються в галузі конституційного права;

– залучати на громадських засадах до своєї діяльності вітчизняних та іноземних учених-конституціоналістів, а також інших фахівців, які мають досвід роботи у сфері законотворчої діяльності, державотворення і правотворення;

– запрошувати на свої засідання представників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, наукових, освітніх та інших установ, політичних партій і громадських організацій для участі в обговоренні відповідних питань;

– ініціювати та проводити наукові і науково-практичні конференції, семінари, круглі столи, а також інші відповідні заходи з питань удосконалення Конституції України;

– висвітлювати свою діяльність у засобах масової інформації.

У політичному середовищі неоднозначно сприймають Конституційну Асамблею як організаційну форму реформування Основного закону. Дехто віддає перевагу у цьому питанні звичній формі конституційної комісії.

На мій погляд, нинішня Конституційна Асамблея має низку переваг перед конституційними комісіями. Асамблея, зокрема, є менш заангажованою від конституційних комісій і більше представницьким та професійним органом. Це обумовлено тим, що до її складу входять громадяни України, які мають досвід державної і політичної роботи, фахову підготовку в галузі державотворення та правотворення, конституційного права, користуються авторитетом у суспільстві і, як правило, не здійснюють владних повноважень в органах державної влади та органах місцевого самоврядування.

Високий науковий потенціал Конституційної Асамблеї є запорукою підготовки якісного законопроекту про внесення змін до Конституції України. Такого унікального органу у нас ще не було. А майже повна відсутність науковців у складі конституційних комісій негативно позначалася на результатах їхньої діяльності.

Першу Конституційну комісію було утворено Верховною Радою України 24 жовтня 1990 р. у складі 59 членів, головним чином народ-

---

них депутатів України. Правда, до складу комісії входили і 8 учених, здебільшого правознавців. Робоча група підготувала проект нової Конституції, але його заговорили на рівні Конституційної комісії. До Верховної Ради справа не дійшла.

Друга Конституційна комісія розпочала свою діяльність відповідно до постанови Верховної Ради України від 20 вересня 1994 р. Вона мала статус загальнодержавного органу (на відміну від першої як органу Верховної Ради України). Складалася із 40 осіб – функціонерів суб'єктів законодавчої ініціативи: по 15 – від Верховної Ради і Президента України; по 2 – від Верховного Суду, Вищого арбітражного суду і Генеральної прокуратури України; один – від Автономної Республіки Крим. Учених у комісії не було. Вони залучалися в окремих випадках тільки як консультанти. І ця комісія стала жертвою нескінченних політичних дискусій.

У 1995 р. Президент України Л. Кучма утворив із науковців-юристів робочу групу на чолі з доктором юридичних наук Ф. Бурчаком. Від нашого Інституту до цієї групи увійшли доктори юридичних наук В. Авер'янов і В. Погорілко. Група підготувала проект Конституції України на основі Конституційного договору. А після цього була безсонна ніч українського парламенту. Багато положень проекту Конституції приймали з голосу, без серйозної аргументації.

Не випадково практично одразу чи після прийняття Конституцію України 1996 р. було піддано критиці з боку і владних, і опозиційних структур. Одним із таких критиків став і О. Мороз, під головуванням якого приймали Основний закон.

Однак найбільше нехтування наукою було виявлено при прийнятті Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 р. Проект цього документа готувався келійно і юридична наука цього процесу не стосувалася. Тому не дивно, що цей Закон пізніше було визнано неконституційним.

Отже, досвід свідчить, що підготовка конституційних законопроектів парламентськими структурами чи комісіями, складеними з депутатів, не є ефективною формою якісного конституційного законотворення. Інакше і біти не може, адже тільки приблизно 10 % народних депутатів України мають вищу юридичну освіту і в основі депутатської діяльності лежать не моральні та правові принципи, а політична чи кланова доцільність.

На цьому тлі Конституційна Асамблея становить зліпок громадянського суспільства. Вона є плацдармом для широких творчих дис-

---

кусій і опрацювання науково вивірених концепцій і проектів законів на засадах урахування загальнонародних інтересів.

Ще одне питання стосується порядку легітимації підготовленого Конституційною Асамблеєю проекту Закону «Про внесення змін до Конституції України». Завдання Асамблеї завершуються підготовкою даного проекту. Після цього проект надсилають Верховній Раді України і розглядають у порядку, передбаченому розділом XIII чинної Конституції України.

Існує разом із тим думка про доцільність прийняття оновленої Конституції України всеукраїнським референдумом. Таким шляхом пішли чимало постсоціалістичних країн. Тут, звичайно, є як свої плюси та мінуси. Але за будь-яких обставин застосування такого методу можливе тільки після внесення відповідних змін до чинної Конституції щодо порядку прийняття Основного закону чи змін до нього.

У зв'язку з утворенням Конституційної Асамблеї виникає чимало нових теоретичних проблем конституційного будівництва. Відповідно до Указу Президента України від 25 січня 2012 р. на наш Інститут покладено функції науково-консультативного забезпечення діяльності Конституційної Асамблеї. Отже, потрібно розширювати і поглиблювати відповідні дослідження.

*А. Селіванов, академік Національної академії
правових наук України*

МОТИВАЦІЯ СУЧАСНОЇ КОНСТИТУЦІЙНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Ідея внесення конституційних змін співзвучна досягненню в тексті Конституції смислового значення суспільного договору.

Наблизившись до моменту розробки Концепції внесення змін до Конституції України важливо досягти порозуміння членів Конституційної Асамблеї (як дорадчого органу) в тому, як зберегти фундаментальну основу Конституції (домінанти народовладдя, природних прав особи, інтересів держави і суспільства, демократичний режим, цілісний правовий порядок і т. і.).

Знадобиться багато знань і мудрості, щоб насамперед, уникнути конфлікту між природним і позитивним правом, не вдаватися до юридичних абстракцій, що дозволить конструктивно визначати сучасні

конституційні можливості вирішувати майбутні проблеми суспільного розвитку. Не слід сприймати такі міркування як академічні настанови. Адже важливість і серйозність справи вимагає кожного учасника конституційного осмислення майбутніх змін звернути увагу на те, що Президенту України, Верховній Раді України необхідно надати досконалий юридичний продукт конституційної модернізації. І коли настав час визначити обсяг змін, конче потрібно обґрунтувати чим вони викликані, а тому важливо доктринально довести під час розробки Концепції – яка існує для них мотивація. Варто відмітити, що існуючий ризик зайнятися створенням «нового права» в нормах конституції позбавлено самої основи, оскільки чинна Конституція відображає в основному реальні суспільних відносин і політична складова має знаходитися осторонь. Слід також зважити на те, що нікому не вдалося пристосувати конституціоналізм до потреб влади, а тому наукові позиції мають велику цінність, якщо вони ґрунтуються на аналізі практики Концепцію. не можна побудувати без конструювання єдиного плану і визначення мети діяльності колективу її розробників. Таким чином, як ніколи для сучасної конституційної модернізації прийнятний постулат: «обережність і мудрість – головний акцент модернізації». Доречним буде згадати блискучу думку Цицерона, яка зберігає свою вагу для орієнтації в сучасних умовах, коли відбуваються «круговороти змін, перебіг подій в державі»... «Якщо знати їх – справа мудрого, а передбачати їх загрозу, знаходячись у керма влади, справа... великого громадянина».

Бачити шляхи і повороти

Конституційна юриспруденція насамперед цінувала правову визначеність понять і термінів, їх філолого-юридичній чіткість, а пізнання використовувалось для виготовлення конституційних антиномій, які пов'язані з внутрішніми протиріччями Основного Закону, труднощами адекватної інтерпретації. Логіка юридичних міркувань не завжди допомагає і тому будь-який спір відносно поняття «конституційна модернізація» можливий лише у разі, коли сторони знаходяться в одній системі конституційного праворозуміння, бачать орієнтири і мету досягають згодою щодо принципових базових суджень про смислову спрямованість конституційних норм. Ще раніше вчені прийшли до висновку, що розповсюджуючи логіку власних міркувань на конституційне право, можна констатувати, що його смислове значення далеко не завжди відповідає інтерпретації, яка доступна зовнішнім спостереженням. В цьому сенсі велика дилема визначити сприйняття Конститу-

---

ції як «реальності в собі», або «реальності для нас». В цьому розумінні конституційні положення підлягають системному аналізу, виявленню мотивації причин, які б стали поясненням, аргументацією тому, що слід вважати проблемою, яка викликає необхідність внесення змін до Основного Закону, як подолати прогалину і в чому поява проблеми може призвести, або вже викликає вираження конфлікту в суспільних відносинах. Хіба не може з'явитися небезпека у випадках, коли підходять до аналізу конституційних норм тільки з позицій політичної доцільності, забуваючи про деонтологічну концепцію права? Чому раптом ми нагадали про неї? Достатньо навести показовий приклад, коли у змінах внесених до Конституції України у 2004 р. було запроваджено інститут коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України і які наслідки від цього отримав парламентаризм.

Торкаючись тексту Основного Закону важливо розглядати правову норму як феномен, особливо, коли йдеться про перший і другий його розділи, а тому саме для них повинна бути особлива мотивація (доказовість) того, що не влаштовує в нормативних формулах Конституції суспільство, державу, а не інтерпретатора, якому довірено провести юснатуралістичний (з позицій природного права) і позитивістський аналіз у контексті підготовки концепції змін. Коли деякі академічні автори, намагаючись по-новому розкрити, наприклад категорію «джерело конституційного права», пропонують розуміти під ним «дух Конституції України, історичні пам'ятки українського конституціоналізму та протоконституціоналізму»... нам залишається дивуватися для кого призначена така «дивовижна абстракція», куди подівся юридичний реалізм. Але у таких підходах виникає принципове запитання для тих, хто має працювати над текстом Основного Закону: шукаючи можливість (необхідність) внесення змін до нього, чи слід зводити поняття конституції до тексту Основного Закону і чи потрібно відкривати можливість авторитетному тлумаченню або раціональній інтерпретації з позицій здорового глузду в його сучасному розумінні? Принцип правової держави і зв'язаність влади правом звертає нашу увагу на дилему, яку слід глибоко осмислити: що необхідно зробити (інституціонально, у конституційному тексті), щоб уникнути «розм'якшення» конституційної держави, а захопившись філософськими категоріями не опинитися у державі, яка застигла у своєму розвитку і відірвана від реальності. Отже варто зважити на мотивацію розробки регуляторів соціальної еволюції, а для цього важливо виявити «конституційні відхилення», як основний пара-

---

метр оцінки «непрацюючих» конституційних положень. За ступенем достовірності мотивація конституційних змін має знайти власні шляхи, використовувати надійні інструменти конституційного проектування, спираючись на наукові і правові доктрини. Адже у Конституції не існує нічого не правового і навіть принципи мають конституційний механізм їх забезпечення. Тому конституційне право завжди онтологічно складне явище і, як стверджують вчені, – воно тотальна сукупність усього «юридичного».

Скликання Конституційної Асамблеї означає старт реалізації політичної волі у запровадженні конституційної модернізації. Тому важливим кроком стане виявлення специфічних закономірностей при оцінках реальної конституційно-правової дійсності, що забезпечить викладення певної юридичної доктрини стосовно конституційних понять та категорій. Тільки так стане можливим виявлення специфічної логіки конституційних змін як специфічного предмета. Саме він спонукає до пізнавально-мотиваційної діяльності, яка базується на переході від конкретного до абстрактного, оскільки норми Основного Закону за рівнем їх наукової систематизації та осягнення перебувають у залежності від практичних потреб суспільства. В цьому відношенні не можна абстрагуватися від зарубіжного досвіду конституціоналізації суспільних відносин, розрізняючи рівень і форму право закріплення.

Таким чином, ми маємо можливість визначити і побудувати систему мотивацій конституційної модернізації. До них, на наш погляд, слід віднести послідовно формуючі Концепцію змістовні позиції за принципом виявлення умов цілісного уявлення про Конституцію України 1996 р.

Змістова послідовність підходів до аналізу Основного Закону

Перша позиція механізму формування Концепції внесення змін до Конституції (конституційної модернізації) полягає в тому, щоб виявити її мотивацію на основі принципів, які охоплюють змістовні аспекти (доказовість) змін.

В її основу покладені соціально-економічні, політичні, правові організаційні та інші засади, які впливають із наших уявлень про її зміст, характер конституційних норм. Це дасть можливість сформулювати теоретичні уявлення про сфери конституційного регулювання. Поки що наука не відповіла на багато запитань щодо обсягу конституційного нормування суспільних відносин. Йдеться про загальносоціальні аспекти конституційної модернізації.

Друга позиція стосується виявлення мотивації «недоторканих» положень конституційного тексту, визнання повноти і досконалості смислової характеристики норм Конституції, які не підлягають перегляду, переоцінки, оскільки мають завершений зміст регулятивного характеру. Це дозволить позбавитись «конституційної ревізії» фундаментальних цінностей суспільного масштабу, вивести нормативні регулятори на рівень міжнародних стандартів історичного походження, універсального значення в еволюційному розвитку держави і суспільства.

Третя позиція має відображати мотивацію оцінки Конституції як ідеологічного і політичного документу, рівень суспільної прийнятності (легітимності) і довіри до реального впливу Основного Закону на конституціоналізм. В цей формат аналізу і відповідно мотивації входить, в перше чергу, Преамбула Конституції, зміст ст. 15 Конституції про засади багатоманітності, інтегративна формула ст. 11 щодо сприяння з боку держави консолідації та розвитку української нації забезпечення самобутності корінних народів і національних меншин і т. і.

Четверта позиція спрямовує увагу на існуюче діалектичне протиріччя між завданнями охорони Конституції України і потребами подальшого конституційного розвитку України, що відображає гостру проблему демократичних засад і реального народовладдя, визначення політичної самовизначеності Українського народу та інших складових сучасної конституційно-правової доктрини.

П'ята позиція має принципове значення як мотивація зв'язаності Конституції України універсальним характером декларативних норм відносно суверенності народу, принципу розподілу державної влади, відокремлення гарантованого державного місцевого самоврядування і т. і. Чи не стоїть Основний Закон на заваді економічним і політичним реформам, чи не опинився народ без реальної влади при відсутності конституційних гарантій державності і соборності України, а також багато інших запитань обумовлюють мотивацію конституційної модернізації в політико-правових аспектах.

Шоста позиція передбачає мотивацію, щодо внесення змін до Конституції з врахуванням необхідності чіткого уявлення про понятійний та системно-структурний апарат конституційних норм, оскільки правоутворення пов'язано з юридичною технологією (наукою герменевтики).

Таким чином, мотивація відображає формування об'єктивних передумов внесення не тільки змін, але й доповнень до чинної Кон-

---

ституції і відображає сукупність підходів до конституційних перетворень як самостійної стадії. Мотивація відноситься до об'єктивних категорій конституційної модернізації, оскільки розкриває причини суспільної необхідності у розробці Концепції змін до Основного Закону України. Мотивація підтверджує чи відхиляє наявність несприятливих тенденцій для суспільного розвитку, для зміцнення держави, що виводить на рівень суспільно-політичної потреби початок процесу конституційних змін. Мотивація, як важлива його стадія, дозволяє усвідомити суспільству причини несприятливих тенденцій, а також виникнення соціальної потреби у їх подоланні. Отже не можливо обійтися без мотивації, яка має невичерпний ресурс і здатна показати залежність негативних соціальних тенденцій від досконалості впливу Конституції на найбільш суттєві суспільні відносини.

Теоретична конструкція мотивацій Концепції конституційної модернізації повинна бути наповнена аргументами, доказовими обґрунтуваннями і повинна відображати проблемні сторони життя держави і суспільства. Ця умова повинна реалізуватися не у загальній, а у конкретній моделі, назвемо її Зведеною Доповіддю Конституційної Асамблеї, пройти робочу експертизу конституціоналістів і у такому разі, на наш погляд, буде застосовано науковий конструктивізм у визначенні головного завдання: що необхідно реформувати (змінювати і доповнювати) і чому це важливо зробити саме в цей період життя держави і суспільства. Але важливо у системі мотивацій врахувати одну суттєву обставину.

У визначенні підходів до проведення конституційної модернізації не можна обминати вплив функціональних особливостей актів конституційного рівня. Серед них Рішення Конституційного Суду, як це визнано у всіх зарубіжних державах і традиційно вважається доповненням змісту Конституції, що збагачує її як головну соціально-правову цінність в суспільстві. Слід особливу увагу звернути на конституційно обов'язкові застереження Конституційного Суду України, коли Основний Закон не підлягає модернізації, якщо запропоновані зміни спрямовані на скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина. Заборону внесення змін до Конституції встановлено у Рішеннях, коли це стосується:

- 1) зміни статусу або повноважень органів державної влади, що означало б звуження змісту та обсягу закріпленого в ст. 38 Конституції права громадян брати участь в управлінні державними справами (Висновок від 25 березня 1999 р. № 1 -в/1999);

---

2) якщо мають наслідком розбалансування конституційної системи чи неузгодженість з іншими положеннями Основного Закону, або за відсутності системного підходу в оцінці змін до Конституції України і чинних її положень (Висновок від 14 березня 2001 р. № 1-в/2001);

3) у разі обмеження гарантії права на справедливий і безсторонній суд, пов'язаний зі змістом конституційних прав і свобод, зокрема скасуванням існуючого права громадян звертатися до Конституційного Суду з питань офіційного тлумачення Конституції і законів (Висновок від 14 березня 2001 р. № 1 -в/2001);

4) якщо змінюється порядок волевиявлення обраних громадянами представників органів державної влади (Висновок від 14 березня 2001 р. № 1-в/2001);

5) у разі обмеження повноважень органів місцевого самоврядування (Висновок від 15 січня 2008 р. № 1 -в/2008) тощо.

Відмічаючи принципово важливі компоненти підготовки Концепції змін до Основного Закону України слід зазначити, що наше завдання полягало в тому, щоб привернути увагу до умов досягнення легітимності і довіри народу в процесі конституційного право творення, коли за словами видатного філософа Б.Спінози «держава понад усе буде прагнути до того, що тверезий розум визнає корисним для всього народу».

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Т. Гранчак, канд. іст. наук, зав. відділом СІАЗ;

В. Пальчук, канд. наук з соц. комунікацій, наук. співроб.

МЕХАНІЗМ ОБРАННЯ ПРЕЗИДЕНТА

В КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ

КОНСТИТУЦІЙНОЇ АСАМБЛЕЇ

У контексті реалізації ідеї щодо створення в Україні Конституційної Асамблеї (КА) вітчизняними оглядачами, політиками та експертами висловлюються різні прогнози відносно результатів діяльності цієї структури. Ще на початку року, посилаючись на джерела в Адміністрації Президента, ЗМІ повідомляли, що кінцевою метою роботи Конституційної Асамблеї будуть зміни до Конституції, у результаті

яких Україна перетвориться на парламентську республіку, де Президент обиратиметься конституційною більшістю Верховної Ради (300 і більше голосів).

Нагадаємо, що сьогодні проведення виборів Президента в Україні регламентується Конституцією України, Законами «Про вибори Президента України» і «Про Центральну виборчу комісію», іншими законами і підзаконними актами. Відповідно до Основного закону країни, вибори здійснюються на основі загального, рівного й прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Виборцям гарантується вільне волевиявлення. Право голосу на виборах мають громадяни України, які на день проведення виборів досягли 18 років.

Президентом України може бути обраний громадянин України, який на день виборів досяг 35 років, має право голосу, володіє державною мовою та проживає в Україні впродовж 10 останніх перед днем виборів років.

Не може бути висунутий кандидатом на посаду Президента України громадянин, який має судимість за скоєння умисного злочину, якщо цю судимість не погашено й не знято у встановленому законом порядку.

Право висувати кандидата на посаду Президента належить громадянам України, які мають право голосу. Воно реалізується ними через політичні партії і їх виборчі блоки, а також самовисуванням у порядку, передбаченому Законом «Про вибори Президента України».

Закон «Про вибори Президента України» визначає п'ять суб'єктів виборчого процесу:

- виборці;
- виборчі комісії;
- кандидати на посаду Президента України, зареєстровані в порядку, встановленому цим Законом;
- партії (блоки), які висунули кандидатів на посаду Президента України;
- уповноважені представники, довірені особи, офіційні спостерігачі від партій (блоків) – суб'єкти виборчого процесу і від кандидатів на посаду Президента України.

На думку ряду експертів, зміна наявного порядку з відповідними поправками до Конституції України дасть можливість діючому главі держави бути обраним на другий термін наступним складом парламенту. Зокрема, як вважає політолог В. Фесенко, цілком імовірним буде просування ідеї щодо створення двопалатного парламенту і у

зв'язку з цим скасування всенародних виборів Президента і перенесення голосування за главу Української держави до Верховної Ради.

Такої думки дотримується опозиція, яка мотивує цим міркуванням відмову від участі в роботі КА. Як заявляв раніше лідер «Фронту змін» А. Яценюк, об'єднана опозиція «відмовилася брати участь у Конституційній Асамблеї імені Президента Януковича, оскільки її єдина мета – забезпечити обрання Президента в 2015 р. у парламенті».

Протягом півроку ідея можливості обрання Президента у Верховній Раді внаслідок внесення відповідних змін до Конституції України періодично розглядалася ЗМІ в руслі соціально-економічних і політичних тенденцій останнього часу. У цьому контексті характерні висновки видання «Напередодні.RU», відповідно до яких «Віктор Янукович не здатний унаслідок своєї ахової і в мовному, і в геополітичному сенсі політики перед народом виконувати зобов'язання. Він не набере тієї кількості голосів, які має сьогодні. У нього залишається безперспективний 2015 р., тим більше що зараз з'явився на політичній арені Віктор Медведчук з явним підтекстом, що його підтримуватиме Володимир Путін як російський президент. У цих заплутаних схемах Януковичу нічого не залишається робити, як провести нову Конституцію України, за якою парламент обиратиме Президента, тому що народ його вже не вибере. Після виборів у жовтні адмінресурсом буде заламана і “поставлена під рушницю” депутатська частина, яка приїде поза Партії регіонів. І лише таким чином він зможе обратися в парламенті на другий термін», – прогнозує видання.

Відповідно до інформації джерела в Адміністрації Президента, імовірним може бути використання як основи змін до Конституції країни досвіду Молдови, де президент обирається парламентом, але при цьому він має широкі повноваження, аж до розпуску самого парламенту.

Проте, як відомо, система Молдови “буксує” – у країні впродовж більше двох років (917 днів – і це світовий рекорд!) депутати не могли обрати президента. Правляча коаліція контролювала 59 зі 101 місця в парламенті, а за главу держави має проголосувати мінімум 61 депутат. Через необрання президента Молдови з 2009 р. були розпущені парламенти республіки вже двох скликань. Лише 23 березня 2012 р. був обраний новий президент країни.

Однією з пострадянських країн, що мають досвід обрання президента парламентом, є Чехія. Так, на спільному засіданні обох палат парламенту були обрані президентами В. Гавел (1993–2003 рр.) і дію-

---

чий глава держави В. Клаус (з 2003 р.). Однак у 2008 р. така виборча система президента країни також почала давати збій. Чеський парламент в першому і другому турах повторних виборів не зміг обрати главу держави. За В. Клауса в першому і другому турах проголосував 141 законодавець (48 сенаторів і 93 депутати), що було б достатнім для перемоги в третьому турі за умови участі 281 законодавця. Руку за Я. Швейнара підняло 136 законодавців (32 сенатори та 104 депутати). Тільки в третьому турі повторних виборів Верхня та Нижня палати Чеської Республіки обрали главу держави. Ним знову став В. Клаус. За нього і в третьому турі проголосував 141 законодавець (93 депутати від Громадянської демократичної партії, частини християнських демократів і декількох колишніх членів фракції Чеської соціал-демократичної партії, а також 48 сенаторів). Водночас у чеському суспільстві посилювалися вимоги щодо необхідності надати виборцям право прямого вибору президента республіки. Згідно з останніми опитуваннями населення на період проведення виборів президента 70 % громадян почувають себе обмеженими існуючою конституційною практикою. Якби нинішні президентські вибори були б загальними, то В. Клаус міг би розраховувати на голоси 53 % виборців, а його суперник – 47 %. У зв'язку з цими обставинами в грудні 2011 р. Нижня і в лютому 2012 р. Верхня палати депутатів Чехії проголосували за зміну порядку виборів президента та введення прямого голосування усіма громадянами країни. Новий президент Чехії обиратиметься усіма громадянами країни під час всенародного голосування – відповідний конституційний закон про введення прямих виборів глави держави підписав В. Клаус у лютому цього року.

Змінено процедуру обрання президента з парламентської на всенародну в Туреччині. У 2007 р. у цій країні виникла політична криза у зв'язку з необранням президента країни, після чого відбулися дострокові парламентські вибори. Як відомо, у попередній редакції Конституції Туреччини чітко було прописано й правові механізми надання «допомоги» парламенту в ситуації, коли він не в змозі обрати президента держави, – це дострокові вибори парламенту. Ситуація полягала в тому, що за результатами першого туру виборів претендент на посаду президента А. Гюль не зміг набрати необхідної для перемоги кількості голосів. Зокрема, для перемоги в першому, а також у другому турі виборів кандидатів на пост глави держави необхідно набрати в 550-місцевому парламенті 367 голосів, чого вимагає Основний закон країни. Проте в голосуванні, що відбулося 27 квітня

2007 р., узяв участь лише 361 депутат, що дало змогу опозиційним силам, які бойкотували вибори, назвати їх такими, що суперечать Конституції через відсутність кворуму. За чотири дні Конституційний суд Туреччини визнав результати першого туру голосування щодо кандидатури А. Гюля недійсними у зв'язку з відсутністю кворуму. Генеральна асамблея турецького парламенту прийняла рішення провести 6 травня повторне голосування першого туру президентських виборів. Рішенню законодавчого органу країни передували масові акції протесту, спричинені підсумками першого туру голосування, а також вердикт Конституційного суду, яким результати виборів були визнані нелегітимними.

У зв'язку з дестабілізацією політичної ситуації в країні парламент Туреччини в травні 2007 р. прийняв конституційні поправки, що передбачають прямі вибори президента. Відповідно до змін у Конституцію країни, президент Туреччини обирається на п'ять років з можливістю переобрання ще на один термін, проведення президентських виборів можливе у два тури, скорочено термін повноважень законодавчих зборів з п'яти років до чотирьох, а також змінено діючий кворум у парламенті. Віце-прем'єр-міністр Туреччини Б. Боздаг оприлюднив дату президентських виборів у Туреччині. За главу держави громадяни Туреччини голосуватимуть у серпні 2014 р. Це будуть перші всенародні вибори президента Туреччини.

У європейських країнах зі сталою парламентською формою правління також існують свої складнощі. У Греції з 1975 р. глава держави обирається парламентом на п'ятирічний термін і не більше двох термінів підряд. Коли закінчується термін президентських повноважень, парламент голосує за обрання нового президента. У перших двох голосуваннях кандидатура повинна набрати 2/3 голосів (від 200 голосів). У третьому й останньому голосуванні кандидатура повинна набрати від 3/5 (від 180 голосів) більшості. Якщо в процесі третього голосування парламент не зміг обрати президента, законодавчий орган розпускається. Нові парламентські вибори призначає колишній президент протягом наступних 30 днів. Новообраний парламент повторює процедуру виборів президента, проте в першому голосуванні кандидатура повинна набрати від 3/5 більшості в другому голосуванні – абсолютна більшість (від 151 голосу), а під час третього голосування досить простої більшості голосів. Система спланована так, щоб сприяти досягненню консенсусу серед кандидатів у президенти від основних політичних партій. Як відомо,

---

у 2010 р. парламент Греції переобрав діючого президента країни К. Папульєса на другий п'ятирічний термін. Переобрання президента підтримали 266 із 300 депутатів парламенту, двоє не голосували, останні утрималися. За кандидатуру К. Папульєса проголосували в повному складі депутати правлячої лівоцентристської партії ПАСОК, опозиція в особі правоцентристської партії «Нова Демократія» і фракція націоналістичного Народного православного заклику. У Греції президент наділений рядом владних повноважень, проте безпосереднє керівництво країною здійснює прем'єр-міністр.

Стабільно виглядає процедура обрання Президента в парламентах тих країн, де президент має виключно представницькі функції. В Ізраїлі президент країни – фактично формальний глава держави, його обов'язки як глави держави полягають у представницьких і церемоніальних діях. Згідно з законом, який було прийнято у 2000 р., Кнесет обирає президента на сім років, тобто на одну каденцію. Глава країни і найвпливовіша політична фігура в Ізраїлі – це прем'єр-міністр Ізраїлю. Висуває кандидатуру на пост прем'єра Ізраїлю президент на розгляд Кнесету. При цьому обраний кандидат повинен представити виборному органу Ізраїлю свою версію складу кабінету. Якщо Кнесетом оголошується вотум довіри, то кандидат у прем'єри призначається на пост глави уряду.

В Україні ситуація кардинально відрізняється. Президент України має значні повноваження, що обумовлює підвищену напруженість у боротьбі за цю посаду різних політичних та економічних сил. Як зазначали ЗМІ, Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України у своїй аналітичній записці, датованій груднем 2011 р., вказував, що наявний обсяг повноважень Президента є дуже великим, тому з метою збалансування системи доцільно ввести норму, згідно з якою право відправляти у відставку уряд матиме виключно парламент. Нагадаємо, у грудні 2004 р. Верховна Рада в пакеті з іншими рішеннями прийняла зміни в Конституцію, які перетворили Україну на парламентсько-президентську республіку. У вересні 2010 р. рішенням Конституційного Суду зміни в Конституцію, прийняті у 2004 р., були визнані не відповідними Основному закону, зважаючи на порушення процедурних норм їх прийняття. Відтепер в Україні діє Конституція зразка 1996 р.

Тому в разі обрання Президента України в парламенті можна з великою часткою імовірності прогнозувати виникнення напруженої ситуації у зв'язку з розподілом сфер впливів. Як показує досвід

українського парламентаризму, досягти консенсусу різним політичним силам буває вкрай складно. При цьому слід враховувати можливі суперечності не лише між правлячою партією та опозицією, а й у самій провладній більшості. Українські політичні традиції не дають підстав стверджувати, що ситуація, коли провідні парламентські гравці вирішать для себе вигіднішим не обирати Президента, а допустити виконання його обов'язків прем'єр-міністром або спікером, неможлива. У реаліях низької правової культури та недосконалої законодавчої бази для українських політиків використання пропусків законодавства у власних інтересах увійшло до звички. Досить згадати приклад В. Ющенка з невнесенням для розгляду парламентом кандидатури Прем'єра, запропонованої парламентською коаліцією.

При цьому розглядати можливість реалізації сценарію щодо обрання Президента в парламенті має сенс із врахуванням перспективи наступних парламентських виборів. Згідно із соціологічними опитуваннями, на кінець липня жодна зі сторін, що увійшли в передвиборний марафон, – ні влада, ні опозиція – не має явної переваги. При цьому відповідно до даних Компанії Research & Branding Group, що проводила з 3 по 13 серпня дослідження громадської думки щодо електоральних переваг населення, якби найближчим часом відбулися вибори до Верховної Ради України, то 5-відсотковий бар'єр здолали б чотири політичні сили.

Зокрема, за Партію регіонів готові проголосувати 20,2 % від усіх опитаних і 25,5 % від тих, хто точно або швидше візьме участь у виборах.

За об'єднану опозицію – 18,6 % від усіх опитаних і 24,6 % від тих, хто точно або швидше візьме участь у виборах.

За партію УДАР – 9,9 % від усіх опитаних і 12,5 % від тих, хто точно або швидше візьме участь у виборах.

За КПУ – 8,3 % від усіх опитаних і 10,4 % від тих, хто точно або швидше візьме участь у виборах.

Близька до проходження до парламенту партія Н. Королевської «Україна – Вперед!». У серпні її готові підтримати 4,0 % від усіх опитаних і 4,9 % від тих, хто точно або швидше візьме участь у виборах.

За ВО «Свобода» готові проголосувати 3,8 % від усіх опитаних і 4,6 % від тих, хто точно або швидше візьме участь у виборах.

Нагадаємо, що половина депутатського корпусу Верховної Ради (225 осіб) буде обрана за партійними списками, друга половина – у мажоритарних округах.

Незважаючи на те, що Партія регіонів демонструє упевненість у перемозі, експерти не виключають, що опозиційним політичним силам вдасться добитися незначної переваги в результатах голосування за партійними списками. Зокрема, директор української філії Інституту країн СНД, політолог В. Корнілов розглядає варіант, за якого Партія регіонів отримає на пропорційних виборах друге місце. Водночас, на його думку, за рахунок перемоги кандидатів-«регіоналів» у мажоритарних округах прибічники В. Януковича сповна можуть зберегти статус-кво, тобто більшість у парламенті країни. У цьому випадку обрання ними в стінах ВР свого Президента, на перший погляд, виглядає сповна реальним. У той же час навіть такий поворот подій може бути пов'язаний з певними складнощами, пов'язаними із стосунками ПР із сателітами, серед яких можна побачити прибічників П. Симоненка і Н. Королевської (у разі подолання бар'єра входу), з тим, наскільки прийнятною для «регіоналів» виявиться ціна питання, позначена їх ситуативними союзниками, тим, наскільки пропозиції ПР зможуть задовольнити апетити лідерів КПУ і партії «Україна – Вперед!», і, нарешті, з розставленням сил у самій ПР. Адже не можна бути впевненим, що зміцнення позицій «сім'ї» і В. Януковича буде з ентузіазмом підтримано всіма групами впливу в партії. Крім того, зважаючи на відсутність альтернативних кандидатур збереження процедури всенародного обрання Президента прирікає ПР на підтримку В. Януковича. Перенесення виборчого процесу в стіни ВР відкриває цікаві перспективи для тих політиків-«регіоналів», які не користуються широкою підтримкою мас, але водночас мають достатній вплив у самій партії.

При цьому важливим аспектом проблеми є розробка положень, що стосуються виконання обов'язків глави держави в тому випадку, якщо ВР не зможе обрати нового Президента. Хто в цьому випадку стане в. о. – спікер, Прем'єр-міністр або попередній Президент – багато в чому визначають підходи провідних політичних гравців до визначення своїх позицій щодо ідеї обрання Президента Верховною Радою. Зокрема, для комуністів, які традиційно претендують на пост віцепікера, перспектива блокування обрання Президента в парламенті у випадку, якщо обов'язки глави держави виконуватиме спікер, відкриває можливості доступу до реальних важелів впливу навіть за умови незначного результату під час парламентських виборів.

Якщо ж Партії регіонів не вдасться зберегти парламентську більшість у Верховній Раді нового скликання, ситуація взагалі може

вийти з-під контролю «регіоналів» – хоча Президентом залишатиметься лідер ПР В. Янукович, Головою ВР може стати його опонент з опозиції, тоді шанси «регіоналів» зберегти за собою головний пост країни стрімко зменшуються.

Що стосується опозиції, то можна прогнозувати, що ідея обрання Президента в парламенті не буде підтримана нею. Про це, зокрема, говорить небажання опозиціонерів брати участь у розроблянні будь-яких змін до Конституції і відмова працювати в Конституційній Асамблеї. Позиція, у цілому, закономірна, беручи до уваги, що складні економічні реалії й не завжди популярні дії влади в гуманітарній сфері не сприяють зміцненню рейтингу діючого Президента та збільшують шанси опозиційного кандидата на результативну конкуренцію за пост глави держави на майбутніх президентських виборах у випадку, якщо буде збережено механізм всенародного обрання Президента. Перенесення виборів глави держави в парламент за сьогоdnішнього розташування сил робить перспективу перемоги кандидата-опозиціонера більше ніж сумнівною. Навіть за умови перемоги на майбутніх виборах опозиційних партій важко стверджувати, що вони наберуть необхідну для обрання Президента кількість голосів. По-перше, через незначну рейтингову перевагу. По-друге, враховуючи фактор депутатів-«мажоритарників», яких традиційно досить легко були «схилити» на бік тих політичних сил, які на той момент наділені повноваженнями виконавчої влади.

Тобто реалізація ідеї обрання Президента в парламенті для основних політичних конкурентів – ПР й об'єднаної опозиції – є досить ризикованою. Зацікавленість в її просуванні можуть виражати лише ті політичні сили й політики, які не можуть претендувати на перемогу в боротьбі за президентське крісло, проте можуть розраховувати на здобуття певних дивідендів в обмін на свої голоси.

Так, лідер комуністів П. Симоненко ще у 2009 р. заявляв про доцільність обрання Президента в парламенті. За його словами, у проєкті нової Конституції, запропонованої тоді комуністами, парламент уповноважений обирати Президента. «Ми запропонували: парламент обирається, політичні сили отримують підтримку, створюють коаліцію, – пояснив П. Симоненко. – Тож давайте через обрання Президента в парламенті з'єднаємо повністю відповідальність за владу і в руках законодавчого органу, і в руках виконавчих структур». Він підкреслив, що «ми повинні все об'єднати, щоб у нас уся вертикаль влади несла відповідальність».

Як зазначав М. Томенко, коментуючи позиції щодо механізму обрання Президента П. Симоненка, В. Медведчука й О. Мороза, «вони добре усвідомлюють, що ніколи не зможуть зайняти найвищу посаду в країні у тому випадку, якщо вибори Президента залишаться прямими. Саме тому їх бачення конституційних змін зводиться до того, щоб або взагалі скасувати посаду глави держави, або повністю нівелювати її значення. Тому абсолютно логічно вони намагаються посилити ті посади, на які вони, гіпотетично, можуть розраховувати: Голови Верховної Ради України і Прем'єр-міністра України. Але я хотів би розчарувати П. Симоненка й О. Мороза: норма щодо обрання Президента парламентом більшістю в 3/4 голосів народних депутатів означає або повну неможливість обрання глави держави, або те, що його буде обрано внаслідок проведення процедури, яку виборами назвати важко. До речі, історія знає приклади виходу з подібних ситуацій. У Римсько-католицькій церкві є практика обрання Папи Римського так званім “папським конклавом”. При цьому кардиналів – учасників таких виборів – закривали на декілька місяців. Може, ідейні “батьки” чергових змін до Конституції планують залучитися саме до такої практики, застосувавши її до народних депутатів?».

Водночас прибічники парламентської системи правління стверджують, що з точки зору розвитку демократії Україна лише б виграла, якби Президента обирали в парламенті. Зокрема, член Конституційної Асамблеї, суддя Конституційного Суду України у відставці П. Мартиненко зазначає: «Відносно розмов про те, що Асамблея створена лише для того, щоб Президента обирали в парламенті, то я особисто вважаю, що це було б ідеально. Не думаю, що В. Янукович цього хоче, але це було б ідеально для України». За його словами, це означало б перехід України до парламентської системи правління. «У більшості Європи, у всіх країнах практично, це домінуюча форма правління. Хай люди вибирають партії, парламент, партії більшості в парламенті формують уряд. А Президент обирається парламентом і має виключно представницькі функції, символічні, такі як президент Італії або президент Німеччини», – пояснив свою позицію П. Мартиненко. Водночас він вважає, що Україна до цього не дійде. «Це дуже революційні ідеї. Україна любить більше авторитаризм. Це пахне зовсім іншим. Тут Україна навряд чи піде таким шляхом», – підсумував експерт.

З ним погоджується директор Інституту політичного аналізу й міжнародних досліджень С. Толстов. Експерт сумнівається, що напра-

---

цювання Конституційної Асамблеї стосуватимуться зміни статусу Президента. За його словами, навряд чи Асамблея піде на те, щоб розширити повноваження глави держави. «Не думаю також, що в новому варіанті (Основного закону) йтиметься про обрання гаранта у Верховній Раді», – додав він.

Ці вислови підтверджують заяви глави Конституційної Асамблеї Л. Кравчука, який не є прибічником обрання Президента в стінах ВРУ. Він стверджує, що не чув від Президента В. Януковича пропозицій, щоб вибори наступного глави держави проводилися в парламенті. Про це Л. Кравчук заявив під час круглого столу щодо внесення змін до Конституції. За його словами, у межах роботи Асамблеї він спілкується періодично з В. Януковичем, який ніколи навіть на це не натякав. «Я не чув жодної думки Президента, аби він хотів, щоб його обирав в 2015 р. не народ», – підкреслив Л. Кравчук.

До того ж глава Конституційної Асамблеї виключає зміну порядку обрання глави держави внаслідок внесення змін до Конституції. «Під час організації Конституційної Асамблеї ні в кого не виникло питань щодо зміни порядку формування влади й обрання Президента. Я не допускаю обрання Президента в парламенті. Зміна цієї норми була б великою політичною помилкою й змінювати цей процес, який склався історично, ніякої необхідності немає», – заявив Л. Кравчук. При цьому він додав, що більшість членів КА солідарні з такою позицією. «Більшість членів КА, принаймні науково-експертна група – 18 осіб, посідають чітку й зрозумілу позицію – Президент України повинен обиратися всенародно», – повідомив він. Л. Кравчук особисто вважає, що «це єдиний спосіб легітимності Президента та єдиний спосіб участі всього українського народу в обранні глави держави».

Що стосується безпосередньо Президента України В. Януковича, то, відповідно до його висловів, він також залишається прибічником усенародного обрання глави держави. «Я вважаю, що обрання Президента має бути всенародним», – заявив він українським журналістам у Давосі (Швейцарія), спростувавши інформацію про те, що в Адміністрації Президента нібито зацікавлені в обранні глави держави в парламенті. «Я про це сказав у 2009 р. в червні, уперше 7 червня 2009 р., і моя точка зору не змінилася», – додав В. Янукович. При цьому глава держави ще раз підкреслив, що над змінами до Конституції працюватиме Конституційна Асамблея.

Що стосується термінів, то нова Конституція, найімовірніше, збереже існуючу норму – одного й того ж Президента громадяни України

зможуть обирати лише на два терміни. «Обирати Президента будемо лише на два терміни», – заявила М. Ставніччук, радник Президента України. За її словами, у новій Конституції залишиться колишнє обмеження щодо обрання Президента не більше ніж на два терміни. «Я думаю, що ця демократична норма Конституції України так і залишиться. Тому що насправді в цій нормі закладено дійсно європейський підхід європейського конституціоналізму, коли можливість людям обиратися на найвідповідальнішу державну посаду обмежена певним періодом часу», – додала М. Ставніччук.

Зі свого боку опозиція пропонує розглянути можливість усенародного обрання Президента електронним голосуванням. На сайті Верховної Ради України було опубліковано проект концепції про впровадження електронної системи голосування на виборах, зареєстрований народним депутатом О. Тищенком (фракція «БЮТ – Батьківщина»). Згідно з документом, така можливість має бути доступна з 2015 р. – у рік проведення чергових президентських виборів. У 2013 р. Кабінету Міністрів пропонується профінансувати проведення всіх необхідних робіт. Проект концепції пропонує зберегти можливість «традиційного» голосування за допомогою бюлетенів для громадян, які «не хочуть користуватися новими технологіями і віддають перевагу існуючим». Решті виборців має бути надано право віддати свій голос за допомогою мобільного телефону, електронною поштою, а також за допомогою спеціальних терміналів, якими потрібно буде забезпечити всі дільничні виборчі комісії. Автор документа підкреслює, що можливість електронного голосування вже впроваджено в США, у ряді країн ЄС, а також на пострадянському просторі (зокрема, у Казахстані).

Утім, безпосередньо О. Тищенко не надто оптимістичний в оцінці перспективи прийняття постанови. Він зазначив, що ПР не брала участі в розробці документа, а це значно зменшує шанси позитивного голосування. Перепоною для впровадження системи може стати також те, що вона дорого коштує.

Таким чином, беручи до уваги позиції вітчизняних експертів і політиків, а також світовий досвід державного будівництва і вітчизняні реалії, ідеї кардинальної зміни процедури обрання Президента – перенесення виборів глави держави в парламент або введення електронного голосування – досить сумнівні.

Як зазначало видання «Українська правда», обрання Президента в парламенті сьогодні для України це щонайменше передчасний крок, а можливо й недоречний.

По-перше, суспільство, яке має й без того низький рівень правосвідомості, спостерігаючи постійно за здійсненням політики за рахунок Конституції, втратить не лише залишки відчуття законності, але й потоне у хвилях правового нігілізму.

По-друге, українське суспільство ментально більш підготовлено до президентської моделі. За нинішніх обставин, як власне і у 2004 р., коли його намагалися позбавити права прямого обрання глави держави, такий політичний крок може викликати широкий суспільний протест.

Крім того, в умовах зростання кількості прибічників «сильної руки» наступ на президентську владу можуть використовувати радикальні політичні сили. Принаймні їхня аргументація за збереження «господаря» й «гаранта» буде прийнятнішою та якісною, ніж позиція, скажімо, комуністів – коли П. Симоненко раз по раз є кандидатом у Президенти з метою подальшої ліквідації цієї посади.

По-третє, український парламент яскраво довів, що рівень політичної культури в Україні не відповідає потребам парламентської моделі.

Фактично, дискредитувавши парламентаризм на інституційному й персональному рівнях, він подав найкращий приклад того, наскільки небезпечним може бути навіть вимушене тиранення законодавців. До того ж посилення парламентаризму має потребу у впровадженні ряду інших інституційних механізмів протизваги, наприклад федералізму, двопалатності, якіснішої й ефективнішої вибіркової системи, потужного Конституційного Суду тощо.

Комплексне вирішення цих аспектів (а саме таким воно має бути) здатне сьогодні породити більшу кількість додаткових фундаментальних питань, ніж поточних політичних відповідей.

До цього варто додати, що в українській політиці зі слабо розвинутою правовою культурою і відсутністю достатнього досвіду вирішення різних проблем у правовому колі, Президент покликаний виконувати роль арбітра в сутичках політичних інтересів, що важко буде виконати з урізаними до представницької функції повноваженнями, як це буде відповідно до парламентської моделі. Тому на сьогодні нема основ для прогнозів щодо звуження повноважень Президента. За сьогоднішніх же обсягів прав і можливостей глави держави його обрання в парламенті може стати приводом для кулуарної боротьби політичних партій й окремих політиків з подальшим блокуванням виборчого процесу (*Матеріал підготовлено за інформацією таких джерел: сайт Міністерства юстиції України (<http://www.minjust>*

---

gov.ua/0/2974); *RUpor.info* (<http://rupor.info/news-politika/2012/05/21/janukovich-hochet-izmenit-konstituciju-chtob-ego-i/>); *Накануне RU* (<http://www.nakanune.ru/service/print.php?articles=6703>); *TCH.ua* (<http://ru.tsn.ua/ukrayina/moldavskie-deputy-izbirayut-prezidenta-v-okruzhenii-policii-i-stulev.html>); *Коментаріи* (<http://politics.comments.ua/2012/01/25/317458/ukrainskiy-narod-bolshe.html>); *GolosUA.com* (http://ru.golosua.com/main/article/politika/20120626_ekspert-somnevaetsya-hto-konstitutsionnaya-assambleya-predlojit-izbirat-prezidenta-v-parlamente); *Полеміка* (<http://polemika.com.ua/news-91654.html>); *Наш век* (<http://wek.com.ua/article/67326/>); *Ревізор* (http://revizor.ua/news/constitution/2012060627_constitution); *Українська правда* (<http://www.pravda.com.ua/rus/news/2012/01/26/6935040>); *Сьогодні* (<http://www.segodnya.ua/news/193386.html>); *Правда.Ру* (<http://www.pravda.ru/news/world/10-02-2008/255261-mir-0/>), *Українська правда* (<http://www.pravda.com.ua/rus/articles/2008/12/8/4456858/>), *Інститут політики* (<http://www.tomenko.kiev.ua/docs/content.php?id=nov056>).

А. Блажкевич, канд. іст. наук, наук. співроб.

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ МИРОВИХ СУДДІВ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

У контексті обговорення реформування вітчизняної судової системи президент Національної академії правових наук України, академік Національної академії наук України, член Конституційної Асамблеї В. Тацій виступив з ініціативою впровадження в Україні інституту мирових суддів. Це, на його думку, дасть можливість розвантажити органи судової влади, наразі переповнені цивільними й кримінальними справами, що заважає нормальному судовому процесу. Саме мирові судді – судді найнижчої ланки – могли б взяти на себе 30–40 % цивільних і кримінальних справ, вважає фахівець. Тим більше що така практика широко застосовується в інших країнах і вже мала місце у вітчизняній історії судової системи, зазначає В. Тацій. Крім того, інститут мирових суддів дав би можливість формувати судовий корпус. «Основний механізм формування судового корпусу повинен бути через механізм власної самопідготовки, – наголошує В. Тацій. – Щоб була можливість почати з нижчої ланки мирових суд-

---

дів, де нескладні справи, не такі відповідальні, де нема резонансу, політичних баталій – це і є школа для підготовки молодого корпусу судових працівників».

Мирових суддів, на думку В. Тація, повинні обирати звичайні громадяни, яким обранець і звітуватиме. Крім того, вважає академік, треба ввести спрощену систему звернення до суду, прискорені терміни розгляду справ і прийняття відповідних рішень.

Рекомендації та пропозиції апеляційних судів України з приводу необхідності, можливості, доцільності, форм і порядку впровадження в Україні інститутів мирових суддів та судів присяжних було проаналізовано Судовою асоціацією України «Фундація сприяння правосуддю».

Розглядаючи питання про впровадження в Україні інституту мирових суддів, практично всі суди були одностайними і висловилися за необхідність та доцільність впровадження цього інституту. Під час розгляду було встановлено, що для запровадження мирових суддів на сьогодні в Україні існують такі правові передумови:

- конституційні положення щодо права кожного будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права та свободи від порушень і протиправних посягань (ч. 5 ст. 55 Конституції України);

- правові позиції Конституційного Суду України (Рішення від 9.07.2002 р. № 15-рп/2002 (справа про досудове врегулювання спорів);

- позиції Комітету міністрів Ради Європи щодо зниження навантаження на суди загальної юрисдикції, викладені в Рекомендаціях № R (86) 12 від 16.09.1986 р., згідно з якою державам – членам Ради Європи рекомендовано передбачати альтернативні процедури врегулювання спорів шляхом позасудового розгляду та створювати відповідні органи, що не входять до судової системи цих держав, а також у Рекомендації REC (2001) 9 Комітету міністрів державам-членам стосовно альтернатив судовому розв'язанню спорів між адміністративними органами влади та приватними особами;

- положення Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, затвердженої Указом Президента України від 10.05.2006 р. № 361/2006.

За результатами аналізу світового досвіду застосування інституту мирових суддів фахівці умовно виокремлюють декілька моделей мирових суддів. Перша модель передбачає входження мирових суддів до судової системи держави. Тут виділяють два види цієї моделі: адміністративний, де інститут мирових суддів є складо-

---

вою системи державних судів зі збереженням усіх вимог, їхніх прав та обов'язків (яскравий приклад – Російська Федерація); громадський (від слова «грумада» як базового суб'єкта місцевого самоврядування) – мирові судді – елемент державної судової системи, який обирається органами місцевого самоврядування. У цьому випадку мирові судді є найнижчою ланкою судової системи, хоча не є членами професійного суддівського корпусу (магістрату) і виконують судові функції тимчасово.

На користь першої моделі свідчить її ефективність, оскільки адміністративний підхід забезпечує якісніший розгляд справ (адже висуваються певні вимоги до кандидатів у мирові судді), юридичну відповідальність судді за неправильне рішення або ухвалу. Доцільність громадівської моделі обґрунтовується зважаючи на те, що мирові судді, обрані відповідним представницьким органом місцевого самоврядування адміністративно-територіальної одиниці, користуються вищим авторитетом та зможуть забезпечити якісніше здійснення функцій. До того ж реально забезпечити незалежність суддів та встановити відповідальність мирових суддів перед громадою.

Головним недоліком цієї моделі для України в обох її варіантах на сьогодні є те, що їх запровадження неможливе без внесення змін до чинної Конституції України.

Друга модель – громадські мирові судді, які необхідно відокремлювати від попередніх моделей цих суддів, оскільки вони можуть функціонувати в структурі місцевого самоврядування на основі статуту громади. У цьому випадку громадські мирові судді – довірені особи територіальної громади, які обираються сільською, селищною, міською, районною в місті радою за їхньою згодою, працюють безоплатно та діють відповідно до чинного законодавства, інших нормативно-правових актів, норм народної моралі з метою розв'язання спорів (конфліктів), що виникають унаслідок дії місцевих нормативних актів та примирення сторін.

Однозначною перевагою цього підходу є те, що для його практичної реалізації не потрібне внесення змін або прийняття нових законів, це можливо зробити на рівні локальних нормативних актів. Проте компетенція таких мирових суддів буде обмеженою, тому модель громадських мирових суддів може бути ефективною лише там, де в територіальній громаді існують демократичні традиції, високий рівень правової культури громадян та високий рівень довіри до місцевої влади.

Третя модель – мирові судді як інструмент альтернативного розв'язання спорів. Ця модель є певним паліативом попередніх моделей, згідно з якою ці судді є засобом альтернативного розв'язання спорів, автономним, незалежним від держави інститутом – на зразок третейських суддів або медіаторів. Доступність до правосуддя не виключає можливості для особи розв'язати свій спір в альтернативному порядку. Держава, з огляду на національні правові традиції, конституційно-правові засади, міжнародно-правові договори, повинна сприяти розвитку таких недержавних інституцій, як третейські та мирові судді, посередники (медіатори) тощо, які допомагають залагодити спір, не доводячи його до державного суду. Зокрема, на мировому суддю може покладатися обов'язок розгляду й розв'язання спорів із сімейних, дрібних цивільних справ, за умови добровільного звернення сторін до нього, справ про дрібні адміністративні правопорушення, які йому передаватимуть відповідні органи влади.

Позитив альтернативної моделі мирових суддів у тому, що вона слугуватиме розвантаженню державних судів, інших органів влади, а також ефективнішому захисту прав і свобод громадян. Запровадження цієї моделі не потребує зусиль держави, витрачання державних коштів. До того ж зберігається перевага для тих, хто втратив довіру до державних органів, зокрема до судів.

Недоліком є те, що за умови запровадження альтернативної моделі ускладнюється перевірка діяльності мирових суддів, кваліфікованості вирішення ними справ (цей недолік може бути нейтралізовано шляхом встановлення відповідальності мирових суддів тощо).

Судова асоціація України «Фундація сприяння правосуддю» таким чином вважає, що впровадження інституту мирових суддів в Україні є необхідним, доцільним і виправданим. Мирове судочинство як спосіб розв'язання приватних суперечок може стати важливою складовою захисту й реалізації прав та інтересів учасників суспільних відносин. Такий порядок розгляду справ буде найбільш доступним способом розв'язання спорів про захист прав, свобод та інтересів громадян і організацій, що охороняються законом.

Судова асоціація пропонує встановити процедуру обрання мирових суддів місцевою радою. При цьому має бути чітко визначена процедура висунання кандидатур з метою уникнення надмірної заполітизованості мирових суддів. Наприклад, суб'єктами, що можуть висувати кандидатури, можуть бути адвокатські об'єднання, спілки юристів, тощо. Інший можливий варіант обрання мирових суддів – без-

---

посередньо всією громадою. При цьому мають створюватися певні кваліфікаційні комісії, що можуть висувати кандидатів для обрання населенням. Оскільки мирові судді мають бути своєрідною формою участі громадян у місцевому самоврядуванні та їх функціонування вбачається в системі місцевого самоврядування, то організаційно-технічне й матеріальне забезпечення їх роботи має здійснювати відповідна місцева рада. За умови фінансування мирових суддів з місцевого бюджету, вбачається за доцільне, щоб ці видатки компенсувалися до бюджету мировим збором.

Процедура розгляду справ мировим суддею має бути спрощеною, простою й зрозумілою для громадян. Встановити таку процедуру було доцільно в профільному законі як універсальну для розгляду всіх без винятку справ і спорів.

Отже, за висновком юристів, функціонування такої ланки судочинства, як мирові судді, має значні переваги. Зокрема, інститут мирових суддів:

- полегшить доступ до правосуддя громадянам, які проживають у віддалених населених пунктах;
- полегшить громадянам можливість захисту їхніх порушених прав;
- розширить способи захисту населенням порушених прав;
- сприятиме ефективному і швидкому здійсненню правосуддя за місцем проживання;
- сприятиме зручності населенню щодо явки за викликами на розгляд справ;
- прискорить вирішення дріб'язкових і малозначущих конфліктів;
- сприятиме оперативності розгляду справ судами;
- реально зменшить навантаження на місцеві суди;
- приведе до підвищення довіри населення до правосуддя;
- наблизить суд до суспільства.

Водночас звучать застереження, що за умови впровадження інституту мирових суддів можливе виникнення ряду проблем: політичного характеру – ідея мирових суддів може викликати неприйняття з боку політичних партій, громадських організацій тощо; юридичних. Зокрема нормативного оформлення статусу мирових суддів, вибору моделі інституту, механізму дії відповідних законів; соціальних – ідеться про проблему добору кадрів на посади мирових суддів; економічних, що стосуються витрат на втілення ідеї в життя. Не виключено й інших ризиків і небезпеки – небажання органів місцевого самоврядування сприяти запровадженню інституту мирових суддів. Без-

---

умовно, існує ризик появи некваліфікованих, недобросовісних кандидатів у мирові судді.

Незважаючи на всі можливі проблеми й труднощі, які можуть виникнути за умови впровадження цього інституту, мирові судді мають бути формою участі громадян у місцевому самоврядуванні й здійсненні альтернативних (позасудових) способів вирішення спорів і примирення сторін. Мирові судді підвищать народну мораль, а це, у свою чергу, сприятиме поліпшенню соціально-побутових стосунків українських громадян.

Зарубіжний досвід підтверджує, що моделі – як судоустрою загалом, так і системи мирових судів – у різних правових системах дуже різні, зазначають експерти (Детальніше див. Додаток 1). Водночас фахівці вказують на спільні риси функціонування мирових судів, зокрема:

- територіальний характер діяльності – мирові судді призначаються в чітко визначеному окрузі/муніципалітеті/місті (як правило, там, де вони проживають), їхня юрисдикція поширюється лише на цю територію;
- участь місцевого населення або органів місцевого самоврядування в призначенні/обранні мирових суддів – їх обирає безпосередньо населення відповідної території або призначають відповідні органи місцевої влади чи державні органи за пропозицією органів місцевої влади;
- обмеженість компетенції мирових судів – зазвичай вони розглядають цивільні справи незначної вартості або ті, які спеціально визначені законодавством як підсудні мировим судам, а також кримінальні справи про правопорушення невеликого ступеня тяжкості (їх вичерпний перелік також може встановлюватися законодавством);
- відсутність, як правило, вимоги про наявність у мирового судді фахової юридичної освіти, проте встановлюються певні вимоги до кандидата: розумність, здоровий глузд, здатність діяти справедливо, загальна освіченість, повага населення до нього, відсутність судимості тощо.

Експерти Верховного Суду України М. Хавронюк та С. Мироненко у свою чергу вказують на національну специфіку цього інституту, зокрема, щодо:

1. Порядку обрання (призначення) на посади мирових суддів:
  - а) обираються населенням (Бразилія, Венесуела, деякі штати США, деякі суб'єкти РФ, деякі кантони Швейцарії);
  - б) призначаються чи обираються (у деяких суб'єктах РФ – представницьким (законодавчим) органом на п'ятирічний термін; деяких штатах США – губернатором; деяких кантонах Швейцарії –

вищими судовими інстанціями або радами кантонів на різні терміни; в Австралії – відповідними органами виконавчої влади довічно або до досягнення певного віку; Іспанії – Вищим судом правосуддя певної адміністративно-територіальної одиниці на чотири роки; Канаді – владою провінцій; Новій Зеландії – генерал-губернатором; Люксембурзі – великим герцогом довічно; Уругваї – Верховним судом на чотири роки).

2. Порядку звільнення з посад мирових суддів:

а) за рішенням федерального парламенту або парламенту штату/провінції (Австралія, Канада), за рішенням лорда-канцлера (Англія та Уельс);

б) за вироком суду (Люксембург);

в) за рішенням кваліфікаційної колегії суддів або в порядку, передбаченому для суддів судів загальної юрисдикції (РФ).

3. Вимог до суддів мирових судів:

а) мирові судді можуть не мати юридичної освіти (Англія та Уельс; Іспанія; ПАР; США; Австралія – у деяких штатах від них вимагається пройти спеціальні курси), і працюють вони, як правило, на безоплатній основі;

б) мирові судді є професійними судьями з фаховою юридичною освітою (інші країни).

4. Юрисдикції мирових судів:

а) найширша – справи про малозначні (як правило) злочини й цивільні справи з визначеною певними межами невеликою сумою позову (Австралія, Гондурас, Мальта, Мексика, Канада, США, Франція, ФРН, Швейцарія, Англія й Уельс – цивільна юрисдикція магістратів украї обмежена лише розглядом спорів про стягнення боргів і з окремих питань сімейного права; Ізраїль – також справи про порушення правил дорожнього руху; Іспанія – тут мирові суди розглядають основну масу дрібних цивільних справ; Нова Зеландія – також видають ордери на арешт й обшук; РФ – також справи про адміністративні правопорушення, деякі адміністративні, сімейні, трудові, земельні справи, видають судові накази; Сирія – також комерційні справи, здійснюють процедуру примирення; Туреччина – на мировий суд також покладається виконання судових рішень вищих судів, проведення дізнання тощо);

б) лише справи про поліцейські порушення й цивільні справи з визначеною певними межами невеликою сумою позову (у Бельгії головна мета суду – примирення сторін; Люксембург – також здій-

---

снюють накладення й зняття арешту на майно, захист інтересів недієздатних осіб тощо);

в) тільки окремі цивільні справи (ПАР; Бразилія – зокрема, сімейні, також здійснюють процедури примирення; Італія – спори про рухоме майно й про порядок користування майном, про відшкодування шкоди внаслідок зіткнення транспортних засобів; Кувейт – також дрібні комерційні справи; Уругвай – справи, що стосуються виселення, порушення контрактів, оренди, також дрібні комерційні справи).

5. Можливості й особливості порядку оскарження рішень:

а) скарги на рішення мирових судів розглядають суди, що є основою ланкою судової системи (Бельгія, Греція, Ізраїль, Іспанія, Сирія, Уругвай), при цьому деякі рішення мирових судів є остаточними й апеляційному оскарженню не підлягають (Кувейт – рішення в позовах до 1 тис. динарів; Люксембург – рішення в цивільних і торговельних справах з ціною позову до 30 тис. франків; Франція – рішення в справах із сумою позову до 13 тис. франків, що, утім, не виключає можливості їх касаційного оскарження);

б) рішення мирових судів можуть бути оскаржені (залежно від їхнього виду) – до суду першої інстанції, до апеляційного чи касаційного суду (РФ, ФРН, Італія, де більшість скарг на рішення мирових судів розглядає спеціальний суддя);

в) рішення мирових судів є остаточними й оскарженню не підлягають (ПАР).

Таким чином, аналіз спільного та відмінного в інституті мирових судів у різних країнах показує, що кожна країна має свій специфічний підхід до цього інституту як і до судового устрою загалом.

ЕКСПЕРТНІ ВИСНОВКИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ ІНСТИТУТУ МИРОВОЇ ЮСТИЦІЇ

Міжнародний досвід діяльності інститутів мирового судді, суду присяжних, народних засідателів та пропозиції щодо можливостей його застосування в Україні / Бурий А., Таратула Р., Тополевський Р., Тополевська Л./ Регіональний громадський фонд «Право і Демократія». – Електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.fond.lviv.ua/storage/library/Doslidzh.myrovsud,_prusiaznuh.pdf. – С.40-120.

Значення поняття «мировий суд» дотепер залишається не цілком зрозумілим як для більшості громадян України, так і для фахівців.

Так, в англійській мові, наприклад, на позначення цього явища використовується різні терміни: justice, magistrate (мировий суддя); justice peace, lay justice (мирова юстиція); magistrates' court (мировий суд)¹.

Як правило, вони вживаються як синоніми, хоча і мають свої смислові відтінки. Так, наприклад, в Англії термін «magistrate» протиставляється терміну «justice» як, відповідно, оплачуваний мировий суддя – мировому судді, що виконує свої обов'язки без винагороди. Термін же «мировий» слід вважати похідним від поняття «мир» в значенні «порядок, спокій» (англ. peace, франц. paix). Саме для охорони державного і суспільного порядку виникають в історії європейських держав мирові суди та їх аналоги (мирові установи).

З метою єдиного вживання основних термінів, визначимо їх значення. Мiroва юстиція – це узяті в сукупності: система мирових судів, діяльність по здійсненню мировими судами своїх функцій, управління і нагляд за мировими судами (мирове судове відомство). Таким чином, поняття «мирова юстиція» складається з трьох елементів. Основними складовими цього елемента є мирові судді і мирові суди.

Мировий суддя – це особа, яка наділена повноваженнями здійснювати функції мирових судів. Науковці виробили більш розширене поняття мирового судді, під яким розуміють фізичну (посадову) особу, яка належить до корпусу мирових установ і здійснює правосуддя та іншу діяльність, яка обирається або призначається централь-

---

¹ Лонская С. В. Мировой суд в России (1984 – 1917 г. г.): историко-правовое исследование: Дис. ... канд. юрид. наук. –Калининград, 1998, С. 12.

ними або місцевими органами державної влади, одноособово розглядає справи у мировому суді і сприяє встановленню мирних стосунків між сторонами спору².

Правовий статус мирового судді, як сукупність правових ознак, що визначають його становище в системі державних інститутів, характеризується такими елементами: вимоги, що пред'являються до мирового судді і до кандидата на цю посаду; порядок наділення мирового судді повноваженнями і порядок припинення цих повноважень; права і обов'язки мирового судді (компетенція, процесуальні повноваження, права і обов'язки як члена суддівського співтовариства).

Ознаками мирового суду як державного інституту є: статус місцевого (локального) державного органу; статус нижчої (первинної) судової або адміністративно-судової інстанції; обмежена юрисдикція (малозначні справи); використання деяких спрощень в порядку здійснення державних функцій.

Свою діяльність, функції мирові судді здійснюють в більшості випадків у формі правосуддя, яке є однією із основних функцій держави в особі органів судової влади і полягає в застосуванні права до праводіносин у особливому процесуальному порядку.

Незалежно від того, до якої моделі відносяться мирові суди, вони або органи судової влади, в яких виконують свої обов'язки мирові судді, є елементом загальної системи судоустрою.

У Великій Британії магістратські суди є поряд з судами графств, є судами нижчого рівня, які розглядають справи у першій інстанції. Рішення магістратських судів можуть бути оскаржені до суду Корони як суду вищого рівня. Також в суд Корони магістратський суд може передати кримінальну справу, якщо прийде до висновку, що обвинувачений заслуговує більш суворого покарання, ніж має право визначити магістратський суд.

В Італії мировий суд є судом загальної юстиції найнижчого рівня. Апеляційною інстанцією у відношенні до нього є претор, суддя місцевого суду вищого рівня.

В Росії мирові судді є суддями загальної юрисдикції суб'єктів Російської Федерації, які входять в єдину судову систему Росії і одноосібно розглядають в межах своєї компетенції адміністративні, цивільні і кримінальні справи як суду першої інстанції. Мирові судді

---

² Gibson B. Introduction to Magistrates' Court. Winchester: Waterside Press, 1995. P. 153.

разом з районними (міськими) судами утворюють першу ланку системи судів загальної юрисдикції. Причому, районні суди є вищою судовою інстанцією у відношенні до мирових суддів, і розглядають апеляційні скарги на їх рішення. Така ситуація дещо дезорієнтує громадян, яким треба самим робити вибір між районним та мировим судами, виходячи із їх підсудності. Науковці вважають, що мирові і районні суди ефективніше було б заснувати як паралельні структури, зі своєю підсудністю, як два види судів нижчого рівня.

Призначення на посаду мирового судді

У виділених нами моделях мирової юстиції використовуються застосовуються наступні способи призначення (обрання) на посаду мирових суддів. Судді магістратських судів призначаються від імені Британської Корони лорд-канцлером, який розглядає кандидатури, подані дорадчими комітетами, що існують у кожному графстві Англії і Уельсу. Кандидатури мирових суддів підбираються дорадчими комітетами, члени яких призначаються лордом-канцлером. Кандидат в магістрати може бути рекомендований комітету будь-якою особою чи організацією або шляхом самовисування.

Мирові судді в Італії призначаються не виконавчою владою, а органом судового самоврядування – Вищою радою магістратури, після проходження шестимісячного стажування та здачі іспиту на професійну здатність виконання функцій судді на конкурсній основі.

У Росії наділення мирових суддів повноваженнями відповідно до закону «Про мирових суддів» можливе або шляхом призначення (обрання) на посаду законодавчим (представницьким) органом державної влади суб'єкта Російської Федерації, або через обрання населенням відповідної судової ділянки. Конкретна ж процедура наділення мирових суддів повноваженнями є повною прерогативою суб'єктів федерації. В основному призначення мирових суддів суб'єкти федерації доручають законодавчим (представницьким) органам влади за поданням глави виконавчої влади чи, зокрема, голови вищого органу судової влади – суб'єкта федерації.

Вимоги до суддів мирових судів

В Англії та Уельсі кандидати на посаду мирових суддів можуть не мати правової освіти, до них ставляться вимоги проживання на території комітету, що рекомендує їх або в районі 15 миль навкруг нього, хоча ця вимога не є абсолютною, наявність британського громадян-

---

ства, вік не старше 60 років, володіння певними особистими якостями (прямота, чесність) і фізичним здоров'ям.

В Італії вимоги доповнені необхідністю наявності вищої освіти в галузі юриспруденції, віком у межах від 30-ти до 70-ти років та здачею екзамену на професійну придатність виконання функцій судді.

У Росії мировий суддя повинен досягти віку 25 років, також мати вищу юридичну освіту і стаж роботи у юридичній професії не менше п'яти років. Крім того, кандидат повинен здати кваліфікаційний іспит і отримати рекомендацію кваліфікаційної колегії суддів відповідного суб'єкта РФ.

Відсутність вимоги юридичної освіти до мирових суддів у Англії та Уельсі зумовлена історично. Відсутність юридичної освіти мирових суддів у Британії компенсується добре налагодженою системою їх правової підготовки та наявності у магістратських судах посади клерка, який надає правову допомогу магістратам.

Звертає на себе увагу відсутність вимоги проживання на території, підсудній мировому суду в Італії та Росії. Вважаємо, що для реального наближення мирових суддів до населення, потрібно вимагати проживання впродовж певного часу в місцевості, де буде працювати мировий суддя або розглядати ценз проживання таким, що дає преференції у випадку проведення конкурсу на посаду мирового судді. Вимога стажу роботи у юридичній професії тривалістю у п'ять років, як у Росії, не є оптимальною. На практиці, це призвело до того, що посади мирових суддів займають працівники правоохоронних або адміністративних органів. Доцільно передбачити, щоб стаж кандидатів на посади мирових суддів у правовій сфері включав і роботу у правозахисних громадських організаціях і діяльність адвоката, що сприятиме залученню осіб, які мають досвід захисту прав громадян в умовах змагального судового процесу. Також при встановленні вимог, пов'язаних зі стажем роботи у юридичній професії перевагу доцільно надавати тим кандидатам, які пройшли стажування у мирового судді на посаді помічника. Тривалість стажу можна обмежити трьома роками.

Юрисдикція мирових судів

Магістратські суди Британії розглядають значну кількість справ за обвинуваченням у скоєні злочинів, що переслідуються в сумарному порядку (summary offences). За такі злочини передбачене покарання до шести місяців позбавлення свободи для дорослих. Такі злочини розглядаються двома або більше мировими суддями (lay magistrates) або одним юридично кваліфікованим районним суддею без участі коле-

---

гії присяжних. В Англії і Уельсі 95 % кримінальних справ слухаються у такому порядку. Магістратські суди здійснюють юрисдикцію щодо правопорушень, вчинених дітьми та молоддю, а також інших справ, що стосуються цієї категорії населення. У сфері цивільного права магістрати розглядають значну кількість справ, що виникають у сімейних правовідносинах.

В Італії мирові суди здійснюють тільки цивільну юрисдикцію. До їх підсудності входить розгляд справ з обмеженою ціною позову.

У Росії мирові судді розглядають в першій інстанції незначні кримінальні злочини, сімейні справи, у тому числі поділ між подружжям спільно нажитого майна, справи про майнові спори з обмеженою ціною позову, справи про визначення порядку користування земельними ділянками, будовами та іншим нерухомим майном; деякі справи про адміністративні правопорушення, видають судові накази.

Особливості судочинства у мировому суді

Вище ми вказували, що характерною особливістю мирової юстиції є використання спрощених процедур у провадженнях в цивільних, кримінальних та адміністративних справах.

Форма регулювання процесу судочинства, зокрема у цивільних справах, у мирових судах різні. В Англії та Уельсі процедура регулюється спеціальним актом – Законом про магістратські суди 1980 року, який визначає кримінальну та цивільну юрисдикцію і відповідні процедури. Процедура розгляду цивільних справ окреслена у загальних формулюваннях. Так зазначено, що за загальним правилом слухання починається, коли з'явився відповідач і до нього доведений зміст скарги. Після розгляду доказів і пояснень сторін суд виносить наказ про задоволення чи відхилення скарги. Слухання доказів може не проводитися, якщо у скарзі йдеться про видачу судового наказу щодо виплати сум, які можуть бути стягнені судом в порядку спрощеного (сумарного) порядку, як цивільний борг.

У Цивільному процесуальному кодексі Російської Федерації закріплено лише порядок апеляційного оскарження рішень і ухвал мирового судді, тобто процедура розгляду справ мировим суддею за чинним законодавством фактично не відрізняється від загальних правил цивільного судочинства в Російській Федерації. Таким чином законодавство не враховує те, що матеріальні відносини, що захищаються мировим судом, повинні мати відповідну процесуальну форму.

ДОПОМІЖНІ ОРГАНИ ПРИ ГЛАВІ ДЕРЖАВИ: ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ

Деятельность вспомогательных органов (В.о.) при главе государства зависит от места, силы и влияния института Президента в системе государственных органов.

В. о. не обладают полномочиями по изданию общеобязательных нормативных правовых актов (то есть государственно-властными полномочиями) и не несут конституционно-правовой ответственности. Полномочия В.о. опосредованы полномочиями органов государственной власти, при которых создаются вспомогательные органы. Государственные органы, чья деятельность направлена на обеспечение работы органов госвласти, являются вспомогательными госорганами

В состав вспомогательного органа могут входить представители органов государственной власти различных ветвей. В таком случае решения вспомогательного органа могут воплощаться в виде правовых актов данных органов, оставаясь при этом именно решениями вспомогательного органа. Например, в Болгарии решения Консультативного совета по национальной безопасности (КСНБ) воплощаются актами президента (большинство актов требует контрассигнатуры премьера или соответствующего министра.

В России Администрация Президента Российской Федерации и Совет Безопасности вспомогательные госорганы.

В.о. могут быть названы в основных законах, но это не даёт основания отнести их к органам госвласти в силу их статуса.

Признаки вспомогательных органов:

- 1) обслуживание и обеспечение деятельности органов государственной власти, включая правовое;
- 2) наличие статуса госоргана (иные образования при главе государства –комиссии и комитеты являются общественными образованиями, либо органами межведомственного согласования);
- 3) отсутствие правовой ответственности за реализацию полномочий государства (ответственность за выполнение своих обязанностей только перед органом государственной власти, при котором они созданы).

По предметам ведения В.о. делятся на органы общей и специальной компетенции

В. о. общей компетенции призваны обеспечивать реализацию всех основных полномочий органа госвласти, при котором они созданы.

Пределы деятельности и ответственности данного вида органов очерчиваются самым широким образом.

В. о. со специальной компетенцией предназначенные для обеспечения отдельных направлений деятельности органов государственной власти. В частности, в области: обороны и безопасности; материального обеспечения органов государственной власти; хозяйства страны; взаимодействия и представительства интересов различных общественных слоёв (последнее присуще представительным органам, тем не менее, при главе государства могут образовываться совещательные органы со сходными задачами) и др.

В. о. при главе государства служат для проведения в жизнь решений главы государства, с их помощью он воздействует на все госорганы и общество, добиваясь поставленных целей. В.о. при главе государства создают правовые возможности для привлечения к работе в госорганах близких главе государства лиц, которые обладают его особым доверием, отсутствующим у всех иных госслужащих, необходимым для выполнения многих поручений главы государства и, в конечном итоге, для воплощения его полномочий в жизнь.

В. о. при главе государства – это посредники между главой государства и внешней средой. Их предназначение:

1) в точном и полном сообщении главе государства обо всех внешних сигналах, имеющих значение для принятия им решений по предметам своей компетенции;

2) в доведении сведений и сигналов от главы государства до получателей (народа, отдельных частей гражданского общества, государственных органов, иностранных государств и международных сообществ).

Владение и управление вспомогательными органами огромным объёмом сведений позволяет им оказывать воздействие в требуемом им направлении на правовые, управленческие, хозяйственные и иные общественно значимые явления. В передаче и получении данных от В.о. при главе государства заинтересованы влиятельные участники отношений, воздействовать на которые их уполномочил глава государства.

В зависимости от их состава В.о. бывают:

1. В.о. состоящие из должностных лиц, основной обязанностью которых является обеспечение деятельности органа госвласти, при котором они созданы. Лица, входящие в их состав, обладают одним статусом. Этим органам присуще внутреннее единство.

---

2. В.о., состоящие из должностных лиц и органов, которые обладают самостоятельными полномочиями, для которых обеспечение деятельности органа госвласти, участие в работе В.о. является дополнительной деятельностью. Они состоят из двух видов должностных лиц: привлечённых (члены парламента, министры и др.) и обеспечивающих повседневную работу этих органов (политические служащие с основной должностной обязанностью, и карьерные служащие, кто является работником аппарата вспомогательного органа). По своему положению и особенностям они близки к лицам для которых обеспечение деятельности органа госвласти является основной обязанностью.

В РФ к первому виду относится Администрация Президента, ко второму – Совет Безопасности и Государственный совет. В США ко второму виду В.о. – система Совета Национальной Безопасности (СНБ), состоящая из аппарат СНБ во главе с помощником президента по национальной безопасности и с межведомственных подразделений СНБ.

Видовые признаки В.о. при главе государства относящиеся к:

а) устройству вспомогательных органов при главе государства:

1) создаются и действуют в установленном порядке при главе гос-ва;
2) не наделены самостоятельными властными полномочиями, их полномочия производны от полномочий главы государства;

3) служба во В.о. отличается от обычного порядка службы в других органах власти, для служащих отбор, назначение, прохождение и прекращение службы связаны прежде всего с волей главы государства и сохранением им своей должности, а не с прохождением через законодательно предписанные испытания и проверку на соответствие занимаемой должности.

б) к их деятельности:

1) их деятельность связана с обеспечением деятельности главы государства, а не с осуществлением государственно-властных полномочий;

2) обладают значительными рычагами воздействия на госорганы, в том числе органы госвласти;

3) обеспечивают двустороннюю связь главы государства и внешней среды (общества, его частей, госорганов, их подразделений и отдельных должностных лиц).

Полномочия В.о. предопределяются кругом полномочий главы государства. Они обеспечивают государственно-властные полномочия главы государства. Иногда в руках В.о. сосредотачиваются не только полномочия главы государства, но и полномочия

иных органов государственной власти, относящихся к другим ветвям власти. Это связаны либо с захватом власти (насильственным или ненасильственным), то есть внеправовым развитием событий, либо с передачей данных полномочий по согласию правообладателя органа, что связано с чрезвычайным для государства развитием событий (война, различного рода чрезвычайные происшествия, острые противоречия в обществе).

В зависимости от способа обеспечения главы государства можно выделить В.о. непосредственно включающиеся в выполнение функций главы государства, и их органы (подразделения), обеспечивающие деятельность других В.о. органов при главе государства. На практике один и тот же орган в одних случаях может выступать как орган первого вида, а в других – как орган второго вида. Пример: Администрация Президента РФ. Как единое целое она обеспечивает деятельность Президента. Но аппарат Совета Безопасности, как самостоятельное структурное подразделение Администрации Президента, обеспечивает деятельность Совета Безопасности – вспомогательного органа при Президенте РФ со специальной компетенцией в области безопасности.

Полномочия В.о.: а) определенные нормативно правовыми актами на основе которых они действуют; б) «подразумеваемые» т.е. прямо не предусмотрены ни в одном нормативном правовом акте, но выполняются В.о. исходя из их природы, сложившейся практики деятельности, неписаных соглашений и обычаев деятельности; в) «Долевые» полномочия, которые реализуются В.о. при главе государства совместно с органами государственной власти и другими В.о. Например, полномочия Президента РФ в области обороны осуществляются Администрацией Президента – В.о. общей компетенции, Советом Безопасности – В.о. специальной компетенции и Министерством обороны – органом государственной исполнительной власти.

Почти все основные полномочия В.о. являются «долевыми», так как они участвуют в осуществлении обязанностей главы государства, который, в свою очередь, имеет полномочия в различных областях государственного управления.

Основным и наиболее надёжным основанием для оценки деятельности вспомогательных органов при главе государства является устойчивость и воспроизводимость государственной системы, а также её последовательное поступательное развитие в соответствии с присущей именно ей природой.

(Інформація Фонду президентів України)

Новини про діяльність Конституційної Асамблеї

Експерти розглянули шляхи реформування місцевого самоврядування в Україні

27–28 серпня 2012 р. в м. Севастополь за підтримки Ради Європи відбувся круглий стіл «Шляхи реформування місцевого самоврядування в Україні», присвячений обговоренню проекту Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, розробленої фахівцями Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства спільно з експертами Ради Європи та Адміністрації Президента України.

В круглому столі взяли участь Президент України в 1991–1994 рр., голова Конституційної Асамблеї Л. Кравчук, Радник Президента України, голова Координаційної ради з питань розвитку громадянського суспільства М. Ставнійчук, Радник Президента України А. Фіалко, голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим В. Константинов, голова Севастопольської міської державної адміністрації В. Яцуба, Постійний Представник Президента України в Автономній Республіці Крим В. Плакіда, голова Харківської обласної ради, президент Української асоціації районних та обласних рад С. Чернов, Голова Вінницької обласної ради С. Татусяк, голова Луганської обласної ради В. Голенко, голова Кіровоградської обласної ради М. Ковальчук, міський голова м. Вінниця В. Гройсман, Народний депутат України Ю. Ганущак, представники всіх асоціацій органів місцевого самоврядування, незалежні експерти. Окрім того, до роботи круглого столу були запрошені професор Університету Париж І Пантеон-Сорбонна, експерт Ради Європи Ж. Марку, радник Президента Польщі з питань регіонального розвитку та місцевого самоврядування, професор П. Свяневіч, експерт Ради Європи та Ради Європейських муніципалітетів і регіонів Д. Бунян (Великобританія).

Учасники круглого столу наголосили на необхідності невідкладного реформування системи місцевого самоврядування та високо оцінили запропонований до дискусії проект Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, розробленої фахівцями Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства спільно з експертами Ради Європи та Адміністрації Президента України.

Виступаючи перед учасниками круглого столу Президент України в 1991–1994 рр., голова Конституційної Асамблеї Л. Кравчук зазначив, що реальна реформа місцевого самоврядування не може розглядатися у відриві від конституційного процесу. Окрім того, Перший Президент України наголосив, що розширення прав та можливостей територіальних громад має на меті не лише збалансування системи управління країною та її демократизацію, а і, до прикладу, унеможливлення подальших спекуляцій на мовній темі, створення єдиної регіональної політики, яка би об'єднувала країну. У найближчий час має бути підготовлені системні, комплексні пропозиції щодо конституційного оновлення правового регулювання питання місцевого самоврядування, що має стати орієнтиром, об'єднуючим чинником реформування місцевого самоврядування.

На думку Радника Президента України, голови Координаційної ради з питань розвитку громадянського суспільства М. Ставнійчук, впровадженню реформи місцевого самоврядування має передувати підготовчий етап, під час якого провести системний аналіз соціально-економічних, соціально-психологічних особливостей, врахувати історичну пам'ять територій, провести комплексний аналіз запропонованих моделей обрахунку спроможності територіальних громад, запровадити відповідну законодавчу базу для розширення демократії участі. Але передовсім у владі і в суспільстві, має бути політична воля, консенсус та серйозна громадська підтримка майбутньої реформи. Підтримуючи тези Л. Кравчука, М. Ставнійчук зазначила, що суть майбутньої реформи може бути виражена в формулі: від децентралізації до зміцнення соборності України.

Експерт Ради Європи, професор Університету Париж І Пантеон-Сорбонна, експерт Ради Європи Ж. Марку відзначив, що запропонований проект Концепції є більш збалансований та має чіткі стратегічні цілі, порівняно з попередніми редакціями. Також професор Ж. Марку вказав на фінансовому боці реформи. Під час напрацювання нормативної бази реформи варто врахувати систему стимулів для територіальних громад, яка чітко вказує на переваги реформи, а також слід мати кількарічний кошторис вартості реформи.

ПОЗИЦІЯ ВЛАДИ, ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ, ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Председателя Верховной Рады Крыма В. Константинова предлагают включить в состав Конституционной Ассамблеи. Об этом говорится в обращении крымских парламентариев к Президенту Украины В. Януковичу, принятом на внеочередной сессии ВР Крыма.

Депутаты Крыма уверены, что создание Конституционной ассамблеи является актуальным и своевременным решением, призванным усовершенствовать основной закон страны с учетом достижений и тенденций современного конституционализма.

«Учитывая статус Автономной Республики Крым, основные полномочия автономии, закрепленные в Конституции Украины и Конституции АРК, просим Вас, уважаемый Виктор Федорович, включить в состав Конституционной ассамблеи Константинова В.А. – Председателя Верховной Рады Крыма, председателя Ассоциации органов местного самоуправления Автономной Республики Крым и Севастополя», – говорится в обращении.

Кандидатура В. Константинова ранее была поддержана решением правления Всеукраинской ассоциации органов местного самоуправления «Украинская ассоциация районных и областных советов». Участие Владимира Константинова в работе ассамблеи позволит учесть правовой статус и основные полномочия автономии при подготовке Концепции внесения изменений в Конституцию Украины (*Крымское Информационное Агентство (<http://www.kianews.com.ua/node/47268>).* – 2012. – 25.07).

***

Перший президент України Леонід Кравчук розкритикував ухвалений Верховною Радою закон «Про засади державної мовної політики».

«В цілому, цей закон приймали під вибори. Коли йдеться про духовну ситуацію, історичну ситуацію, мовну ситуацію – це настільки тонкі і делікатні питання, що вони можуть призвести до дуже складних наслідків, якщо їх не аналізувати глибоко, і не вирішувати з перспективою розвитку країни. У мене таке враження, що хтось цього або не розуміє, або хтось свідомо робить так, щоб в Україні були проблеми», – заявив Л. Кравчук.

Нагадаємо, 3 липня цього року Верховна Рада ухвалила закон №5029-VI «Про засади державної мовної політики» В. Янукович підписав Закон 8 серпня 2012 року. Закон передбачає встановлення офіційного використання регіональних мов у роботі місцевих органів державної влади при проживанні мінімум 10% носіїв на територіях, на яких поширена ця мова. Критерієм визначення кількості носіїв при цьому є результати перепису населення 11-річної давності, коли українських громадян останній раз запитували про рідну мову.

Всього, за підсумками перепису, гіпотетично на російську регіональну можуть претендувати жителі 13 областей і регіонів України: Донецька, Харківська, Луганська, Запорізька, Херсонська, Дніпропетровська, Миколаївська, Одеська, Сумська і Чернігівська області, АР Крим та Київ і Севастополь. У Закарпатті можна ставити питання про запровадження угорської мови, яка, за результатами перепису, є рідною майже для 13 % жителів, в Чернівецькій області – румунської (близько 11 %) і в Криму – кримсько-татарської (близько 11 %).

Водночас Глава держави доручив Кабінету Міністрів утворити Робочу групу із залученням громадськості, відомих діячів освіти, науки і мистецтв, провідних фахівців з мовних питань для розробки і внесення системних пропозицій щодо вдосконалення законодавства про порядок використання мов в Україні. На виконання доручення Президента така Робоча група була створена під керівництвом Віцепрем'єр-міністра України Р. Богатирьової. У ній, у свою чергу, було створено 2 підгрупи. Одна, яку очолює ректор Київського національного університету ім. Т.Шевченка Л. Губерський, має запропонувати проект державної програми захисту, розвитку і поширення державної мови. Інша – на чолі з экс-президентом Л.Кравчуком – удосконалює закон про державну мовну політику.

При цьому набуття законом чинності спричинило процес, вже названий окремими оглядачами «парадом мовних суверенітетів»: 13 серпня Одеська міська, а 15 серпня – Одеська обласна ради надали російській мові статус регіональної; 14 серпня Краснолуцька міська рада Луганської області вирішила дублювати тексти в офіційних документах російською мовою поряд з українською; 16 серпня статус регіональної російській мові надали Запорізька й Донецька обласні ради, а також Севастопольська міська; 17 серпня російська стала регіональною на Херсонщині. Окрім того регіональною російську визнали Дніпропетровська, Луганська та Харківська обласні ради, а також – Харківська, Первомайська (Луганська обл.) та Ізмаїльська (Одеська

область) міськради. 21 серпня на сесії Миколаївська та Херсонська міські ради надали російській мові статус регіональної.

Тим часом депутати Тернопільської облради майже одностайно прийняли рішення визнати мовний закон таким, що не має на території Тернопільщини ніяких правових наслідків, тобто не є чинним.

У свою чергу Ніжинська міська рада (Чернігівська обл.) більшістю голосів визнала українську мову на території міської громади як єдину і державну, підтвердивши таким чином її статус та відмовившись від затвердження регіональної мови в межах мовного закону.

Таким чином, події останніх тижнів вже засвідчили одну з проблем, пов'язану із реалізацією закону про мови: поки що гіпотетичну загрозу розколу за етнічною і мовною ознакою, на яку раніше вказували політологи і експерти. Так, директор Українського інституту публічної політики В. Чумак вважає, що наслідком введення закону «Про засади державної мовної політики» може стати радикалізація настроїв у суспільстві за мовною ознакою. «Раніше це питання не стояло так гостро на порядку денному українців, – каже він. – Усе було нормально – хто як хотів, так і розмовляв. Тепер у нас буде дві України – російськомовна і україномовна. В умовах виборчої кампанії це на руку усім політичним силам, бо консолідує їх виборців. Це вигідно політикам, але погано для суспільства». Політтехнолог В. Бала погоджується, що «мовний» закон розпалюватиме міжетнічну ворожнечу, оскільки питання, пов'язані з мовним, етнічним, релігійним, територіальним – це найнеприємніші питання, які можуть не вирішуватися століттями. «Цей закон дуже суперечливий і створює конфлікти не лише між росіянином і українською мовою, але і з мовами інших компактніших нацменшостей. Якщо російськомовне населення дуже пасивне, то інші групи – кримськотатарська, польська, угорська, румунська громади – активні і їм буде образливо, що в Донецьку і Одесі щось дозволяють, а їм – ні», – упевнений політолог В. Небоженко.

У свою чергу Л. Кравчук виступив із заявою про те, що обласні й міські ради не мають права приймати рішення про регіональні мови на своїй території. В ефірі 5 каналу він зазначив, що «таке можливо у федеративній державі, коли штат або федеративна одиниця може сама голосувати за щось». За його словами, в унітарній державі, якою є Україна, обласна рада не може голосувати за введення мовного закону.

На думку Л. Кравчука, ініціативна група якоїсь частини області або області повинна збирати підписи людей про введення регіональ-

---

ної мови і подавати їх офіційно до Верховної Ради, яка прийматиме рішення з цього питання. «А не так, що область або район буде приймати саме рішення, ґрунтуючись невідомо на чому. Якщо ми так підємо, ми державу розвалимо», – сказав екс-президент.

Слід відзначити, що відповідна позиція відображена і у пропозиціях, запропонованих експертами Робочої групи з розробки і внесення системних пропозицій щодо вдосконалення законодавства про порядок використання мов в Україні.

Серед основних новацій робочої групи ЗМІ, посилаючись на власні джерела, називають новий формат функціонування регіональних мов. Головна новела проекту – статус регіональної мови будуть надавати не місцеві ради, а парламент. На думку членів робочої підгрупи, оскільки йдеться про внутрішню політику держави, то й рішення про надання статусу регіональної мови повинна приймати Верховна Рада, а не органи місцевого і територіального самоврядування. Також у підгрупі, на відміну від авторів закону, змінили підхід до визначення терміну «регіональна мова» і необхідної кількості носіїв мови для запровадження її у регіоні, виходячи з думки про необхідність захищати національні меншини не через територіальний устрій, а через громаду. Отож, якщо в громаді проживатиме не менше 30 % носіїв материнської мови, вони отримають право запровадити її як регіональну на території села, селища, міста, що, до речі, відповідає Європейській хартії регіональних мов або мов меншин і застосовується на практиці в країнах Євросоюзу.

З переліку мов, які можуть бути оголошені регіональними, запропонували виключити русинську мову. Акти всіх державних органів влади та місцевого самоврядування публікуються українською мовою, а на територіях, де окремим законом проголосять регіональну – і нею. Той самий принцип застосовується й до документообігу.

Послуги органів влади також надаються державною мовою, або ж регіональною. Всі записи в паспорт громадянина України вносяться виключно державною мовою. При цьому документи про освіту, за бажанням, можуть виконуватися двома мовами – державною та регіональною. Освіту також дозволяється здобувати регіональною мовою.

З мовного закону пропонують виключити норму про дозвіл дубляжу фільмів регіональними мовами. Згідно з проектом групи Кравчука, фільми розповсюджуються та демонструються в Україні з обов'язковим дублюванням, озвученням чи субтитруванням державною мовою.

Також пропонується повернути квоту для україномовної продукції на телебаченні на рівні 75%. Мовне питання хочуть повернути в необхідні умови отримання ліцензій. Стаття про дозвіл демонструвати рекламу регіональними мовами в проекті Кравчука відсутня.

Відповідні ініціативи вже викликали вкрай негативну оцінку одного з авторів Закону України «Про засади державної мовної політики» В. Колесніченка, який звинуватив фахівців Робочої групи у «правовому нігілізмі», і «яскраво виражених поглядах націоналістичного спрямування» та спрогнозував, що поправки, підготовлені Робочою підгрупою під керівництвом Л. Кравчука, «прирікають Україну на постійний мовний конфлікт і дезінтеграцію».

За його переконанням, підняття бар'єру для набуття статусу «регіональної мови або мови меншини» з 10 % до 30 % жителів «громади», а не територіально-адміністративної одиниці, як прописано в чинному законі, призведе до знищення 75 % малих регіональних мов і, безумовно, буде засуджено міжнародними організаціями. Іншими недоліками розроблених пропозицій В. Колесніченко називає ліквідацію навіть самої можливості обласним, районним, міським, сільським радам самостійно виконувати закон і визначати механізми захисту тієї чи іншої мови, виходячи з кількості його носіїв і поширеності в регіоні; заборону двомовного паспорта громадянина та інших документів, що засвідчують особу; повернення «тоталітарного квотування та цензурування» для ЗМІ в частині обов'язкової квоти в 75 % і більше україномовного мовлення; заборону на офіційний документообіг та бланки документів регіональними мовами або мовами меншин на районному та обласному рівні; ліквідацію державних гарантій на використання регіональних мов або мов меншин в освіті та науці, судочинстві та інших сферах (*ZAXID.NET (http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?movniy_zakon_priymavsya_viklyuchno_pid_vibori_kravchuk&objectId=1263351).* – 2012. – 25.08; *Українська правда (<http://www.pravda.com.ua/news/2012/08/24/6971415>).* – 2012. – 25.08; *From-UA (<http://from-ua.com/politics/c90feba4623b8.html>).* – 2012. – 28.08).

***

Стало известно о направлении в Конституционную ассамблею законопроекта «О внесении изменений в Конституцию», подготовленного по инициативе лидера общественного движения «Украинский выбор» В. Медведчука. Об этом заявили в пресс-службе обще-

---

ственного движения «Украинский выбор», сообщает «Коммерсант-Украина».

Документ касается III раздела Конституции «Выборы. Референдум» и существенно упрощает процедуру проведения референдумов, а также вступления в силу принимаемых на них решений.

Согласно ст. 72 Конституции для объявления всеукраинского референдума по народной инициативе необходимо собрать по всей стране 3 млн подписей. Законопроект предлагает уменьшить их число в 6 раз. «Всеукраинский референдум по народной инициативе провозглашается по требованию не менее 500 тыс. граждан, которые имеют право голоса, при условии, что подписи о провозглашении референдума собраны не менее чем в 2/3 областей... и не менее чем по 25 тыс. подписей в каждой области», – сказано в документе. Там же говорится, что провозглашение всеукраинского референдума по народной инициативе является обязанностью Президента.

Конституционной Ассамблее также предложено при подготовке новой Конституции наделить всеукраинский референдум правом отзыва Верховной Рады и Кабинета министров. «Президент, Верховная Рада или другой уполномоченный Конституцией и законами субъект обязаны утвердить решение о прекращении полномочий органов или должностных лиц, которым было выражено недоверие или которые были отозваны. Решения всеукраинских референдумов по народной инициативе являются окончательными и не требуют утверждения органами государственной власти», – отмечается в законопроекте.

В Партии регионов прогнозируют, что Конституционная ассамблея не поддержит законопроект «Украинского выбора». А в оппозиции полагают, что данный документ направлен на развал государственных институтов (*Минпром (<http://minprom.ua/news/99945.html>). – 2012. – 26.07.*

***

В Конституционную ассамблею направлен законопроект «О внесении изменений в Конституцию», подготовленный по инициативе лидера общественного движения «Украинский выбор» В. Медведчука.

Документ предлагает значительно упростить процедуру организации референдумов и предоставляет гражданам право досрочно прекращать полномочия парламента и правительства.

Народные депутаты к таким предложениям отнеслись негативно.

Так, в Партии регионов прогнозируют, что Конституционная ассамблея не поддержит законопроект «Украинского выбора». «Это не просто популизм, а популизм на грани фола! Медведчук – профессор права и прекрасно понимает, что его предложения противоречат мировой и европейской практике. Это касается и выражения недоверия правительству, и вопроса имплементации!» – сообщил народный депутат Вадим Колесниченко (Партия регионов).

В оппозиции полагают, что законопроект господина Медведчука «направлен на развал государственных институтов». «Наделять такими правами народную инициативу – это нонсенс! Представьте себе, что она сможет создать референдум о присоединении части территории Украины к соседнему государству, и это решение будет окончательным! Очевидно, кумовство В. Медведчука с В. Путиным дает о себе знать!» – с возмущением заявил народный депутат Ю. Ключковский («Наша Украина-Народная самооборона») *(Кум Путина хочет разрешить украинцам разгонять правительство и парламент // Главное обозрение (<http://glavnoe.ua/news/n105371>). – 2012. – 26.07).*

***

Первый президент Украины Л. Кравчук считает, что представители оппозиции должны принимать участие в работе, касающейся конституционных изменений. В частности, в интервью «Обозревателю» Кравчук, который возглавляет Конституционную ассамблею, заметил следующее: «Да, это их дело быть или не быть членами Конституционной ассамблеи, но я призываю оппозицию участвовать в обсуждении и внесении предложений. Конституция принимается для всего народа, а не для его части. Я им сказал об этом и попросил, скажем так, не чураться круглых столов, площадок, которые мы будем организовывать».

«По моему мнению, представители оппозиции сейчас находятся в таком состоянии, что на любые инициативы отвечают категорическим «Нет!». Они ставят одно условие (и мне тоже его ставили): «Пусть выпустят из тюрьмы наших лидеров, пусть власть действует так, как рекомендует Европарламент», – продолжил Л. Кравчук.

«Что оппозиция хочет этим сказать? То, что если проводится дискуссия, то она должна быть дискуссией равных. И нельзя сказать, что они совсем не правы. Но с другой стороны, не может так быть, чтобы даже сто человек, находящихся под давлением Фемиды, запрещали

миллионам участвовать в жизни! Позиция закрытой двери, игнорирования дискуссии опасна, потому что непременно приведет к консервации негативных явлений, которые есть в Украине. Поэтому, убежден, нельзя рисовать все исключительно черными красками», – убежден экс-президент.

Л. Кравчук призывает оппонентов нынешней власти к сотрудничеству: «Я призываю к конструктивному сотрудничеству. Вы знаете, я до сих пор не могу понять, почему мы, украинцы, не хотим взять в основу нашей деятельности компромисс. Если есть возможность проводить дискуссию и принимать какое-то решение, лучше, чем оно было до этого, это нужно только приветствовать, потому что страна не может стоять на месте, находясь в состоянии конфронтации» (*Обозреватель* (<http://obozrevatel.com>). – 2012. – 28.07).

***

Экс-президент Украины Л. Кравчук считает, что необходимо провести референдум относительно определенных вопросов, связанных с внесением определенных изменений в разделы действующей Конституции Украины. «Определенные разделы Конституции, в том числе и касающиеся формы устройства правления в стране, довольно неоднозначно воспринимаются населением Украины» – сказал Л. Кравчук. Экс-президент также отметил, что для решения данных вопросов необходимо будет обратиться к гражданам страны на референдуме (*NOVOSTIMIRA* (<http://novostimira.com>). – 2012. – 1.08).

***

Конституція 1996 р., за якою ми тепер живемо, повернули нелегітимним способом. Про це сказав в ефірі «5 каналу» президент України (1991-1994 рр.) Л. Кравчук.

Він нагадав, що коли прийшов новий президент, то Конституцію не змінили, а повернули Основний закон 1996 р. через Конституційний Суд.

«Я з самого початку скажу, що повернення було неправомірним з точки зору виконання повноважень Конституційним Судом. Він не має права чинити будь-які дії над Конституцією. КСУ має одне право: визначати, чи прийнята Конституція відповідає нормам, які існують у суспільстві, регламентам чи іншій Конституції. Але змінювати Конституцію в наш час має лише Верховна Рада України, більш ніхто», – наголосив він.

Перший президент зазначив, що ми живемо за Конституцією, яка була повернена в нашу дійсність недостатньо легітимним способом, це визнала і Венеціанська комісія.

«Конституцію прийнято у 1996 році легітимним способом, і вона не є сама по собі за текстом нелегітимною. Є недотримання легітимного способу повернення цієї Конституції до виконання», – підкреслив Л. Кравчук (*Newsru.Ua* (<http://newsru.ua>). – 2012. – 1.08).

***

Первый президент Украины (1991–1994), глава Конституционной ассамблеи Леонид Кравчук допускает возможность привлечения к ответственности членов Конституционного суда за возврат к Конституции в редакции 1996 года нелегитимным способом.

«А прав или не прав Конституционный суд – это уже будут определять, когда будут оценивать Конституционный суд, и должен ли он быть наказан или не должен – это вновь-таки – когда будут оценивать Конституционный суд», – заявил Кравчук в интервью 5-му каналу.

Отвечая на уточняющий вопрос о том, кто будет оценивать, он сказал: «Я думаю, что это может сделать по закону Верховная Рада по представлению президента».

Кравчук напомнил, что «Конституцию 1996 года вернули через Конституционный суд, и этот возврат был неправомерным с точки зрения выполнения полномочий Конституционным судом».

«КС не имеет полномочий принимать, возвращать Конституцию или совершать над ней какие-либо действия. Изменять Конституцию имеет право только Верховная Рада», – подчеркнул он.

Вместе с тем, он уверен, что, не смотря на неконституционный способ возврата, действующая на сегодняшний день Конституция является легитимной.

«Конституция была принята в 1996 году легитимным способом, и эта Конституция сама по себе по тексту не является нелегитимной», – подчеркнул он (*Кравчук призывает к ответу судей // President.org.ua* (<http://president.org.ua/news/news-324752/>). – 2012. – 27.08)

***

Первый Президент Украины, возглавляющий нынче Конституционную Ассамблею, убежден, что в ближайшие годы форма правления в нашем государстве останется неизменной. По мнению

Л. Кравчука, действующая ныне модель правления уже зарекомендовала себя в переходный период, «который для нас еще не завершился».

«Чисто президентская форма правления может привести к тоталитарному режиму. Чисто парламентская может привести к тому, что мы заговорим все, что только возможно в жизни. Это очевидно», – отметил Л. Кравчук в интервью «Обозревателю».

Первый президент также прокомментировал инициативу (касательно федерализации) экс-главы президентской администрации В. Медведчука.

«Сегодня раздаются голоса о том, что нам нужно проводить федерализацию, изменять устройство и т.д. Считаю, что нам не нужно этого даже начинать, потому что мы это теоретически проходили в 90-х. Мы собирались, обсуждали и, в конце концов, пришли к выводу, что не может быть парламентской формы правления в Украине, которая на сегодня является государством, которое сложилось», – отметил Л. Кравчук.

«Но вместо того, чтобы его (государство) совершенствовать, кто-то хочет начать новую цепочку изменений, которые могут привести к негативным последствиям. Не хочу преувеличивать, но это может привести к распаду государства как такового. Федерализация – это не наш путь и не нужно начинать его в Украине. Нужно совершенствовать ту форму, которая сложилась исторически и за годы независимости продемонстрировала свою жизнеспособность», – резюмировал экс-президент (*Обозреватель* (<http://obozrevatel.com>). – 2012. – 28.07).

***

По словам В. Медведчука с кандидатурой председателя Конституционной Ассамблеи авторы идеи явно просчитались.

Политик недоволен высказываниями Л. Кравчука, в частности, в свой адрес.

«К моему удивлению, недавние комментарии господина Кравчука и газете «День», и в интервью в последнем номере журнала «Крайна» явно выпадают из его обычно взвешенного стиля. Как я понимаю, тот, кто принимал решение назначить экс-президента председателем Конституционной Ассамблеи, рассчитывал на человека, который не только уже попал на страницы учебника украинской истории, но и сможет провести серьезную всеукраинскую дискуссию по целому ряду вопросов конституционного устройства страны. Чего раньше не было. Но уже ясно, что с кандидатурой всеукраинского модератора

авторы идеи Конституционной Ассамблеи прочитались», – заявил инициатор общественного движения «Украинский выбор» В. Медведчук в своем авторском блоге на korrespondent.net.

По его словам, Л. Кравчук не оставляет другим даже шанса высказать свою позицию. Во всяком случае, подобный вывод, по мнению политика, напрашивается, исходя из таких фраз первого президента Украины, как «служит чужим интересам» или «эти задачи, возможно, формулируются не только в Украине». «Хорошенькая себе дискуссия! Прямо – ярлыки в духе идеологического отдела ЦК КПУ сорокалетней давности. И не важно, имеют ли эти слова отношение ко мне или к главе крымского Кабмина, обнародовавшего свою позицию», – сказал В. Медведчук (*Багнет (www.bagnet.org)*. – 2012. – 30.07).

***

Мовний законопроект суперечить положенням Конституції України та міжнародним документам, ратифікованим Україною, зокрема Європейській хартії регіональних мов і мов меншин.

Про це йдеться у відповіді радника президента Марини Ставнійчук на звернення партнерства «Новий Громадянин» з вимогою скасувати відповідний закон. «Прийняття закону відбулося з грубим порушенням вимог статей 47, 116-122, 130 закону «Про Регламент Верховної Ради», а значна частина положень закону не узгоджується з відповідними положеннями Конституції України та міжнародних документів, ратифікованих Україною, зокрема Європейської хартії регіональних мов і мов меншин», – йдеться у відповіді.

Окрім того, радник президента стверджує, що закон суперечить рішенням Конституційного суду від 14 грудня 1999 року № 10рп/99 у справі про офіційне тлумачення положень статті 10 Конституції щодо застосування державної мови (*У Януковича визнають, що «язык» суперечить і Конституції, і Хартії, і регламенту, і рішенням КС // Експрес(www.expres.ua/news/2012/08/01/70860)*. – 2012. – 1.08).

***

Экс-президент В. Ющенко считает, что должен присутствовать на заседаниях Конституционной ассамблеи созданной президентом В. Януковичем. Об этом он заявил в интервью 5 канала, отвечая на вопрос, почему он легитимизирует власть своим участием в официальных мероприятиях.

«Моя цель не была прийти туда, чтобы полюбоваться с Киваловым. А моя цель была, и остается на сегодня следующая: каждый президент, который приходит к власти в Украине, безусловно, подходит к проблеме Конституции», – отметил экс-президент, которого цитирует Украинская правда. «Когда мы говорим при сегодняшней ситуации, когда через уста одного из президентов инициирована Конституционная ассамблея, у меня, при моем времени правления, была конституционная комиссия, комиссия, кажется, была у Кучмы, потому что дважды или трижды я, как глава фракции, приходил на ту комиссию... Безусловно этот институт будет при любом президенте», – уточнил В. Ющенко.

«Теперь возникает вопрос: мы на эти институты хотим смотреть, как на точку в которой проходит первая формальная дискуссия, которая может либо начать дорогу, или на втором заседании сказать: господин президент, вы творите зло Украине, что вы придумали, какие вы предпочтения даете?.. Диалог должен быть», – добавил он.

«Если я сижу на Конституционной ассамблее, то это еще не значит, что я согласен даже с инициатором этого проекта, но это означает, что у меня есть всегда право на этой площадке, если я почувствую для чего собран этот процесс, сказать свое слово, чтобы не говорить через 5 лет или через 10 лет», – подытожил В. Ющенко (*Главред* (<http://www.glavred.info>). – 2012. – 24.07).

***

Бывший президент Виктор Ющенко считает, что «еще много лет тема Конституции будет в политическом меню любой власти». Об этом он сказал комментируя свое участие в Конституционной ассамблее, созданной с подачи действующего президента Виктора Януковича.

С одной стороны, по убеждению Ющенко, Конституция несовершенна. «Мы не имеем нескольких разделов, которые должны в XXI веке давать ответы – и статусный, и функциональный, начиная от системы самоуправления, которая у нас не выписана, заканчивая вертикально сформированными силовыми структурами, которые не находятся в подчинении общества», – сказал он.

По словам Ющенко, сейчас система самоуправления в Украине развивается в противоположном направлении, как в европейских странах. «Мы вертикаль власти, когда для того, чтобы построить детский сад, или школу, тротуар в каком-то селе, надо акцент политического идола и премьер-министра Украины», – сказал бывший президент, передает «Радио Свобода».

Ющенко также убежден, что «парламентская демократия демократичнее президентской демократии».

Какие изменения хочет в Конституцию ввести Янукович, Ющенко не знает, потому что «ни одного предложения, которое бы сегодня дебатировалась в рамках созданного органа (Конституционной ассамблеи) не было».

Лишь после того, как станет ясно, о каких изменениях идет речь и через какие инструменты и механизмы они будут внедряться, Виктор Ющенко как член Конституционной ассамблеи будет позиционироваться, «поддерживаю или не поддерживаю, или я выхожу из ассамблеи, буду иметь голос и влиять».

Виктор Ющенко подытожил, что «птицу будет видно по полету» (*Ющенко еще не определился с изменениями в Конституцию // (http://news.siteua.org/Украина/413425/Ющенко_еще_не_определился_с_изменениями_в_Конституцию). – 2012. – 28.08*).

***

Депутат ВС автономии, глава Союза юристов Крыма О. Ковитиди:

«Сегодня нам важен как сам орган – Конституционная Ассамблея, так и свой представитель в нем. Концепция Ассамблеи позволяет привлекать общественные организации, независимых наблюдателей, в частности, европейских. В работе Ассамблеи будут участвовать не только представители политических партий и фракций, представленных в Верховной Раде, но и компетентные, профессионально грамотные люди – ученые, юристы, политики. Все те, кто имеют надлежащие знания и навыки в части реформирования и изменения Основного Закона. Мы сегодня должны понимать – все это будет происходить не завтра, для этого необходим определенный период времени.

Нам нужен минимум год для того, чтобы собрать, обобщить все правовые новеллы, которые сегодня предлагают люди. Потом необходимо будет эти предложения вынести на рассмотрение народа – на всеукраинский референдум. И лишь после этого мы можем говорить о том, что они могут быть приняты. Но решение о референдуме, в соответствии с Законом, должна принять исключительно Верховная Рада.

Чрезвычайно важно то, что сегодня существует ряд положений Конституции, которые требуют не только изменения, но и дополне-

---

ния. В Основном Законе государства отсутствует раздел об органах местного самоуправления, отсутствует четкое разграничение между ветвями власти – из-за этого мы с вами становимся периодически свидетелями проявления определенного рода политической чехарды. Сейчас, очевидно, есть необходимость реформирования органов судебной власти, они тоже нуждаются в преобразованиях. Внесение соответствующих изменений приведет к укреплению Украины как независимого государства. Но для того, чтобы весь народ понимал суть происходящего, он должен разобраться в них и выразить свое волеизъявление на референдуме – только в этом случае наша Конституция будет по-настоящему народной.

Категорически нельзя делать Конституционную Ассамблею постоянно действующим органом по наработке предложений и изменений в Конституцию с ежегодным вынесением новых вопросов на референдум. Мы не можем себе позволить каждые пять, десять или пятнадцать лет вносить изменения в Конституцию. Мы должны обладать определенной политической дальновидностью. Нам необходимо составить такую Конституцию, которая в дальнейшем была бы для нас теми заповедями, по которым люди хотят жить, по которым они должны жить и которые они исполняют и соблюдают с любовью к своей стране (*«Новый Регион – Крым» (<http://www.nr2.ru>). – 2012. – 25.07.*

***

Руководство АРК высказало пожелание в очередной раз пересмотреть свой основной закон. Планируется значительное расширение прав АРК как в политической, так и в экономической сферах. Над выработкой желанных для Крыма изменений и дополнений трудится специальная группа, созданная по инициативе председателя Совета Министров Крыма А. Могилева.

Чем же вызвана необходимость очередного пересмотра основного закона Крымского полуострова?

Вот как это поясняет председатель Совета Министров АРК А. Могилев: «Президент Украины провозгласил Крым территорией приоритетного развития. Крым обладает мощным потенциалом. Я убежден, что оставаться дотационным регионом и просить помощи у Киева просто недопустимо». Для реализации этого потенциала, подчеркнул глава Совмина, нужны не декларативные, а реальные полномочия. «Ключевая задача – достичь экономической самостоя-

---

тельности. Україна достойна бути високорозвитим, благополучним государством, и оттого, как мы будем работать на местах, зависит ситуация в Украине. Сильные регионы – сильная страна!» – отметил А. Могилев.

Получается, речь идет о федерации? Однако А. Могилев, называя такую постановку вопроса некорректной, уходит от прямого ответа: «Речь идет, прежде всего, о наполнении Конституции Автономной Республики Крым реальными, а не декларативными полномочиями. Конституция Крыма образца 1998 отвечает демократическим стандартам и позитивно оценивается правоведами и экспертами. Однако жизнь не стоит на месте, и время диктует новые требования. Некоторые нормы, прописанные в Конституции, утратили актуальность, некоторые положения нуждаются в дополнении и обновлении. Задача – сделать систему управления более логичной и понятной» (*Russkie.Org* (<http://www.russkie.org>). – 2012. – 6.08).

***

Компартія України пропонує обговорити на всенародному референдумі головні державні символи України – герб і гімн.

Про це заявив лідер КПУ П. Симоненко на прес-конференції в Харкові, повідомляє прес-служба партії. За його словами, тільки референдум може покласти край двадцятирічним суперечкам щодо герба й гімну України.

На особисту думку П. Симоненка, держава не може існувати під символом, «із яким зустрічали Гітлера під час війни і під яким убивали безвинних людей». Водночас лідер Компартії зазначив, що тільки народ має право вирішувати це питання (*Українська правда* (www.pravda.com.ua). – 2012. – 9.08).

***

Конституційна Асамблея розгляне можливість запровадження Інституту виборності суддів громадянами. Про це на брифінгу заявив радник Президента України, керівник Головного управління з питань судоустрою Адміністрації Президента України А. Портнов.

За його словами, обрання суддів народом існує у деяких країнах, у тому числі в окремих штатах США. У той же час, зазначив радник Президента, судячи з публікацій у ЗМІ можна зробити висновок, що обрання суддів народом ще більше критикується самими громадянами.

Говорячи про можливість впровадження такого інституту в Україні, Портнов зазначив, що воно можливе тільки при внесенні змін до Конституції.

Крім того, радник Президента підкреслив, що на сьогоднішній день Україна ще не виконала рекомендації Ради Європи в частині реформування Вищої ради юстиції, а саме – не змінено принцип формування ВРЮ. Для такого реформування необхідно внести зміни до Конституції, зазначив А. Портнов (*For.Um* (<http://ua.for-ua.com>). – 2012. – 9.08).

***

Партнерство «Новый Гражданин», осуждая принятия и подписания президентом «языкового» закона, заявляет о своем отказе от вхождения в состав Конституционной Ассамблеи. Об этом сообщили в пресс-службе организации.

По их словам, партнерство также отзываает своего представителя в этом совещательном органе.

«... будучи убежденными, что настоящее реформирование Конституции возможно лишь при условии уважения и неукоснительного соблюдения требований действующей Конституции со стороны органов власти, заявляем о своем отказе от вхождения в состав Конституционной Ассамблеи, созданной при президенте...», – говорится в заявлении (*Украинская правда* (<http://www.pravda.com.ua>). – 2012. – 17.08).

ЕКСПЕРТНА ДУМКА

Конституционная Ассамблея не готовит новую Конституцию. Об этом заявил харьковским журналистам представитель президента в Верховной Раде Ю. Мирошниченко, сообщает корреспондент Полемики.

По его словам, в Ассамблее была дискуссия по вопросу утверждать ли новый текст Конституции или идти согласно 13-му разделу Конституции, где говорится о внесении изменений. Ассамблея пошла по второму пути.»К сожалению, второй раздел Конституции о правах и свободах граждан, который очень высоко оценила мировая общественность, не обеспечен механизмами, которые сделали бы эти гарантии неотъемлемой частью жизни», – отметил Мирошниченко.

«Мы увидим, будет ли это один закон о внесении изменений в Конституцию, или несколько законов. Возможно, несколько. Смысл изменений будет в достижении европейских стандартов жизни через конституционные механизмы», – отметил Ю. Мирошниченко.

По его словам, изменения призваны убрать дублирования полномочий, реформировать законодательство в правовой сфере и сфере местного управления. «Президент не опеределял, каким способом должен быть решен тот или иной вопрос. Он рассчитывает на специалистов и готов как субъект законодательной инициативы поддерживать изменения в конституцию», – отметил Ю. Мирошниченко (*Полемика* <http://polemika.com.ua>). – 2012. – 28.07).

***

Одна из черт украинской ментальности – отсутствие необходимости законодательного урегулирования жизни: украинцу не нужен закон. Таким мнением поделилась Директор Центра социальных технологий З. Гаркавенко на заседании Центра социально-консервативной политики (Украина), посвященному проблемам конституционного процесса.

«В большинстве случаев конституция для гражданина не нужна. Ее воспринимают как символ государства, и не важно, что написано внутри», – продолжила психолог. Политики не заинтересованы в том, чтобы просвещать народ, разъяснять тонкости и суть законодательного процесса. Эксперт не думает, что в ближайшем будущем стоит ждать бунта в обществе: «Украина – уникальное государство. Живет потому, что есть духовный потенциал. Но 20 лет мало, чтобы вызрел пассионарный потенциал, который подтолкнул бы народ к активным действиям» (*Версiу* (<http://www.versii.com>)). – 2012. – 6.08).

***

На заседании Центра социально-консервативной политики (Украина), посвященному проблемам конституционного процесса Президент ЦСКП (Украина) Ю. Липчевский, поделился мнением, что конституционный процесс в нашем государстве длится многие годы и пока не закончен. Значительная часть украинского общества, по словам эксперта, не удовлетворена действующей конституцией (или даже несколькими, если учитывать разные редакции основного закона страны) (*Версiу* (<http://www.versii.com>)). – 2012. – 6.08).

***

Член Конституционной ассамблеи Г. Крючков рассказал, что составной частью политического процесса в стране является модернизация конституции. Среди особенностей данного процесса Крючков назвал то, что он хронический, длится более 20 лет. В ходе процесса испробованы практически все мыслимые формы организации государственного устройства. Каждый раз изменения в Конституцию Украины вносились в экстремальной обстановке. «Все подступы к основному закону вызывались обострением политического противостояния и тем, что первым лицам государства не хватало полномочий», – упомянул еще одну особенность докладчик. И продолжил, что ни одно решение по конституционным вопросам не удовлетворяло ни инициаторов, ни общество. Какие бы изменения не вносились, конституция до конца никогда не реализовалась. Сейчас важно четко определить, какой должна быть форма государственного устройства, возможна ли федерализация, какие должны быть полномочия президента и еще ряд не менее актуальных вопросов (*Всесуи (<http://www.versii.com>)*. – 2012. – 6.08).

***

По мнению известного юриста, деятеля науки В. Мусяки, сейчас необходимо привести основной закон в согласие с теми потребностями, которые существуют в стране. Пока Конституция Украины не будет подкреплена волей народа, с ней все время будут происходить подобные процессы, пока не будет четко закреплено, что изменения можно вносить только через референдум. При этом народу нужно разъяснять суть процессов и изменений.

В. Мусяка обратил внимание на еще одну важную проблему – нежелание политиков решать конституционные вопросы: «Все политические силы, которые идут на выборы в парламент, не демонстрируют понимание того, что государство Украина находится в состоянии отсутствия конституционного поля. Никто не обещает начать свою законодательную деятельность с решения этой проблемы».

«Возможные изменения конституции в условиях нынешнего режима – это введение неких элементов децентрализация и регионализации, а также закрепление формы языкового компромисса, приемлемого для всех сторон», поделился своим взглядом на решение обсуждаемой проблемы доктор политических наук В. Якушик. Также, по его мнению, необходимо еще сокращение полномочий президента

и закрепление антикоррупционных механизмов, «возвращение того, что законным образом было украдено», рассмотрение возможности федерализации. «Без решения этих вопросов успокоения в государстве быть не может», – уверен эксперт (*Вєрсуу* (<http://www.versii.com>). – 2012. – 6.08).

***

В. Браиловский, управляющий партнер ООО European Capital Management, выразил обеспокоенность отсутствием нормального конституционного поля и тем, что народ не знает и не понимает законодательные процессы, происходящие в стране. Также финансист упомянул о проблемах полномочий местной власти: большая зависимость от госбюджета мешает нормально развиваться регионам. «Также меня раздражает, как проела общество коррупция, особенно в судах», – посетовал В. Браиловский. По его словам, иностранный капитал не приходит к нам из-за недоверия к судебной системе. Чтобы начать решать проблемы, нужно от слов переходить к делу, разрабатывать четкие механизмы действий.

Лидер ВО «Студреспублика» П. Викнянский, подытоживая обсуждение, подчеркнул общую обеспокоенность происходящим в государстве. По его мнению, украинский народ соскучился за порядком. Всем надоел хаос. Эксперт также отметил дефицит политического образования и легитимности власти, который может закончиться для всего государства нехорошо. Поэтому общественности нужно внимательно следить за всем, что будет происходить в конституционном поле (*Вєрсуу* (<http://www.versii.com>). – 2012. – 6.08).

***

Директор Киевского центра политических исследований и конфликтологии М. Погребинский, комментируя инициативу крымских властей по пересмотру Основного Закона, отметил: «...Любому руководителю региона не хватает полномочий. Тем более, что Крым – специфическая часть украинской территории». При этом он подчеркнул, что претворение в жизнь подобной инициативы считает маловероятным. Прежде всего потому, что для этого необходимо внести изменения в Конституцию Украины.

«Работающая ныне Конституционная Ассамблея может выработать какие-то предложения по усилению позиций руководства всех административных субъектов государства, то есть сделать как бы

полшага в сторону федерализации. Уверенности в этом у меня нет, но поскольку эти вопросы весьма интересуют региональные элиты, то в процессе приближения президентских выборов и соответствующего ослабления центральной власти, что-то может и случиться», – отметил эксперт.

Что же будет, если по некоторым пунктам крымские инициативы не найдут понимания в Конституционной Ассамблее? А. Могилев полон оптимизма: «Я уверен, что при конструктивном подходе и тесном взаимодействии с Конституционной Ассамблеей будет выработано продуманное решение относительно полномочий республики на благо Крыма и государства в целом. Мое глубокое убеждение, что региональная самостоятельность должна проявляться в социальной, экономической и политической стабильности, в самостоятельности каждого отдельно взятого региона в государстве».

Но как бы грамотно и обтекаемо не обосновывалась необходимость пересмотра конституции Крыма экономическими аспектами, «политические ушки» все же проглядываются. Увлеченность национал-патриотов судьбой своего заточенного в Качановской колонии лидера, затухающие страсти по языковой проблеме, начавшаяся предвыборная кампания, а также отпускная пора, не позволили им по-достоинству оценить крымскую инициативу.

Сегодня в стране совсем другая обстановка, нежели в 1995 г. Постоянные взаимные нападки русофилов и русофобов, сторонников и противников опального премьера, заставляют все большее число граждан Украины задуматься о будущем страны. Вероятно, именно поэтому путь федерализации и представляется руководителям Крыма одним из наиболее оптимальных вариантов сохранения украинского государства.

Однако то, что одни политики считают рецептом спасения страны, другие называют «сепаратизмом», «изменой Родине» (*Russkie.Org* (<http://www.russkie.org>). – 2012. – 6.08).

***

«Зміни до Конституції Криму перетворять півострів на ще одне «Придністров'я», оскільки вони передбачають формування відносин Київ–Сімферополь на основі конфедеративних стосунків», – застерігає народний депутат, заступник голови УНП Я. Джоджик. Він закликає членів Конституційної асамблеї при президентові України відхилити ці пропозиції як такі, що призведуть до порушення унітарного статусу України.

«Кримські депутати намагаються скасувати норми кримської Конституції, які вдалося протиснути націонал-демократами у 90-ті роки минулого століття, що визначали центральну роль Конституції України і визначали кримську Конституцію лише окремим законом, який регулює життя в кримській автономії», – нагадав Джоджик. Він убаचाє у цьому «бажання створити дві незалежні політичні структури, що на добровільних засадах об'єднуються в одне державне конфедеративне утворення». Тож «заплановані поправки до Конституції Криму означатимуть знищення української державності як єдиної унітарної держави», – заявив заступник голови УНП.

Окрім того, на його переконання, «надання Криму додаткових повноважень може спричинити ланцюгову реакцію, коли інші регіони теж намагатимуться повторити «кримський прецедент. Тоді в Україні може з'явитися не лише власне «Придністров'я», а й «Південна Осетія» та «Абхазія» (*Slovo-Unp.Com* (<http://www.slovo-unp.com>). – 2012. – 26.07).

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

ЗІМБАБВЕ

Євросоюз припинив дію більшості санкцій проти Зімбабве після прошедшого в этой стране референдума по новой конституции.

С 2002 года более ста высокопоставленным должностным лицам были запрещены поездки в ЕС, кроме того, были заморожены их активы.

Санкции были введены 10 лет назад в связи с фактами нарушения прав человека в этой стране.

ЕС не отменил санкции в отношении президента Зімбабве Роберта Мугабе (*BBC* (http://www.bbc.co.uk/russian/rolling_news/2012/07/120723_rn_eu_zimbabwe_sanctions.shtml). – 2012. – 23.07).

Довідково:

Федеральные органы власти. Конституция 1980 предусматривала предоставление всеобщего избирательного права всему взрослому населению Зимбабве, а также введение британской модели законодательной и исполнительной власти, но с рядом временных ограничений, направленных на сохранение некоторых прерогатив белого меньшинства и менее болезненный переход власти к африканскому большинству. В стране был создан двухпалатный парламент, текущей работой правительства ведали премьер-министр и члены кабинета министров, которые избирались из числа депутатов нижней палаты парламента в ходе прямых выборов. Правительство было подотчетно нижней палате парламента – Палате собрания, которая могла большинством голосов назначать и смещать правительство и была наделена основными полномочиями исполнительной власти. Одни члены верхней палаты, Сената, избирались Палатой собрания, другие – вождями шона и ндебеле, третьи назначались президентом. Сенат обладал весьма ограниченными полномочиями в вопросах законодательства. Президент, избираемый на совместном заседании обеих палат, был облечен функциями главы государства, но не обладал реальной властью.

Для предотвращения быстрых изменений в экономике, ущемляющих интересы белого меньшинства, конституция 1980 содержала ряд оговорок, действие которых распространялось лишь на определенный период. Так, процедура всеобщих выборов предоставляла белым право голосовать по отдельному от африканцев списку и избирать пятую часть членов Палаты собрания, которые, в свою очередь, были наделены правом избирать четверть состава Сената. Таким образом, достигалось положение, когда часть членов парламента становилась подотчетной только белому меньшинству. Хотя отдельные положения конституции могли быть изменены при условии, что за них проголосовали 70 % депутатов нижней палаты и две трети членов верхней палаты, парламента мог принять решение по изменению статей конституции, регулирующих процедуру голосования белого меньшинства и его представителей в парламенте, лишь при условии единогласного одобрения этого решения Палатой собрания.

В конституцию была также включена «Декларация прав», предусматривавшая меры по защите прав граждан, в частности, собственности белых поселенцев от насильственной продажи земли (для наделения земель безземельных африканцев из фонда земель белого меньшинства правительство могло выкупать земли лишь на основе формулы «согласный продавец – согласный покупатель»), а также предоставляла белому населению право без всяких ограничений переводить деньги за границу. «Декларация прав»

не могла подвергаться изменениям на протяжении 10 лет без единогласного одобрения Палаты собрания.

После окончания срока действия этих ограничений в 1987 и 1990 в текст конституции были внесены поправки. В 1987 парламентом была одобрена поправка, в соответствии с которой упразднялась система предоставления мест в Палате собрания и Сенате по отдельному избирательному списку для белого меньшинства. Парламент проголосовал также за поправку, по которой президент сосредоточивал в своих руках функции премьер-министра (т.е. высшей исполнительной власти). В 1990 решением парламента за счет расширения численности Палаты собрания был ликвидирован Сенат. Кроме того, была пересмотрена процедура внесения конституционных поправок, и правительство предложило поправку, которая давала ему право покупать, исходя из общественных нужд, любые земли в стране.

По конституции 1980 с поправками 1987, 1990 и 1996, функции главы государства и главы правительства возлагались на президента, избираемого на шестилетний срок всеобщим голосованием.

Законодательный орган, Национальная ассамблея, состоит из 150 депутатов, из них 120 избираются прямыми выборами по общему списку в избирательных округах, а оставшиеся 30 назначаются вождями и президентом. Для внесения поправок в конституцию необходимо одобрение двух третей членов парламента.

Местные органы власти. До 1980 сельские районы, населенные преимущественно африканцами, назывались племенными трастовыми землями и управлялись назначенными правительством начальниками округов и вождями. Получая от правительства жалованье, они отвечали за сбор налогов и поддержание порядка. Сельские районы, где имелись сельскохозяйственные угодья белых поселенцев, управлялись сельскими советами, которых выбирали белые фермеры. Избиравшиеся белыми владельцами собственности советы управляли городами. Горожане-африканцы имели право жить только на окраинах городов и в пригородах, районы их проживания рассматривались как отдельные тауншипы, подчиняющиеся белым городским властям. После 1980 в сельской местности были созданы выборные районные советы, и хотя государство продолжало выплачивать вождям жалованье, их обязанности были сведены до чисто представительских функций. Состоящие из белых сельские советы сохранились лишь там, где белым поселенцам принадлежала большая часть ферм. Было осуществлено слияние африканских и «белых» органов городского управления, большинство в новых советах чаще всего принадлежит африканцам.

В административном отношении территория Зимбабве разделена на восемь провинций во главе с губернаторами, некоторые из них сосредото-

---

чили в своих руках значительную политическую и экономическую власть. Каждая провинция делится на районы, управляемые выборными советами. Городами управляют городские советы, избираемые мэры и назначаемые чиновники (*Африкана.ру* (<http://africana.ru/lands/Zimbabwe/politika/index.htm>)).

***

Окончательный проект Конституции Зимбабве – предполагающий существенное реформирование политико-правовой системы – нуждается в завершении в рамках подготовки к референдуму.

После трех лет разработки предложенный 150-страничный проект конституции Зимбабве, был сочтен неприемлемым партией президента Роберта Мугабе (Robert Mugabe) ZANU-PF и отвергнут гражданским обществом. Проект был одобрен политическими оппонентами ZANU-PF.

Принятие новой конституции является важным шагом на пути к проведению свободных и справедливых выборов после формирования в 2009 году правительства национального единства. ...При содействии Южноафриканского общества по развитию (Southern Africa Development Community (SADC)), правительство национального единства позволило Р. Мугабе сохранить пост президента при назначении лидера Движения за демократические перемены (MDC) Моргана Цвангираи (Morgan Tsvangirai) премьер-министром и требует, среди прочего, земельного аудит, реформирования избирательной системы и разработки новой конституции.

Новая конституция рассматривается как жизненно важный фактор для поддержания стабильности в стране, которая перенесла несколько волн политического насилия в последние годы.

Спикер правящей партии ZANU-PF Р. Гумбо (Rugare Gumbo) объявил 9 августа после заседания центрального комитета о невозможности принятия проекта конституции без внесения изменений в ряд статей. По его словам, «партия ожидает, что поправки будут учтены в среду, 15 августа, когда Политбюро собирается для определения своей позиции по проекту конституции».

Среди замечаний к проекту Гумбо отметил, что принятия предлагаемой конституции ослабит авторитет традиционных лидеров, которые были ярыми сторонниками ZANU-PF. Это также позволило бы партии с большинством мест в парламенте в регионах назначать губернаторов, что ранее было прерогативой президента.

ZANU-PF также возражали против положения, в соответствии с которым парламент, а не президент, одобряет развертывание войск как внутри, так и за пределами страны.

Проект конституции также лишает президента возможности назначать судей, а вместо этого предполагает проведение общественных слушаний под юрисдикцию судебной коллегии (Judicial Services Commission).

ZANU-PF подвергла критике также положение проекта конституции относительно права иметь двойное гражданство и выразила озабоченность по поводу реформирования служб безопасности.

По проекту Конституции «ни спецслужбы, ни какие-либо их члены не могут действовать тайным образом, продвигая интерес какой-либо политической партии ... [и] они не должны быть действительными членами какой-либо [политической] партии». ...

Еще одно положение проекта – удаленное ZANU-PF – предотвратить возможность баллотироваться на пост президента любого в возрасте старше 70 или того, кто пребывал на посту президента два срока полномочий. Напомним, что Р. Мугабе 88 лет и он был президентом в течение 32 лет.

... Если будет достигнуто соглашение по проекту конституции всех трех политических партий, вторая конференция по конституции – включая представителей общественности – будет проведена до представления проекта в парламент для обсуждения и утверждения. Затем проект ставится на голосование на референдуме.

При этом в соответствии с заявлением Л. Мадхуку (Lovemore Madhuku), председателя общественной организации Национальная Конституционная ассамблея (НКА), которая участвует в разработке проекта конституции на основе широких консультаций с общественностью и является зонтичной организацией для трудовых, студенческих и женских групп, церковей и организаций по правам человека, они будут выступать за голоса «против» в ходе референдума.

«Не существует никаких оснований поддерживать этот документ, который ориентирован на политиков. Мы составим перечень критических замечаний по проекту конституции и представим его общественности», – сказал он (*Оригинал стамми Zimbabwe: Divisions Over a New Constitution // AllAfrica (<http://allafrica.com/stories/201208091140.html>). – 2012. – 9.08 див. Додаток А).*

Додаток А

Zimbabwe: Divisions Over a New Constitution

Zimbabwe statehouse: The final draft of the constitution – with the most significant reforms aimed at political and legal systems – needs to be finalised in preparation for a referendum.

Harare – After three years in the making, Zimbabwe's proposed 150-page draft constitution was deemed unacceptable by President Robert Mugabe's ZANU-PF party and rejected by civil society. It was endorsed by ZANU-PF's political opponents.

The adoption of the new constitution is a critical step towards holding free and fair elections after the 2009 formation of the unity government. The unity government emerged in the wake of the violent 2008 polls that killed about 200 people and saw ZANU-PF lose its parliamentary majority for the first time since the country gained independence from Britain in 1980.

Brokered by the Southern Africa Development Community (SADC), the unity government allowed Mugabe to retain the presidency while appointing Movement for Democratic Change (MDC) leader Morgan Tsvangirai as prime minister and requiring, among other things, a land audit, electoral reform and the drafting of a new constitution – all of which have become divisive issues.

A new constitution is seen as vital to create stability in a country that has suffered several bouts of political violence in recent years.

ZANU-PF spokesman Rugare Gumbo announced on 9 August, after a marathon meeting by its central committee, that it could not accept the draft constitution without changes to several clauses. «The party is expecting the amendments to be factored in by Wednesday next week [15 August], when the politburo meets to finalize its position on the draft constitution.»

Among their objections, Gumbo said the proposed constitution would dilute the authority of traditional leaders, who have been strong supporters of ZANU-PF. It would also allow the party with the majority of parliamentary seats in a province to appoint provincial governors, previously the prerogative of the presidency.

ZANU-PF also objected to the provision that parliament, not the presidency, would approve the deployment of troops both inside and outside the country.

The draft constitution also removes the presidential preserve to appoint judges and instead allows for public hearings under the jurisdiction of a Judicial Services Commission.

ZANU-PF also criticised the draft's proposed right to hold dual citizenship and expressed concerns about the reforming of the security services.

A draft constitution clause said that «neither the security services nor any of their members may act in a partisan manner, further the interest of any political

---

party... [and] they must not be active members of a [political] party.» High ranking defence force commanders have previously said they would refuse to accept election results that did not return ZANU-PF to government.

A clause in an earlier draft – since removed – prevented anyone above the age of 70 or who had served two terms of office from running for the presidency. Mugabe is 88 and has been president for 32 years.

Mixed reactions

Both factions of the MDC, one led by Tsvangirai and the other by industry minister Welshman Ncube, have accepted the draft constitution in its current form and said they would campaign for a Yes vote in a referendum for the constitution to replace the 1979 Lancaster House agreement, which was drawn-up to end white-minority rule in the former Rhodesia.

If agreement is reached on the draft constitution by all three political parties, a second all-stakeholders conference – including participation by the public – will be held before the draft is tabled in parliament for debate and approval. It will then be voted on by referendum.

Finance minister and MDC-T secretary-general Tendai Biti told IRIN the constitution provided for a comprehensive bill of rights and it «makes provision for free and fair elections and sets definitive time periods in which elections must be held».

Ncube warned at a recent press briefing against any tampering of the draft constitution. «We have adopted the document, although it is not the best as it was crafted under give-and-take conditions.»

Shakespeare Hamauswa, of the University of Zimbabwe's political science department, told IRIN it was not a perfect draft, but «if you look at the language in the preamble, it is talking of transparency, good governance and accountability. These are all good tenets of democracy and if the draft constitution is adopted, we are going to witness a new era in the country characterized by transparency, fairness and openness.»

But Lovemore Madhuku, chairman of the NGO National Constitutional Assembly (NCA), which campaigns for a constitution derived from broad-based public consultation and is an umbrella organisation for labour, student and women groups, churches and human rights organisations, said that they would advocate for a No vote in the referendum.

«There is no basis of supporting this document, which is being decided by politicians. We are compiling a list of defects in the draft constitution and will present it to the public,» he said.

*[This report does not necessarily reflect the views of the United Nations]
(Zimbabwe: Divisions Over a New Constitution // AllAfrica (<http://allafrica.com/stories/201208091140.html>). – 2012. – 9.08).*

***

Президент Зимбабве Р. Мугабе и правящая партия Zanu-PF выступают за достижение консенсуса между основными политическими силами в вопросе проекта конституции до вынесения документа на референдум. В противном случае они не исключают отрицательного исхода голосования по документу.

Отметим, что оппозиционные партии поддержали проект конституции и призвали народ принять его на референдуме, который состоится в конце этого года.

Тем не менее, Национальная Конституционная ассамблея (НКА), который ранее боролась вместе с оппозиционерами и успешно выступала за отказ от первого проекта конституции в 2000 году, на этот раз в натянутых отношениях со своими бывшими союзниками и отмечает существенные недостатки в нынешнем проекте.

НКА призвала голосовать «против» проекта во время референдума, утверждая, что проект Конституции не направлен на людей.

Политбюро Zanu-PF, которое является высшим руководящим органом партии между съездами, до сих пор провело два заседания по проекту конституции и выразило оговорки по поводу некоторых статей, которые оно считает чуждыми традициям Зимбабве.

Хотя ранее отмечалось, что партия удовлетворена большей частью положений проекта, как выяснилось, она не прочь внести изменения в его содержание, если другие участники уступят ее требованиям.

Несмотря на то, что партия удовлетворена тем, что люди могли внести предложения в ходе обсуждения проекта конституции, она утверждает, что их мнения не были должным образом отражены в проекте.

...Юристы Зимбабве по правам человека в свою очередь выразили оговорки по поводу процесса обсуждения, обвинив стороны в узурпации общественного мнения путем одностороннего решения вопросов, не охваченных в ходе обсуждения.

Юристы также не в восторге от предполагаемого запугивания, которое имело место в пропагандистской деятельности.

Группа «Восставшие Женщины Зимбабве» (Women of Zimbabwe Arise (WOZA)) также подвергла критике проект новой конституции. В заявлении WOZA говорится, что ее члены выразили озабоченность по поводу продолжающихся политических дразг, влияющих на конституционный процесс.

Среди требований, выдвигаемых WOZA, – ограничение исполнительной власти президента, в том числе возраста президента, и

удаление положения о праве президента на развертывание войск, а также о его праве проводить назначения (*Оригинал стампи Zimbabwe constitutional process hits bumpy times // Coastweek (http://www.coastweek.com/xin_100812_06.htm)*). – 2012. – 10-16.08 див. Додаток В).

Додаток В

By Tichaona Chifamba HARARE (Xinhua) -- The road to a new constitution has hit bumpy times with traditional allies of the MDC factions indicating that they are not happy with the draft charter, while President Robert Mugabe's Zanu-PF wants a raft of changes to be effected before approving it.

In the absence of a stalemate between Zanu-PF and the MDC factions in government on the final content, there is a growing danger that the draft may be rejected in a referendum if all the groups ganging up against it succeed in mobilizing for a «no» vote.

The two MDC factions led by Prime Minister Morgan Tsvangirai and Industry and Commerce Minister Welshman Ncube have endorsed the draft constitution and urged the people to accept it at a constitutional referendum expected to be held later this year.

However, the National Constitutional Assembly (NCA), which fought in the same corner with the MDC and successfully lobbied for the rejection of the first draft constitution in 2000, is this time around at loggerheads with its former allies and insists that the current process is flawed.

The NCA, together with a faction of the Zimbabwe Congress of Trade Unions which has the support of Tsvangirai's party, have vowed to push for a «no» vote during the referendum, arguing that the process was not people-driven.

The Zanu-PF politburo, which is the party's highest decision-making body outside congress, has so far held two marathon meetings over the draft constitution and expressed reservations over some clauses which it deems alien to Zimbabwean culture.

Even though earlier indications had been that the party was satisfied with most of the draft, it now appears that the areas it is in contention with may alter the tone and content of the draft charter if the other parties concede to its demands.

Although the party is satisfied that the people were able to make submissions during the outreach program, it contends that the views were not adequately captured in the draft.

Many analysts also say that the process was to a great extent driven by politicians from the three parties in the inclusive government and sidelined other players.

Spokesman for the mainstream MDC led by Tsvangirai, Douglas Mwonzora, this week said that there would be no more concessions, adding that Zanu-PF was

---

stalling the process towards the convening of the second stake-holders conference where the draft would be scrutinized by other interested parties.

The Zimbabwe Lawyers for Human Rights expressed reservations over the process, accusing the parties of usurping the authority of the people by unilaterally filling in gaps that had not been covered during the outreach.

The lawyers were also not happy about the alleged intimidation that took place during the outreach.

Pressure group Women of Zimbabwe Arise (WOZA) has also criticized the new draft constitution for containing too many compromises by the MDC parties.

In a statement on Monday, WOZA said its members were concerned over the continued political squabbling affecting progress in the constitutional process.

«They expressed concern that the constitutional reform process is far too dependent on political negotiation and not enough of the politicians listening to the views of their political party members and ordinary citizens,» the group said.

WOZA accused the MDC parties of compromising far too much and looking more at their self interest than the people will.

Among its demands, WOZA wants clearly spelt out and reduced executive presidency powers, including the age limit and removal of the president's right to deploy troops and the right to make appointments.

It also wanted «more reasonable land and agricultural reform clauses», removal of traditional leaders from the legislature, devolution of power and dual citizenship to be included in the new constitution before advocating for a «yes» vote in the referendum.

Leader of the yet smaller MDC 99 Job Sikhala on Tuesday also called for the rejection of the new constitution arguing that it was a negotiated settlement among the three governing parties and, therefore, not people driven.

He suggested a transitional constitution instead, which would be used to conduct fresh elections ahead of the crafting of the new charter.

Several other analysts have condemned the draft charter, albeit for different reasons. Some believe that the MDC formations gave away too much to Zanu-PF, while others like Jonathan Moyo of Zanu- PF think that the whole process was fundamentally flawed and did not capture the aspirations of the people.

Former white commercial farmer Ben Freeth, whose land was expropriated by the government during land reforms, also criticized the MDCs for not ensuring the protection of private property in the draft charter.

«There is no constitution in the world that has such a blatantly discriminatory clause regarding people explicitly being banned from going to court on the grounds that they are being discriminated against.

«There is no constitution in the world with ouster clauses preventing people from approaching a court for compensation for their land when their home and income is taken away.

«There is no constitution in the world that I am aware of, where the State is able to take private property – somebody’s whole life’s work – simply by publishing a notice in the gazette,» Freeth said in a letter to MDC officials David Coltart, Eddie Cross and Roy Bennett.

The Zanu-PF politburo is due to meet again Wednesday to discuss the draft charter further and come up with a position.

If the parties agree with the draft, it will be taken to the second stakeholders conference, from where it will be presented before Parliament where a two-thirds majority assent will see it through to the referendum.

A «yes» vote will see the draft being presented to Mugabe for his assent, thus paving way for fresh elections to be held in line with SADC resolutions (*Zimbabwe constitutional process hits bumpy times // Coastweek (http://www.coastweek.com/xin_100812_06.htm). – 2012. – 10-16.08).*

Коментар

Как заявил член Политбюро Zanu PF и депутат Д. Мойо (Jonathan Moyo), «этот проект является атакой, достаточно серьезной атакой на наш суверенитет, достаточно серьезной атакой на нашу демократию. Он лишает исполнительную власть всех полномочий и оставляет ее в качестве канцелярской ветви власти» (*Оригінал статті Makoni rejects draft constitution // New Zimbabwe (<http://www.newzimbabwe.com/news-8716-Makoni+rejects+draft+constitution/news.aspx>). – 2012. – 8.08 див. Додаток С*)

Додаток С

MAVAMBO Kusile Dawn (MKD) leader Simba Makoni has vowed not back the new constitution when it is put to a referendum arguing there is no difference between the recently completed draft and the Lancaster House Independence charter.

Makoni joins the National Constitutional Assembly (NCA) and the MDC 99 in rejecting the draft which has however, been endorsed by the MDC parties in the coalition government.

Zanu PF was continuing its examination of the document Wednesday although officials have since indicated they would be pushing for a number of key amendments to the document.

Addressing a public meeting on the constitution organised by the Zimbabwe Election Support Network in Harare Tuesday, Makoni dismissed the draft as «old wine in new bottles». «As a party we have not set down and analyzed the draft, but my personal analysis is that the (it) has a lot of complicated things which makes me conclude that there is a thin line

between it and the current one,» he said.

«I don't see anything good for me to encourage the people of Zimbabwe to accept the document. Please don't persuade Zimbabweans to take a half empty cup Zimbabweans deserves a full cup and this half empty cup is not good enough.»

Parties backing the draft have said it significantly cuts the powers of the Presidency with MDC-T constitutional affairs minister, Eric Matinenga saying: «The draft recognises that gone are the days when governance was entrusted in the hand of the 'strong man'.»

Zanu PF has however, vowed to block any attempt to reduce the Presidency to a «clerical branch of government.»

Said Politburo member and Tsholotsho North MP Jonathan Moyo: ««This draft is an attack, quite a serious attack on our sovereignty, quite a serious attack on our democracy. It strips the executive of all powers and leaves it as a clerical branch of government.»

Makoni also said most of the things said to be an improvement in the draft already exist in the current constitution but were just being ignored by the government.

«My observation is that what you are saying is new and good is already old and existing,» he said.

«Let me just say that a lot of the recommendations that have given to this draft constitution are not warranted. Most of those points are already in the current constitution. It's only that they have just been ignored by the executive.

«The provisions for free and fair elections without any violence, access to the media and secret ballot have been there since Lancaster House.

«A lot of the things that are said to be good are already there in the current constitution they are just being ignored by the authorities that are in place.»

The MKD leader said the requirement for a credible voter's roll already exists but «has just been ignored by (*Registrar General Tobiwa*) *Mudede, (Co-Minister of*

Home Affairs Kembo) Mohadi and (President Robert) Mugabe» (Makoni rejects draft constitution // New Zimbabwe (<http://www.newzimbabwe.com/news-8716-Makoni+rejects+draft+constitution/news.aspx>). – 2012. – 8.08).

АРАБСЬКА РЕСПУБЛІКА ЄГИПЕТ

30 июня вступил в должность президента Египта 61-летний Мохаммед Мурси, представитель умеренного крыла влиятельной организации «Братья-мусульмане» (ОБМ), запрещенной при Мубараке. Высший совет вооруженных сил Египта (ВСВС), перехвативший власть в феврале 2011 г, формально передал узды правления страной избранному президенту.

Предвидя победу Мурси, ВСВС предпринял экстренные превентивные меры накануне проведения второго тура президентских выборов.

14 июня Конституционный суд Египта, проверив законность прошлогодних парламентских выборов, признал нелегитимными результаты выборов, проведенных по мажоритарному принципу (30% мест в парламенте), по итогам которых исламистам досталось свыше 90% мандатов. (В одномандатных округах, выдавив с гонки потенциальных соперников под угрозой расправы, исламисты фактически провели безальтернативные выборы, чем нарушили принцип состязательности).

Основываясь на вердикте Конституционного суда, 15 июня ВСВС объявил о роспуске парламента и сохранении за собой права законодательной инициативы. 17 июня он обнародовал поправки к Конституционной декларации, в соответствии с которыми президент лишился контроля над кадровыми назначениями в армии.

ВСВС выразил готовность передать власть избранному президенту и гражданским структурам, но наделил себя правом формирования (роспуска) Конституционного совета, наложения вето на новую конституцию, текст которой еще не написан.

В тот же день маршал Хусейн Тантауи издал указ о формировании Совета обороны, ведающего вопросами национальной безопасности. В состав Совета, возглавляемого президентом, войдут спикер парламента, глава правительства, ключевые министры, руководители армии и спецслужб. Отведя будущему президенту роль номинального главы государства и ответственность за деятельность исполнитель-

---

ной власти, ВСВС de facto установил свой контроль над страной, чего ряд экспертов счел равносильным военному перевороту.

Ввиду отсутствия конституции (отмененной раньше) и роспуска парламента, которые могли бы определить прерогативы президента, Мурси вынужден принять, по крайней мере временно, статус-кво.

Со дня вступления в должность Мурси оказался втянутым в конституционный кризис. Он пытается взять в свои руки бразды правления страной, ограничить полномочия военной верхушки. Действуя наперекор решениям Конституционного суда и ВСВС, первым делом он издал указ о возобновлении деятельности парламента, потребовал пересмотра вердикта Конституционного суда о его роспуске.

Египетский парламент собрался на заседание 10 июля утром до оглашения решения Конституционного суда. Суд повторно подтвердил свой вердикт о нелегитимности парламента, подлежащий безусловному исполнению всеми государственными институтами, а ВСВС призвал Мурси соблюдать законность.

Действия военной верхушки были восприняты исламистами как предостережение президенту. Они заявили, что именно военные, наделившие себя громадными полномочиями и распустившие парламент, нарушили закон, и выразили решимость проводить миллионный марш протеста до возобновления работы парламента.

Конституционный суд Египта отменил указ президента страны о созыве парламента. С целью снижения накала напряженности Мохаммед Мурси 11 июля заявил о готовности выполнить решение суда, но обещал проводить консультации с целью поиска «разумного выхода из политического кризиса».

Ситуация круто изменилась после визита госсекретаря США Хилари Клинтон в Каир. Она рекомендовала военному руководству уважать итоги прошедших президентских выборов, передать как можно больше полномочий гражданской администрации и постепенно сосредоточиться исключительно на вопросах обеспечения национальной безопасности.

Клинтон выразила поддержку процессу перехода к демократии в Египте и отметила необходимость сотрудничества различных политических сил. Пребывание госсекретаря в Каире сопровождалось протестными акциями у здания посольства США и президентского дворца. Манифестанты выражали недовольство наметившимся «альянсом между Вашингтоном и исламистами».

Полагаясь на поддержку США, президент Мурси подписал указ № 79 относительно формирования Учредительного собрания (Конституционной ассамблеи), идущий вразрез с решениями и ВСВС, и Конституционного суда. Теперь следует ожидать повторного созыва парламента. Если это не удастся, Мурси постарается создать условия для избрания нового парламента, в котором опять преобладали бы исламисты и продолжать при их помощи борьбу за восстановление полномочий президента (*Т. Юлдашев: Превратности «арабской весны», или Продолжится ли египетский эксперимент в Центральной Азии // ЦентрАзия (<http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1342902060>). – 2012. – 22.07*).

Довідково:

Арабская Республика Египет – республика. Глава государства – президент, который одновременно является и главнокомандующим вооруженными силами. Глава правительства – премьер-министр. Высший законодательный орган – двухпалатное Национальное собрание. Нижняя палата парламента, Народная ассамблея (Меджлис Аш-Шааб), состоит из 518 депутатов, 508 из которых избираются по мажоритарной системе, а 10 назначаются президентом; в Народной ассамблее имеются квоты для рабочих и крестьян, а также для женщин. 29 января 2011 года реанимирована де-факто упразднённая в 1981 году должность вице-президента, на которую назначен бывший глава разведки Египта Омар Сулейман. 11 февраля 2011 г. президент Мубарак передал власть Высшему военному совету. 21 июня 2012 Мохаммед Мурси вступил в должность президента АРЕ.

Конституция Египта (предыдущая)

Правовые основы государственного строя АРЕ закреплены постоянной конституцией 1971 г. и изменениями и дополнениями, одобренными гражданами в ходе референдума 1980 года.

Конституция провозглашает АРЕ «демократическим государством», основанным на «союзе трудовых сил народа». Суверенитет принадлежит народу, а египетское общество основано на «социальной справедливости». Государство гарантирует всем гражданам равенство возможностей.

Говоря об экономических основах государства, конституция подчеркивает, что экономическая система республики является «демократической и социалистической» по своему характеру, которая исключает эксплуатацию и нацелена на ликвидацию различий в получаемых материальных благах, защищает законные доходы и заработки. В АРЕ признаются три вида собственности: государственная, кооперативная и частная. Частная собствен-

---

ность может быть изъята только в интересах общей пользы и за справедливое возмещение. Государственная собственность принадлежит народу. Государственному сектору отводится ведущая роль в экономике.

Конституция гарантирует гражданам равенство в правах и обязанностях независимо от пола, языка, происхождения, вероисповеданий и убеждений. Она гарантирует право выражать свое мнение, право граждан на обращение с заявлениями в государственные органы, свободу мнений и слова, свободу вероисповедания и совершения религиозных обрядов, свободу научного и художественного творчества, свободу передвижения и выезда из страны.

Конституция декларирует также неприкосновенность личной жизни граждан, тайну переписки, телефонных переговоров, неприкосновенность жилища и т.д. Однако конституция ничего не говорит о материальных гарантиях права на труд и образование, а также об индивидуальных и политических правах и свободах.

Ряд положений конституции сформулирован таким образом, что позволяет их различное толкование. Кроме того, в 70-х годах был принят ряд законов значительно ограничивающих права и свободы граждан. Некоторые из этих законов были отменены, однако другие продолжают действовать.

***

Президенту Египта Мухаммеду Мурси не удалось добиться через суд отмены временной конституции, которая закрепляет за военными главные властные полномочия. Между тем Мурси помиловал 572 арестованных военными демонстранта.

В Египте обостряется борьба за власть между исламистским президентом страны Мухаммедом Мурси и военными. Административный суд в Каире в четверг, 19 июля, отклонил иск Мурси против подготовленной военными временной конституции, сообщает египетское телевидение.

Судьи заявили, что они не правомочны выносить решения о законности конституционной декларации, которая закрепляет за военными большинство властных полномочий и резко ограничивает власть президента. Наблюдатели расценили это как новое политическое поражение Мухаммеда Мурси.

Сообщается также, что новый египетский президент распорядился освободить 572 гражданских лиц, арестованных и осужденных военными властями (*Dw.De* (<http://www.dw.de>). – 2012. – 20.07).

***

Египетский суд отложил до 24 сентября рассмотрение вопроса о законности продолжения работы конституционной ассамблеи. Агентство Reuters передает, что это решение пойдет на руку исламистам.

«Братья-мусульмане» и салафисты, составляющие большинство в конституционной ассамблее, получил дополнительное время, и теперь попытаются закончить работу над проектом конституции.

Конституционную ассамблею сформировал египетский парламент, к настоящему времени распущенный по решению Конституционного суда из-за нарушения процедуры выборов трети депутатов. Это решение ухудшило отношения новоизбранного президента Мухаммада Мурси с Высшим военным советом.

Члены конституционной ассамблеи опасаются, что их распустят вслед за парламентом, так как в ассамблее участвуют некоторые депутаты, и ежедневно проводят заседания, посвященные разработке проекта новой конституции. Некоторые из них полагают, что сумею завершить работу к 24 сентября.

Конституция должна, в том числе, определить полномочия президента Египта и парламента (*Newsru* (<http://newsru.co.il>). – 2012. – 30.07).

***

Епископ Павел – иерарх Коптской православной церкви из города Танты (столица провинции Эль-Гарбийя в центре дельты Нила, Гермопольская епархия) намерен призвать коптов покинуть Египет, если Церкви не будут даны правовые гарантии, сообщает портал Православие.by со ссылкой на Theorthodoxchurch.info.

Епископ пригрозил покинуть Учредительное собрание Египта, в котором он представляет свою Церковь, если вторая статья Конституции страны не будет изменена. Он настаивает на том, чтобы во вторую часть Основного закона страны была внесена поправка, оговаривающая право Коптской церкви участвовать в решении вопросов, касающихся коптов.

«Если этот текст не добавят, я скажу коптам: «Для вас нет места в земле Египетской, потому что не должны судебные органы принимать решения о духовенстве», – сказал коптский иерарх корреспонденту интернет-журнала The Arab-West Report.

Таким образом, призыв епископа покинуть Египет обозначит проблему не только внутри местной коптской общины, но и страны в целом: копты начнут покидать страну, если Египет будет становиться все более исламским государством.

На прошлой неделе организация «Союз молодежи Масперо», которая выразила несогласие с существующей формулировкой второй статьи Конституции, также призвала коптов покинуть страну.

В существующей редакции второй статьи Конституции Египта сказано: «Ислам – государственная религия, арабский язык – официальный язык государства. Принципы мусульманского права (шариата) – основной источник законодательства» (*Newsru.Com* (<http://www.newsru.com>). – 2012. – 31.07).

***

Учредительному собранию (Конституционной ассамблее) Египта необходимо больше времени для завершения новой конституции и достижения консенсуса по ее статьям, заявил пресс-секретарь собрания Абдель Магид Вахид (Wahid Abdel Meguid) 30 июля.

«После продолжительных обсуждений идей, высказанных членами Ассамблеи за последние полтора месяца, было установлено, что нам нужно еще три месяца для завершения разработки проекта, пока его можно будет вынести на референдум», – отметил Абдель Магид.

По его словам, собрание до сих пор не достигло консенсуса по окончательной редакции статьи 2, которая определяет применение законов шариата.

В то же время Гамаль Габриэль (Gamal Gabriel), член редакционного комитета, заявил, что комитет завершил написание пяти новых статей в главе о конституционных правах и свободах. Десять статей в этой главе были написаны ранее.

Пять завершенных статей связаны со свободой религии, мнения и мысли, а также свободой прессы и средств массовой информации.

Судебная комиссия, в свою очередь, завершила работу по статьям, связанным с судебной ветвью власти и представит их на обсуждение перед отправкой предложения в редакционный комитет.

Члены комитета системы управления провели жаркую дискуссию при обсуждении роли военных в новой конституции, прогнозируется продолжение дебатов.

Мамдух Шахин (Mamdouh Shahin), член как Конституционной ассамблеи, так и Верховный совет вооруженных сил (ВСВС), потребовал, чтобы статья, определяющая роль и ответственность военного правосудия была добавлена в главу о судебной власти. Некоторые члены комитета отклонили предложение на том основании, что все относящиеся к военной судебной системе статьи должны быть записаны в главе о вооруженных силах. Шахин отказались от дальнейшего участия в заседании в знак протеста (*Оригинал стамми Constituent Assembly needs more time, says spokesperson // Egypt Independent (<http://www.egyptindependent.com/news/constituent-assembly-needs-more-time-says-spokesperson>). – 2012. – 30.07 дув. Додаток D).*

Додаток D

The Constituent Assembly needs more time to finalize the new constitution and to reach a consensus over its articles, said assembly spokesperson Wahid Abdel Meguid on Monday.

«After extensive discussions over the ideas suggested by assembly members for the past month and a half, it was determined that we need three more months to finalize the draft before it can be put to a referendum,» Abdel Meguid told state-run news agency MENA.

He said that the assembly has still not reached a consensus on the final wording of Article 2, which defines the application of Sharia law. Abdel Meguid predicted that that the controversy over the article will intensify before the matter is finally resolved.

The Constituent Assembly plenary session was postponed to Tuesday because there were no finalized articles to be discussed.

Gamal Gabriel, a member of the drafting committee, told Al-Masry Al-Youm on Monday that the committee has completed writing five new articles in the constitutional chapter on rights and freedoms. Ten articles in this chapter have now been completed.

The five completed articles are related to the freedom of religion, opinion and thought, as well as the freedom of press and media, Gabriel said.

The judiciary committee, a subset of the systems of governance committee, has completed work on proposed articles related to the judicial branch of the government and will present them for discussion before sending the proposals to the drafting committee.

Members of the systems of governance committee fought on Monday while discussing the role of the military in the new constitution, a topic of ongoing debate for the assembly.

Mamdouh Shahin, a member of both the Constituent Assembly and the Supreme Council of the Armed Forces, demanded that an article defining the role and responsibility of the military judiciary be added to chapter on the judiciary. Several committee members rejected the proposal on the grounds that the anything pertaining to the military judiciary should be written in the chapter of the armed forces. Shahin then withdrew from the meeting in protest. (*Constituent Assembly needs more time, says spokesperson // Egypt Independent (<http://www.egyptindependent.com/news/constituent-assembly-needs-more-time-says-spokesperson>). – 2012. – 30.07*).

***

Судебный Комитет Учредительного собрания закончил обсуждать все вопросы, связанные с положениями новой конституции об устройстве судебной власти, в том числе с военными судами и юрисдикцией Верховного конституционного суда.

Комитет подтвердил независимость судебной власти, каждый судебный орган будет отдельно расписан в конституции, и положения будут согласованы в ходе заседания.

Представитель военного суда потребовала добавления юрисдикции военного правосудия к главам судебной власти в новой конституции.

Однако большинство членов комитета отклонили этот шаг (*Opuzinal stammi Egypt: Constituent Assembly's Judicial Committee Ends Discussing Constitution // AllAfrica (<http://allafrica.com/stories/201207300047.html>). – 2012. – 30.07 див. Додамок F*).

Додаток F

The constituent assembly's judicial authority committee finished on Sunday discussing all the judicial authority matters in the new constitution including the military judiciary and the jurisdiction of the Supreme Constitutional Court, Taymour Mostafa Kamel, rapporteur of the committee, said on Sunday.

The committee confirmed the judiciary's independence as every judicial body will have a constitutional text as agreed upon during the sessions, the Middle East News Agency (MENA) reported Taymour as saying to reporters covering elections.

The representative of the military court demanded adding the military judiciary's jurisdiction to the chapters of judicial authorities in the new constitution.

A number of the committee members rejected this step and expressed their preference for maintaining «the military judiciary» as it is in the 1971 constitution and allowing it to rule only in military crimes.

They also called for specifying the powers of the military judiciary by legislation (*Constituent Assembly's Judicial Committee Ends Discussing Constitution // AllAfrica* (<http://allafrica.com/stories/201207300047.html>). – 2012. – 30.07).

***

Члены комитетат достигли согласия относительно нескольких предлагаемых конституционных статей, касающихся компетенции исполнительной власти в Египте.

Члены комитета согласились, что президент должен оставаться верховным главнокомандующим вооруженными силами Египта и должен иметь право – с согласия Народного Собрания (Нижняя палата парламента Египта) – объявлять войну.

Комитет также предложил статью, которая запрещает президенту распускать в Египте Совет Шуры (верхнюю, консультативную палату парламента) в том случае, если нижняя палата распускается, с целью недопущения правового вакуума.

Комитет также подготовил статьи о том, что в том случае, если президент нейтрализуется (в связи с отставкой президента или по состоянию здоровья), вице-президент временно, до избрания нового президента в течение 90 дней, должен взять на себя ответственность за ситуацию в стране, до. В конституции 1971 г. Египта, этот период был установлен в 60 дней.

В случае, если вице-президент не в состоянии взять на себя эту ответственность, говорится в статье, она будет возложено на спикера Народного Собрания, а затем на спикера Совета Шуры. В статье также говорится, что человек, замещающий президента, не будет иметь право вносить изменения в конституцию, баллотироваться на пост президента или распускать парламент.

Комитет также сообщил о разработке статьи о том, что президент имеет исключительное право распустить нижнюю палату парламента, но что он должен это делать с помощью всенародного референдума. В случае, если общественность отвергает предлагаемую инициативу о роспуске парламента, президент должен сам уйти в отставку, во избежание конфликта между двумя вервями государственной власти.

Комитет помимо этого разработал статью, дающую президенту право назначать министров обороны и иностранных дел (*Оригинал*

---

stammi Egypt's Constituent Assembly's government system committee wraps up work // AllAfrica (<http://allafrica.com>). – 2012. – 30.07 див. Додаток G).

Додаток G

The Constituent Assembly's systems of government committee wrapped up its work Monday after reaching agreement on the proposed constitutional articles it soon plans to present to the wider assembly. According to Salah Abdel-Maaboud, the Salafist Nour Party's representative on the committee, committee members have agreed that the president should remain the commander-in-chief of Egypt's armed forces and should have the right – with the consent of the People's Assembly (the lower house of Egypt's parliament) – to declare war. The committee has also proposed an article forbidding the president from dissolving Egypt's Shura Council (the upper, consultative house of parliament) in the event that the lower house is dissolved, with the aim of preventing a legislative vacuum.

The committee, according to Abdel-Maaboud, has also drafted an article stating that, in the event that the presidency is neutralised (due to the president's resignation or disablement), the vice president should take charge of the nation's affairs temporarily, until the election of a new president within 90 days. Under Egypt's 1971 constitution, this period was set at 60 days.

In case the vice president fails to assume this responsibility, the article states, it would be delegated to the speaker of the People's Assembly, then to the speaker of the Shura Council. The article also stipulates that the person filling in for the president would not have the right to amend the constitution, run for the presidency or dissolve parliament.

The committee has also reportedly drafted an article stating that the president holds the sole right to dissolve parliament's lower house, but that he must do so via popular referendum. In the event that the public rejects the proposed dissolution of parliament, the president must himself then resign to avoid conflicts between the two state powers.

The committee has further drafted an article giving the president the right to appoint the ministers of defence and foreign affairs.

Meanwhile, the Constituent Assembly itself still remains at risk of dissolution, pending a court ruling slated for September. If it is found unconstitutional and dissolved, Egypt's military council has granted itself the right to draw up a new constitution-drafting body, according to a controversial «constitutional addendum» issued in June (***Egypt's Constituent Assembly's government system committee wraps up work // AllAfrica (<http://allafrica.com>). – 2012. – 30.07).***

***

Некоторые члены Конституционной ассамблеи Египта предложили исламские законы шариата сделать единственной основой для законодательства, в отличие от статьи II Конституции 1971 года времен Мубарака, в которой говорится только о «принципах» Шариата.

Такая перспектива нервирует в Египте 9 миллионов христиан (около 10 процентов населения), которые хотят конституцию, признающую их право на строительство церквей, занятие руководящих должностей и суд по законам своей религии, особенно в вопросах брака, развода и наследования.

Как будет роль президента после изменений?

Конституция 1971 года дала президенту Египта неограниченные полномочия, делая его главой Высшего судебного совета, Верховного совета вооруженных сил и национальной безопасности. Он был в праве назначать треть членов сената и некоторых членов нижней палаты парламента, назначать на должность и снимать с должности министров, губернаторов и главу разведывательной службы, подписывать соглашения с другими странами без консультаций с парламентом, распускать парламент в любое время и назначать редакторов государственных газет и телевизионных станций. Президент избирался практически пожизненно, на неограниченное количество шестилетних сроков (президентские выборы Мубарака прошли в 2005 году как уступка давлению Запада, но Египет не обязан был этого делать по Конституции).

... Махмуд Ханафи, профессор политологии считает, что новая конституция должна покончить с большинством из этих полномочий и оставить будущим президентам страны такие полномочия, которые не позволят им «превратиться в новых фараонов». Соответствующий комитет Ассамблеи отметил, что новая конституция будет ограничивать правление президента двумя пятилетними сроками.

Предположительно новая конституция также лишит президента права распускать парламент без санкции всенародного референдума. Помимо этого, любое заявление относительно введения чрезвычайного положения должно быть согласовано с парламентом и будет длиться шесть месяцев (Египет жил в состоянии чрезвычайного положения с 1981 года, когда был убит тогдашний президент Анвар Садат, до 2012 года, когда он был окончательно снят) (*Opuzinal cmammi Briefing: What is at stake in Egypt's upcoming*

---

constitution? // IRIN (<http://www.irinnews.org/Report/96045/Briefing-What-is-at-stake-in-Egypt-s-upcoming-constitution>). – 2012. – 9.08 див. Додаток Н).

Додаток Н

CAIRO, 7 August 2012 (IRIN) – The drafting of Egypt’s new constitution – like the rest of the country’s politics since former President Hosni Mubarak was ousted from power last year – has been a hotbed of contention.

The temporary suspension of a court case against the constitutional assembly gives the committee two months to draft the document and put it to a national referendum before the committee risks being dissolved once more on the grounds that it was created illegally.

Analysts worry that, in its race against time, the 100-member committee, dominated by Islamist parties but including lawmakers, legal experts and representatives of state institutions, will not give due attention to issues that will define the country’s future.

«We are in bad need for a constitution that recognizes the rights of all citizens, regardless of which religion they follow, where they live, or whether they are men, women or children,» Gamal Zahran, a political science professor at Helwan University, told IRIN. «I have hopes that the members of the committee will overcome their ideological affiliations and put the interests of their country into account. Egypt stands to lose if its new constitution does not achieve social justice.»

The new constitution is an important step in the transition to civilian rule laid out by the Supreme Council of the Armed Forces, which took over from Mubarak in February 2011.

How will religion inform the new constitution?

Some members of the constitutional assembly have proposed making Islamic Sharia laws the only basis for legislation, unlike Article II of the 1971 constitution, applied in Mubarak’s time, which speaks only of the «principles» of Sharia. Other Islamist members of the assembly have contemplated replacing the phrase «Supremacy is for the people» with «Supremacy is only for God». Liberals worry that if this latter statement is adopted, future opposition could be considered sacrilege, and rule of law would suffer.

The prospect is also unnerving to Egypt’s estimated 9 million Christians (about 10 percent of the population), who want the constitution to recognize their rights to build churches, assume leadership positions, and be judged by the rules of their own religion, especially in matters of marriage, divorce and inheritance.

«If Sharia laws are applied, Christians will not be considered first-rate citizens,» Kamal Zakhir, a prominent Christian advocate, told IRIN. «We do not

---

want to suffer even after the revolution, which should turn Egypt into a land for all its residents.» He went so far as to warn that serious sectarian violence could occur if the new constitution does not recognize Christian rights.

Islamist members of the constitutional assembly, such as Salafist Yasser Borhami, say Christians have no reason to worry. «Throughout history, when Sharia law was applied, Christians led a dignified life,» he told IRIN.

How will the role of the presidency change?

The 1971 constitution gave Egypt's president unlimited powers, making him the head of the Supreme Judicial Council, the Supreme Council of the Armed Forces and the National Security Council. He was able to appoint one-third of the members of the senate and some members in the lower house of parliament; appoint and fire ministers, governors and the head of the intelligence service; sign agreements with other countries without consulting parliament; dissolve parliament at any time; and appoint the editors of state-owned newspapers and TV stations. The president was appointed for life, serving an unlimited number of six-year terms. (Mubarak held presidential elections in 2005 as a concession to Western pressure, but was not required to do so by the constitution).

I am afraid that the constitution will strangle rights organisations for the sake of charities... After all, charities do not criticise the government, but feed the hungry on its behalf

Mahmud Hanafi, a political science professor at Zagazig University says the new constitution should do away with most of these powers and leave the country's future presidents with powers that do not «turn them into other pharaohs.» The committee has indicated that the new constitution will limit any president to two five-year terms.

According to Salah Abdel Maaboud, a member of the committee from the Salafist Al-Nour Party, the new constitution will also strip the president of the right to dissolve parliament without putting this decision to a national referendum. Any declaration of a state of emergency must have the consent of parliament and will only last six months, he added. (Egypt lived under a state of emergency from 1981, when then-President Anwar Sadat was assassinated, until 2012, when it was finally lifted).

What about the army?

The army became a major political force after Mubarak left. It designed and controlled the transition, appointed all prime ministers and cabinets before June's presidential elections, and controlled security inside the country. The army wants to maintain a special status in the new constitution, with full control over its budget, arms deals and economic interests, which include factories for everything from mineral water to cars. But they have run into resistance from the Islamists.

«Everybody has respect for the army, but nobody will accept for this army to be part of Egypt's internal political life,» said Khalid Saeed, a Salafist leader. «The army's job is to defend our country's borders, not to be a state within the state.»

In the wake of the Islamists' post-revolution rise, the army wants the constitutional right to safeguard Egypt's secular system – a position many liberals and secularists support. The head of the Supreme Council of Armed Forces, Hussein Tantawi, has affirmed more than once that the army will not allow Egypt to turn into a theocracy.

Little attention to socio-economic rights

The role of religion and the army have dominated public discourse about the new constitution, and little attention has been paid to laws around socio-economic rights.

«[Given] their great urgency and importance, why have social and economic rights fallen into oblivion?» writes Amr Adly, director of the Social and Economic Justice Unit at the Egyptian Initiative for Personal Rights (EIPR) in the Egyptian daily Al-Masri Al-Youm.

The current constitution makes no mention of the right to housing, for example, and has not been amended to include the new rights adopted in the last four decades, like the right to water, and land and environmental rights, Adly says. Nor does it provide a «clear mechanism» through which rights can be enforced by the state.

«Given the nature of the transition, little room has been left for any deep-cutting or radical social and economic changes,» Adly says.

Are women being left out of the process?

After playing an equal role in the revolution, women walked away with eight of the 498 seats of the now-dissolved parliament. The new cabinet, sworn in on 2 August*, has two women ministers of a total of 35. The constitutional assembly has six female members.

«This shows that there is no real will to empower women or even make a constitution that gives them their rights,» said Mona Ezzat, a women's rights activist from local NGO New Woman Institution. Women's rights activists want special articles in the new constitution giving them equal opportunities for work, political empowerment and more representation in parliament. They also want the constitution to ban gender discrimination, sexual harassment and physical violence.

Some worry that the post-revolution rise of political Islam will come at their expense. In last year's parliamentary elections, some Islamist parties refused to put photos of female candidates on posters. Salafist preachers later issued edicts barring women from raising their voices in parliament, saying it was against the teachings of Islam.

«This is the mentality of the people who will write our new constitution,» Ezzat said. «If women are not recognized as full-fledged citizens in the new constitution, violators will get the green light to victimize them even more.»

What are the prospects for civil society?

In the months following the revolution, civil society organizations, particularly rights and democracy groups, came under what they called an organized campaign by government to tarnish their reputation by accusing them of receiving funding from foreign governments to destabilize Egypt. The government raided their offices and even sent some heads of organizations to court. These organizations say the new constitution recognize NGOs as the government's partners in economic and social development. They want the freedom to form NGOs, launch projects and work without restrictions.

«NGOs can be the link between the government and the people because they are more equipped to reach people in all parts of this country,» said Shady Amin, the executive director of local NGO Al Haq Centre for Democracy and Human Rights. «Instead of cracking down on NGOs, the government should think of how best it can benefit from these NGOs to make Egyptians' life better.»

Amin worries, however, that lobbying against human rights violations that have occurred since the revolution may have positioned NGOs as a threat in the eyes of the new administration.

«I am afraid that the constitution will strangle rights organizations for the sake of charities,» Amin said. «After all, charities do not criticize the government, but feed the hungry on its behalf.»

How will children fare?

Deteriorating security conditions after the revolution gave rise to violence across Egypt, opening the way for the exploitation and abduction of children. Rising numbers of families, especially in the countryside, are also forcing their underage daughters into temporary marriages to wealthy Arab tourists, according to a recent report by the US State Department.

Given this climate, child rights organizations are demanding more protection for children in the new constitution, including banning child labour and child marriage. They also want the constitution to commit state institutions to finding solutions for the hundreds of thousands of street children.

«This is necessary, particularly in the absence of state institutions that seriously advocate children's rights,» said Mahmud Al Badawi, the head of local NGO Egyptian Society for the Assistance of Juveniles and Human Rights.

What do workers want?

Since the revolution, hundreds of thousands of workers have taken to the streets, protested at government offices and staged strikes, demanding higher pay, better work conditions, and more balanced employer-employee relations.

The Egyptian Centre for Economic and Social Rights counted 271 protests and strikes by workers only in the first 15 days of July alone.

«Workers' conditions are so bad that these workers cannot be left to be preyed upon by employers without constitutional protection,» said Fatma Ramadan, a senior executive from the Egyptian Federation for Independent Trade Unions.

Ramadan points to «huge income disparities» among workers and employers' ability to fire workers without legal recourse for the latter.

She is calling for a constitution that outlines minimum and maximum salaries for workers, the right to form independent unions, protection against unfair dismissal, and the right to strike and protest peacefully (*Briefing: What is at stake in Egypt's upcoming constitution? // IRIN (<http://www.irinnews.org/Report/96045/Briefing-What-is-at-stake-in-Egypt-s-upcoming-constitution>). – 2012. – 9.08*).

***

Выборы в новый парламент Египта пройдут в течение двух месяцев после всенародного референдума по конституции страны, которая в настоящее время формируется специальной Конституционной комиссией, говорится в принятом в воскресенье указе президента Египта Мухаммеда Мурси об отмене Конституционной декларации.

Ранее Мурси подписал указ об отмене дополненной Конституционной декларации, которая была принята Высшим советом вооруженных сил (ВСВС) Египта за несколько дней до вступления Мурси в должность президента, и до сих пор заменяла основной закон страны.

Действовавший ранее парламент был распущен ВСВС по решению Конституционного суда в июне нынешнего года. Согласно дополненной Конституционной декларации, принятой военными, высшая законодательная власть в стране передавалась военным.

Согласно принятому президентом указу, если нынешняя Конституционная комиссия «будет блокировать создание нового основного закона страны, президент может распустить ее и образовать другую, которая в течение трех месяцев, со дня ее создания, должна завершить работу над конституцией».

В течение 30 дней после формирования нового основного закона она должна быть вынесена на всенародный референдум.

Если новая конституция будет принята египтянами, то «в течение двух месяцев после референдума в Египте будут проведены выборы в новый парламент», говорится в указе главы государства.

Указ президента Египта о прекращении действия Конституционной декларации и проведении новых выборов в парламент вызвал в стране одобрение со стороны подавляющего большинства политических партий и общественных деятелей. Постановление Мурси рассматривается как «завершение двоевластия» между президентом и военными и «полное окончание переходного периода» в Египте (*РИА Новосту* (http://www.ria.ru/arab_eg/20120812/722087037.html#ixzz245m5WvFz). – 2012. – 12.08).

***

Президент Єгипту Мохаммед Мурсі скасував зміни, внесені в Конституцію країни Вищою Радою Збройних сил в червні 2012 р. Про це повідомляє агентство Associated Press.

Поправки, внесені військовими, були спрямовані на обмеження президентської влади. Зокрема, вони забороняють Президенту відправляти у відставку вищі військові чини і призначати нових людей на військові пости. Нагадаємо, що Вища рада збройних сил (ВРЗС) Єгипту також затвердила поправки до Конституції, згідно з якими ВРЗС тепер є органом законодавчої влади, поки египтяни не оберуть новий парламент.

Зокрема, Мурсі підписав указ про відставку міністра оборони країни фельдмаршала Хуссейна Тантаві і начальника Генерального штабу Самі Енана. Тантаві очолював Вищу раду збройних сил, що прийшла до влади в країні після повалення Хосні Мубарака в 2011 р. На посаді міністра оборони Тантаві змінить генерал Абделлатіф Сісі. Новим начальником Генштабу призначено генерала Сідкі Собі.

Нагадаємо, Мурсі був обраний на пост Президента 24 червня 2012 р. Він є вихідцем з ісламського руху «Брати-мусульмани».

Мурсі прийняв присягу 30 червня і офіційно приступив до виконання обов'язків глави держави.

Єгипет став другою країною, де стався переворот в ході так званої «арабської весни». 11 лютого 2011 р. під тиском населення екс-президент країни Хосні Мубарак, який очолював Єгипту з 1981 р., пішов у відставку. Влада в країні взяли військові. З приходом до пар-

---

ламенту ісламістських партій, між військовим урядом і парламентом розпочалася політична конфронтація.

В Єгипті йде становлення нових органів державної влади. Судячи за підсумками виборів в нижню і верхню палати парламенту, Єгипет має всі шанси втратити статус світської держави. Після трьохетапного голосування більше 60% місць у Законодавчих зборах дісталось ісламістам, в першу чергу політичному крилу «Братів-мусульман», а також ісламським консерваторам – салафітів. На виборах у верхню палату парламенту Єгипту – Рада Шури – ісламістські партії завойовували майже 85 % місць (*РБК-Україна (<http://www.rbc.ua>). – 2012. – 13.08*).

ТУНІС

Вопрос о том, останется ли Тунис светским государством, решится в процессе разработки и принятия новой Конституции, над проектом которой работает Учредительное собрание Туниса. Партия большинства «Ан-Нахды» тест на умеренность в отношении ислама прошла лишь частично.

В первой статье прежнего Основного закона страны было указано, что Тунис является свободным, независимым и суверенным государством, его религия – ислам, язык – арабский, режим – республика. Некоторые исламские силы требовали дописать после слова «ислам» фразу «являющийся источником права» – то есть ввести в стране нормы шариата. Внутри партии разгорелась жесткая дискуссия, целые ее сегменты выступили за шариат. В итоге поправку отклонили только из-за принципиальной позиции светских партнеров по коалиции. Однако при этом лидер партии Рашид Ганнуши пообещал, что любой закон, вступающий в противоречие с исламом, будет отвергнут. «Разве есть разница между исламом и шариатом? Это одно и то же», – добавил лидер «Ан-Нахды».

Консервативное крыло партии требует более активной исламизации страны не только по идеологическим причинам. Они хотят найти в исламе новую легитимность. Кредит доверия, выданный населением «Ан-Нахде», уже почти достиг дна. Партия теряет популярность. Согласно апрельским опросам, 86 % населения считает, что сформированное «Ан-Нахдой» правительство не смогло решить проблему безработицы, 70 % – что оно оказалось не способным покончить с кор-

---

рупцией, 90% – что кабинет министров ничего не сделал для обуздания роста цен (*Вирус в колыбели* (<http://expert.ru/expert/2012/31/virus-v-kolyibeli>). – 2012. – 30.07).

Додаток:

Сергей Долмов. У Туниса больше нет иллюзий

...Положившая начало «арабской весне» тунисская революция была обусловлена отнюдь не экономическими причинами. Благодаря ставке на туризм страна добилась стабильного экономического развития – темпы роста экономики не опускались ниже 5 % в год.

Главной причиной революции называют нарушение главой государства баланса сил внутри тунисской элиты. Президент Туниса Зин Абидин бен Али занял пост главы государства в 1987 году после организованного им переворота (правда, вопреки восточным традициям бескровного). В 2002 году он организовал референдум, по итогам которого отменил положение конституции, ограничивающее срок правления президента тремя мандатами, а также повысил предельный возраст кандидата на высший пост до 75 лет. Это позволило ему вот уже пять раз переизбираться с неизменной поддержкой 80–90 % населения. Президент, которому недавно исполнилось 74 года, готовился идти на шестой срок и собирался вновь переписать для этого конституцию. При этом местные элиты не возражали бы против вечного президента, если бы он продолжал с ними делиться. Однако, по некоторым данным, к тому времени за главу государства все решала его вторая жена Лейла Трабелси, активно продвигавшая интересы своей семьи. Ее представители контролировали сектор туризма, грузоперевозок, а также рыболовную, электронную и продовольственную промышленность страны. Под их контролем находились экспортно-импортные регуляторы, позволяющие клану Трабелси влиять на все тунисское бизнес-сообщество. По некоторым сведениям, бен Али и Трабелси контролировали до 30 % экономики Туниса, в стране и за рубежом их называли просто мафией.

Впрочем, недовольство элит не имело бы для мафии особого значения, если бы в это же время в Тунисе не обострились социальные проблемы. Тотальная монополизация экономики членами правящей семьи, отсутствие условий для развития малого и среднего бизнеса привели тому, что в стране стало не хватать рабочих мест, особенно для людей с высшим образованием (ежегодно местные институты и колледжи выпускают до 70 тыс. человек). До 2010 года проблема так остро не стояла – получившие неплохое даже по европейским меркам образование тунисцы уезжали на заработки в Европу. Однако с началом мирового финансового кризиса работы в Европе не стало.

В результате к 2011 году, по разным оценкам, от 30 до 50 % молодых специалистов в стране сидело без работы, а те, кому «повезло», были вынуждены устраиваться на низкооплачиваемые и непrestiжные должности.

Именно трагическая судьба одного из таких молодых людей – Мухаммеда Буазизи, поджегшего себя на городской площади, – явилась искрой, зажегшей жасминовую революцию. Информация о его самопожертвовании быстро разнеслась по интернету (как минимум каждый десятый житель Туниса – пользователь Всемирной паутины), и десятки тысяч человек вышли на улицы. Осознав масштаб бедствия, президент предпринял запоздалые попытки успокоить народ: объявил о программе создания 300 тыс. новых рабочих мест, снижении цен на хлеб, молоко и сахар, пообещал запретить военным стрелять в демонстрантов, отказался от участия в президентских выборах в 2014 году и уволил свеженазначенного «козла отпущения», коим стал премьер-министр страны Мохаммед Ганнуши. Однако революцию это не остановило, Зин Абидин бен Али сбежал с семьей в Саудовскую Аравию.

Поскольку революцию в Тунисе делал средний класс, она вызвала волну энтузиазма по всему земному шару. ...В то, что Тунис попадет под власть исламистов, тогда мало кто верил, ведь одной из особенностей страны всегда были слабые позиции идей радикального ислама. В Тунисе запрещено многоженство, женщинам не разрешается появляться в публичных местах в хиджабах. Кроме того, там высокий уровень образования населения: бен Али верил, что знание – лучшее лекарство против исламизма, поэтому высшее образование в Тунисе было не только европейского уровня, но и бесплатным.

Однако надежды на либерально-демократическое будущее не оправдались. Частично в этом виноваты сами элиты. Свергнув президента бен Али, они даже не попытались сделать вид, что в стране начались перемены. Большая часть министров прежнего кабинета переместилась в те же кресла переходного правительства, а сами кланы погрузились в дележ активов семьи Трабелси и сведение счетов. Так, в больнице от ножевых ран скончался племянник бывшей жены президента Имед Трабелси. Кроме того, власти задержали зятя президента Салима Шайбуба, еще более 30 его родственников, а также главу президентской службы безопасности Али ас-Сараяти с помощниками.

В мечетях «умеренные» исламисты говорят о джихаде и новом халифате, а лидеры не отрицают возможности принятия шариата в будущем

Однако джинн был выпущен из бутылки – свергнувший президента средний класс перестал быть молчаливым большинством и начал требовать продолжения. Столкнувшись с необходимостью поддерживать демократическое реноме, местные элиты объявили о проведении в стране

выборов в конституционную ассамблею, которая должна была, в свою очередь, заняться написанием новой конституции. Ожидалось, что светское и высокообразованное население изберет в ассамблею либеральные и демократические силы – в основном, по сути, сменивших имидж представительей старого режима.

Выборы действительно прошли свободно – грандам пришлось выбирать депутатов из представителей 81 партии и сотен независимых кандидатов. Явка составила более 90 %. По итогам выборов ни одна из партий не набрала не то что стандартных для исламского мира 90 % голосов, а даже простого большинства. Однако результат получился не такой, на который рассчитывали светские силы, – почти 40 % голосов на выборах набрала исламистская партия «Ан-Нахда», тогда как у ее ближайшего либерального преемника было только 8,7 %.

Победа исламистов не смутила оптимистов. Мировые СМИ пестрели статьями, что «Ан-Нахда» намерена идти по пути прогресса, а не по пути шариата....Лидер партии Рашид Ганнуши (не имеющий отношения к Мухаммеду Ганнуши, они просто однофамильцы) неоднократно подчеркивал, что не намерен вводить нормы шариата и вообще впадать в какие-либо крайности. Риторика «Ан-Нахды» строилась на том, что Тунис будет развиваться по турецкой модели, сочетающей исламизм и модернизацию. И поскольку турецкая модель основывалась на среднем классе и высокой степени европеизации элит, то, казалось, что у Туниса, 60 % населения которого до революции относилось именно к среднему классу, были возможности ее построить.

Однако в реальности шансы на подобное развитие невелики. Главных причин две: реальные взгляды «Ан-Нахды» и нарастающая конкуренция в исламистской песочнице.

Аналитики не исключают, что в ближайшем будущем ситуация может ухудшиться – и в том числе из-за неблагоприятного внешнеэкономического фона. В такой ситуации у властей будет большое искушение скатиться до уровня поиска внешних врагов-сионистов, а у населения – радикализировать свою позицию и дать шанс на власть фундаменталистам. А те в ожидании этого момента укрепляют свои позиции – по данным министерства внутренних дел, на сегодня 20% из 2500 мечетей страны контролируется салафитами.

Сидевшие при бен Али тише воды, ниже травы салафиты активизировались сразу после революции. Уже в феврале 2011 года в Тунисе – впервые за десять лет – произошли столкновения на религиозной почве, был убит польский священник. К концу года салафиты осмелели настолько, что захватили заложников в одном из университетов страны из-за того, что декан выступал

против ношения женщинами платков. С мая они проводят кампанию против заведений, торгующих спиртным, даже тех, которые находятся в курортных зонах, – их попросту громят.

К июню 2012 года салафиты продемонстрировали всем свою силу. Поводом стала художественная выставка «Весна искусств», проходившая в галерее Printemps des Arts в Ла-Марсе, пригороде столицы. На этой выставке в том числе демонстрировались картины с обнаженными женщинами, а также другие, противоречащие религии работы (например, слово «Аллах», выложенное муравьями). Салафиты креатив художников не оценили и 12 июня взяли выставку штурмом, уничтожили неугодные им картины, а затем вышли на марш протеста против действующей власти. По ходу движения они крушили магазины, полицейские участки, вступали в стычки с прохожими и теми, кто выступал против них. По итогам салафитских погромов ранено 62 сотрудника правопорядка, которые пострадали в основном не при разгоне толпы, а при обороне полицейских участков, и арестовано около 160 человек.

Пока салафиты еще не рискуют бросить открытый вызов «Ан-Нахде» (по некоторым данным, они имеют с ней негласный договор о ненападении), однако усиленно к этому готовятся. Их бойцы сейчас проходят стажировку в Сирии – недавно сирийский «Мухабарат» показал в прямом эфире двоих таких «стажеров», которых поймали со взрывчаткой. И не исключено, что, если «Ан-Нахде» не удастся удержаться на тонкой грани между исламом и секуляризмом, этих бывших стажеров придется ловить уже в Тунисе (*Вирус в колыбели* (<http://expert.ru/expert/2012/31/virus-v-kolyibeli>). – 2012. – 30.07).

Довідково:

Бывший президент Зин эль-Абидин Бен Али занимал свой пост с 1987 года, когда он сменил Хабиба Бургибу. Хабиб Бургиба был бессменным руководителем страны с момента получения независимости от Франции в 1956 году. В 1957 в стране была ликвидирована монархия. В 1987 году престарелый президент Хабиб Бургиба, основатель тунисского государства, по действовавшей конституции – пожизненный президент, на пост премьер-министра назначил генерала Зин эль-Абидина Бен Али, до этого уже совмещавшего посты военного министра и министра внутренних дел.

Уже через шесть недель, в результате бескровного, «дворцового» переворота, получившего название «Жасминовая революция» – путём медицинского освидетельствования, престарелый Хабиб Бургиба был признан неспособным исполнять обязанности президента. Отстранённый Хабиб Бургиба дожил до 2000 года и похоронен в родном городе Монастире, в мечети, которая ныне носит его имя.

Ещё два года Зин эль-Абидин Бен Али правил страной из премьерского кресла, будучи и. о. президента, а в 1989 году был избран президентом. В Конституцию Туниса были внесены изменения: в 2002 году под предлогом борьбы с терроризмом был проведён референдум о внесении в конституцию поправок, отменявших ограничение количества президентских сроков (2 раза подряд) и возрастной ценз (70 лет) для кандидата в президенты.

14 января 2011 года в результате протестов населения 74-летний Зин эль-Абидин Бен Али бежал из страны в Саудовскую Аравию, передав полномочия Президента спикеру парламента. До этого он успел ввести чрезвычайное положение в стране, распустить правительство и объявить о скорых досрочных выборах в парламент. Воздушное пространство Туниса было закрыто в течение суток, на следующий день практически все иностранные туристы вывезены из страны в срочном порядке.

Конституция, принятая при первом президенте (1959 год), ввела многопартийную систему, светские суды и гражданские нормы семейных отношений (отменила многожёнство), женщинам были предоставлены избирательные права. Юридически эти нормы действуют и поныне. За доказанный факт наличия второй супруги предусмотрено уголовное наказание. По Конституции, президент избирается сроком на 5 лет. Премьер-министр и кабинет министров назначаются президентом. В 2011 году, однако, президент и премьер-министр были избраны Учредительным собранием.

Главы регионов и местных органов самоуправления назначаются правительством. Местные советы муниципального и окружного уровня формируются на выборной основе.

Партии

Партия Демократическое конституционное объединение (ДКО, до 1988 г. – Социалистическая Дустуровская Партия, а ещё ранее – Новый Дустур) была единственной легальной партией в течение 25 лет существования Туниса как самостоятельного государства. В 2011 году на волне протестов партия была запрещена. Крупнейшие партии во временном Учредительном собрании – умеренная исламистская Партия возрождения, светский Конгресс за республику и Народная петиция за свободу, справедливость и развитие (Аль-Арида).

Парламент

В Тунисе однопалатный парламент (Палата представителей), в котором насчитывается 182 места. Депутаты избираются на 5 лет по пропорционально-списочной системе в одномандатных округах, 42 места зарезервированы для оппозиционных партий и распределяются между ними также по пропорциональной системе. Первые парламентские выборы с участием оппозиции

проведены в 1989 году. Председатель палаты представителей – Фуад Мебаза (ДКО).

Оппозиция с каждым годом играет всё более весомую роль в обсуждении и формировании государственной внутренней и внешней политики, однако крайне редко выдвигает собственные законопроекты. Кроме того, оппозиция практически никогда не блокирует предложения правящей партии, президента и правительства, внося лишь незначительные поправки.

24 октября 2004 года в Тунисе состоялись очередные президентские и парламентские выборы. Принятая в 2002 году поправка к Конституции позволила президенту Зин-аль-Абидину бен Али баллотироваться на четвёртый пятилетний срок, и он одержал победу. Оппозиционные партии – ПДП и Демократический форум за труд и свободы – бойкотировали парламентские выборы.

23 октября 2011 года прошли выборы во временное Учредительное собрание. 89 мест из 217 получила умеренная исламистская Партия возрождения, Конгресс за республику – 29, Народная петиция за свободу, справедливость и развитие (*Аль-Арида*) – 26 (*Википедия* (<http://ru.wikipedia.org/wiki/Тунис>)).

***

25 июля президент Туниса Монсеф Марзуки (Moncef Marzouki) выразил недовольство в Тунисе «парламентской системой», и призвал к увеличению президентских полномочий.

В процессе строительства в Тунисе второй республики один из самых горячих вопросов – выберет страна чисто парламентскую систему или систему, в которой власть распределяется между парламентской и президентской ветвями.

В ходе своего выступления в Национальном Учредительном собрании (Конституционной ассамблее) в честь 55-летия Тунисской Республики, и. о. президента Монсеф Марзуки непосредственно рассматривал этот вопрос и призвал депутатов сохранить баланс между президентом и парламентом в новой конституции.

Марзуки также воспользовался этой возможностью, чтобы выразить свое недовольство в связи с нынешней политической системы, заявив, что «Учредительное собрание, которое основано на парламентской системе, быстро превращается в тиранический режим в связи с доминированием партии большинства».

Партией, подразумеваемой Марзуки, является «Ан-Нахда» (Ennahdha), правящая исламистская партия, которая выиграла октябрьские выборы, получив более трети мест Учредительного

собрания. В отличие от Марзуки «Ан-Нахда» ведет кампанию по установлению стационарной парламентской системы в Тунисе.

Лотфи Зитун (Lotfi Zitoun), политический советник премьер-министра Хамади Джебали (Hamadi Jebali), член «Ан-Нахда», отверг заявление Марзуки. «Разговоры о парламентском тираническом режиме свидетельствуют об отсутствии понимания демократической культуры», сказал Зитун. По его мнению, парламентская система является «одним из самых изысканных типов демократии».

Учредительное собрание в настоящее время разрабатывает конституцию, которая определит будущее политической системы Туниса. Тем не менее, для того, чтобы конституция была принята, она должна быть одобрена не менее двумя третями членов Ассамблеи. Вероятность этого может оказаться под угрозой, если «Ан-Нахда» не пойдет на компромисс с другими политическими партиями.

... Самир Беттаиб (Samir Bettaib), представитель прогрессивной оппозиционной партии Аль-Массар (Al Massar), отметил, что если «Ан-Нахда» не пойдет на компромисс, ассамблея будет вынуждена ратифицировать Конституцию через референдум, который он считает не лучшей альтернативой для Туниса.

«Людям часто не хватает сознательности, чтобы решать такие важные вопросы, и в прошлом публичные референдумы приводили к диктатуре», – заявил Беттаиб.

Разработка Конституции должна быть завершена к 23 октября этого года (*Оригинал стамми The Future of the Tunisian Government: A Purely Parliamentary System? // Tunisia Live (<http://www.tunisia-live.net/2012/07/26/the-future-of-the-tunisian-government-a-purely-parliamentary-system/>). – 2012. – 26.07 див. Додаток J*).

Додаток J

Tunisian President Moncef Marzouki expressed dissatisfaction with Tunisia's «parliamentary system,» and called for an increase in presidential powers. In the process of building Tunisia's second republic, one of the most heated issues is whether the country will opt for a purely parliamentary system or a system in which power is shared between the parliamentary and presidential branches.

During his address to the National Constituent Assembly in honor of the 55th anniversary of the Tunisian republic, interim President Moncef Marzouki, directly addressed this issue and urged the deputies to preserve a balance between the presidency and the parliament in the new constitution.

Marzouki also seized this opportunity to voice his discontent with the current political system, stating, «The Constituent Assembly, which is based on a parliamentary system, has quickly turned into a tyrannical regime due to the dominance of the majority party.»

The party referred to by Marzouki is Ennahdha, the ruling Islamist party which swept the October elections, winning over one third of the Constituent Assembly seats. In contrast to Marzouki, the Ennahdha party is leading the campaign for the permanent installation of a parliamentary system in Tunisia.

Lotfi Zitoun, political adviser of Prime Minister Hamadi Jebali, a member of Ennahdha, repudiated Marzouki's declaration. «Describing the parliamentary regime as tyrannical shows a lack of understanding of democratic culture,» said Zitoun on Radio Mosaïque FM. Zitoun went on to praise the advantages of a parliamentary system, declaring it to be «one the most refined types of democracy.»

The Constituent Assembly is currently drafting the constitution, which will determine Tunisia's future political system. However, in order for the constitution to be passed, it needs to be approved by at least two thirds of the assembly members, a possibility that may be jeopardized if Ennahdha does not compromise with other political parties.

Samir Bettaib, spokesperson of the progressive opposition party Al Massar and a member of the committee in charge of discussing the future Tunisian political system in the constitution, told Tunisia Live that, «the debate over the political system can lead to a crisis unless Ennahdha accepts to review its position and accepts a customized parliamentary system within which the president of the republic is directly elected by the people.»

In his interview with Mosaïque FM, Zitoun acknowledged both sides of the debate over Tunisia's future political system. However, he stated that ultimately these disparate opinions will be, «decided by the Constituent Assembly or by the people through the referendum.»

Bettaib addressed this issue in a different manner, explaining that unless Ennahdha chooses to compromise, the assembly would be forced to ratify the constitution through a public referendum, which he believes would not be the best alternative for Tunisia.

«People often lack political awareness to decide on such critical issues, and in the past public referendums have led to dictatorships,» stated Bettaib.

The constitution is set to be finished by October 23rd of this year (*The Future of the Tunisian Government: A Purely Parliamentary System? // Tunisia Live* (<http://www.tunisia-live.net/2012/07/26/the-future-of-the-tunisian-government-a-purely-parliamentary-system/>). – 2012. – 26.07).

***

Парламент Тунісу схвалить нову конституцію країни не раніше кінця квітня 2013 р., заявив в інтерв'ю агентству АФП голова комісії, що розробляє проект основного закону.

Між тим, члени уряду Тунісу раніше заявляли про те, що конституція буде прийнята в жовтні 2012 р.

У березні помірні ісламісти з правлячої в Тунісі партії Нахда оголосили, що шаріат не буде лежати в основі нової юридичної системи країни та її конституції (*Кореспондент* (<http://ua.korrespondent.net>). – 2012. – 13.08).

КОЛУМБІЯ

Вице-президент Колумбії А. Гарсон (Angelino Garzon) заявив, що підтримує Учредительное собрание (Конституционную ассамблею), в противовес утверждениям президента Хуана Мануэля Сантоса (Juan Manuel Santos) о том, что якобы вице-президент выступил против исключительного инструмента для изменения конституции.

Ранее лояльные бывшему президенту Альваро Урибе (Alvaro Uribe) конгрессмены заявили, что хотят созвать Учредительное собрание, чтобы внести радикальные изменения в судебную систему страны. В то же время критики бывшего президента утверждают, что конституционная реформа будет просто пиаром, который поднимет на треть рейтинг Урибе 1/3.

Как заявил вице-президент, Учредительное собрание – «это инструмент, который создает условия для искреннего и дружеского диалога между президентом Хуаном Мануэлем Сантосом и экс-президентом Альваро Урибе, чтобы они могли прийти к соглашению о национальном единстве и примирении».

«Я, как вице-президент буду поддерживать этот диалог», – подчеркнул А. Гарсон.

Напомним, что президент Сантос выступает против инициативы созыва Учредительного собрания, называя его «неудобным и опасным» и предупреждая, что «мы знаем, где [изменения] начинаются, но не знаем, где они в конечном итоге закончатся».

Решение о созыве Всенародного Учредительного собрания (Конституционной ассамблеи) для изменения конституции будет редким

и знаменательным событием в новейшей истории Колумбии. Учредительное собрание не созывается с 1991 года, когда была принята действующая Конституция Колумбии.

Всенародное Учредительное собрание является одним из трех механизмов изменения Конституции Колумбии. Две альтернативы – голосование в конгрессе и референдум.

Процесс созыва собрания является сложным и длительным. Даже если идея получила широкую поддержку, решение по ассамблее, скорее всего, не будет достигнуто до 2013 года.

Во-первых, большинство членов Палаты представителей и Сената должны одобрить созыв ассамблеи. Они также несут ответственность за утверждение повестки дня и состав.

После того, как число членов ассамблеи будет определено конгрессом, назначаются выборы, на которых избиратели выбирают кандидатов, которые будут представлять их в собрании. В 1991 году ассамблея состояла из лидеров основных политических партий, недавно демобилизованных партизан и других общественных деятелей.

Решение большинства ассамблеи должно быть достигнуто до внесения поправок. И вполне возможно, что Ассамблея утвердит только часть предложений (*Оригинал стамми Colombia's VP says to support constituent assembly // Colombia Reports (<http://colombiareports.com/colombia-news/news/25436-colombias-vp-says-to-support-constituent-assembly.html>). – 2012. – 7.08 див. Додаток Е*).

Додаток Е

Colombia vice-President Angelino Garzon said Monday he supports a constituent assembly, contradicting President Juan Manuel Santos who had claimed his VP opposed the exceptional tool to change the constitution.

Congressmen loyal to former President Alvaro Uribe have said they want to convoke the constituent assembly to force drastic changes to the country's judicial system. Critics of the former president have claimed a constitutional amendment would simply be a backdoor that would allow Uribe a third tilt at the presidency.

The electoral process to amend the constitution was first coined by the fugitive former Peace Commissioner Luis Carlos Restrepo, one of dozens of Uribe-loyal politicians charged with corruption.

In his first interview since suffering a stroke in June, the vice-president downplayed the interests behind a constituent assembly, saying it «is a tool that allows a sincere and friendly dialogue between President Juan Manuel Santos and

---

ex-president Alvaro Uribe so that they come to an agreement on national unity and reconciliation.»

«I as vice-president am going to support this dialogue,» Garzon told the radio station of Colombia's National Police.

Uribe has become an increasingly vocal opponent of Santos, who was voted into office as the unofficial heir of the former president.

Santos has opposed the «Uribista» initiative to convoke a constituent assembly, calling it «inconvenient and dangerous,» and warning «we know where [the changes] start but not where they end.»

The convocation of a national constituent assembly to alter the constitution would be a rare and momentous event in Colombia's recent history. A constituent assembly has not been convoked since 1991, when Colombia's current constitution was passed.

A national constituent assembly is one of only three mechanisms to change Colombia's constitution. The two alternatives are a vote in congress or a referendum.

The process of convening an assembly is complex and protracted. Even if the idea received widespread support, a decision by an assembly would likely not be reached until 2013, claimed Ramirez.

First, a majority of members in the House of Representatives and the Senate must approve the call to gather the assembly. They are also responsible for confirming the agenda and membership of the assembly.

Once a number of committee members have been determined by congress, an election is called where voters choose the candidates they wish to represent them in the assembly. In 1991, the assembly was made up of luminaries from the major political parties, recently demobilized guerrillas and other community leaders. According to Ramirez, approximately 100 members would be the likely figure.

A majority decision of the assembly must be reached before an amendment can be made. It is possible that the assembly would approve only part of the proposals put forward (*Colombia's VP says to support constituent assembly // Colombia Reports* (<http://colombiareports.com/colombia-news/news/25436-colombias-vp-says-to-support-constituent-assembly.html>). – 2012. – 7.08).

НИГЕРИЯ

Существует широкое мнение, что Конституция Нигерии 1999 г. нуждается в радикальных изменениях, если страна хочет выжить и развиваться. Ситуация в Нигерии быстро деградирует в анархию, и для политических деятелей должно быть очевидно, что вскоре может

не остаться страны для практики их политического крючкотворства. Сегодня страна остро нуждается в фундаментальной перестройке.

Чтобы добиться этого, страна нуждается в конституции, которая бы управляла развитием. В первую очередь речь идет о необходимости внесения в конституцию поправок относительно определения гражданства и преимуществ и обязанностей, связанных с этим. Соответственно, необходимо прийти к соглашению относительно политических, экономических и социальных прав каждого гражданина, независимо от места жительства, и предоставить гарантии и обосновать исключения.

Следует определить каких граждан мы хотим получить – патриотов или перебежчиков. Нигерия, возможно не без оснований, была определена как страна с жестким типом капитализма. В настоящее время нет положения о социальном обеспечении и безопасности граждан, вместо этого им была навязана в качестве национальной модели жизнь, полная унижений. Поэтому поправки к Конституции должны быть направлены на обеспечение основных социально-экономических прав граждан, таких как бесплатное базовое образование, жилье и занятость.

... Далее следует рассредоточение власти – экономическое и политическое. На сегодня власть сосредоточена в центре и, к сожалению, это было достигнуто не на основе консенсуса, а на основе военной силы. Чтобы добиться прогресса, страна должна смело искать консенсус в отношении децентрализации власти. Есть необходимость создания на политическом фронте жизнеспособного федеративного союза, способного защитить и сохранить права, предоставляемые конституцией. Это, возможно, потребует конституционного признания шести геополитических зон в качестве федеративных единиц, с их штатами в качестве третьего уровня власти.

В таком случае возникает необходимость справедливого распределения политической власти между геополитическими зонами, входящими в состав федерации. В настоящее время юго-восток, имеющий меньшее число штатов и местных органов власти по сравнению с другими геополитическими зонами, заслуживает создание шестого штата. ... Кроме того, следует определить, останутся ли в Нигерии местные советы в качестве третьего уровня власти, либо же, как в других федеративных государствах, таким уровнем станут правительства штатов.

Еще одним важным аспектом, требующим изменений Конституции, является рассредоточение экономической власти. Существует настоятельная необходимость сузить содержание второй поправки к Конституции, в соответствие с которой определяется возможность для штатов исследовать ресурсы в своей области. Сегодня многие штаты бедны, несмотря на существенные дотации, и в результате стремятся увеличить часть имеющихся ресурсов. Существенным препятствием для работы на процветание государства остается бюрократия в штатах, сосредоточенная на использовании в собственных целях доли насильственно присвоенных ресурсов дельты Нигера, вместо того чтобы создавать богатства на местном уровне. В свою очередь, федеральные власти привлекают и распределяют огромные ресурсы и влияние, и, следовательно, превратились в амфитеатр коррумпированного обогащения.

Дополнением к экономическому рассредоточению власти должна стать ... децентрализация судебной системы. Исчерпывающая и независимая судебная система для рассмотрения экономических, социальных и политических вопросов, связанных с упорядочением прав и обязанностей в пределах штата или зоны, не повредит федеральной судебной системе (*Оригинал стамми Memo on Constitution review // The Nation (<http://www.thenationonlineng.net/2011/law/56579-memo-on-constitution-review.html>). – 2012. – 7.08 див. Додамок I*).

Додаток I

There is groundswell of opinion that the 1999 constitution needs fundamental amendments if the country is to survive and develop; more so as the first to third amendments looked after only narrow interests. With Nigeria fast deteriorating into anarchy, it should be obvious to the political actors, that there may soon be no country for the practice of political chicanery. Now, what the country urgently needs is a fundamental restructuring, to untangle our political economy for a meaningful progress; because the current constitution has too many booby traps and unless Nigeria is extricated from its strangleholds, the vultures may soon gather.

To achieve that, the nation needs a constitution that drives development, not one that imperils it. In amending the constitution, first, there is the need to define citizenship, and what benefits and responsibilities come with that. Under this, we must agree as to the political, economic and social rights of every citizen, regardless or limited by residency, and provide guarantees or exclusions based on what is agreed. In the face of massive retreat to indigency and desperate political exclusion, the fundamental dynamics of a nation state is threatened.

The next is to determine the nature of citizens we want, patriots or turncoats. Our country has perhaps correctly, been credited with the harshest type of capitalism in the world. Currently there are no provisions for social security or safety nets, while life indignities are foisted on hapless citizens as national ethos. The amendments must therefore appropriate for the benefits of the citizens basic socio-economic rights, like free basic education, housing, and employment. The current provisions known as fundamental objectives and directive principles of state policy are indeed fundamental to citizenship and humanity and must therefore substantially become secured rights protected by the constitution without equivocation. For instance what dignity lies for that jobless, homeless, uneducated and unemployable Nigeria, as currently but falsely guaranteed for in Section 34 of our present constitution.

Next is the dispersal of power – economic and political. As things stand, power is over concentrated at the center, and unfortunately this was appropriated not by consensus, but by military fiat during the many years of military intervention. To make progress, the country must boldly seek a consensus on the decentralization of power. On the political front there is the need to create capable federating units that can appropriately negotiate, protect and preserve any constitutionally appropriated rights. That perhaps justifies the need for constitutional recognition of the six geo-political zones as the federating units, with the states as the third tier of government.

If however the states are to remain the fulcrum of federating units, then there is need for equitable distribution of political power to the geo-political zones that make up the federation. Currently the south east which has lesser number of states and local governments than the other geo-political zones deserve the creation of a sixth state. To pretend that that demand is not genuine is to gloss over the historical inequities underpinning the creation of states by the military governments. Again if the present arrangements remain, then the current legislative provisions allowing hybrid local government administration will have to be redefined. We will either have the councils as the third tier government, or as in other federations operate it under the apron of states.

Now the most important of the needed constitutional amendments is the dispersal of economic powers. There is the urgent need to whittle down the contents of the second schedule to the constitution, so that states can explore the resources in their domain. As things are, many states are poor despite their substantial endowments, and the result is the increasing extreme desperation by all the stakeholders to seek an increased portion of the available resources. There is also a disincentive to work for state's prosperity, as the bureaucracies at the states concentrate on feeding from its share of the forcefully appropriated Niger Delta resources, instead of creating wealth at the local level. On their own part, the federal authority, with too much loose money, attract and dispense enormous resources and

---

influence, and consequently has turned into the amphitheatre of corrupt enrichment and a thriving rent economy.

To complement the dispersal of economic power, the coercive prerogative of the state to protect and enforce the rules of economic engagement, through policing needs decentralization. The controversy over state policing is uncalled for, if proper delineations and control measures are put in place. To complement this will be a decentralized judiciary. Exhaustive and independent judiciary to adjudicate the economic, social and political issues bordering the ordering of rights and duties within the states or zones would harm nobody or the federal judiciary. Instead the federal courts will continue to deal with matters of federal interests, leaving the sub national interests to the sub national courts.

An interesting perspective to creating a functional country came penultimate Saturday from Prof Chidi Odinkalu, the Chair of Council, National Council on Human Rights at the installation of the Rotarian Victor Achuonu, and board of Rotary Club of Festac Town. The erudite Professor said: «Three processes are essential to the effective functioning of a country. These are: the process of legitimating public power (elections); the processes of quantifying the democratic coverage/composition of the country (census); and the process of estimating and distributing the commonwealth (public accounts, including revenues and appropriations).»

He further said: «The rationales for these and relationships between them are obvious. Through the votes validly counted, government acquires its legitimacy to rule; through the census, it knows the number of people it needs to cater for and among whom the resources need to be distributed; and in the public accounts' it knows what it needs to manage in the interest of these people ...» (*Memo on Constitution review // The Nation (<http://www.thenationonline.net/2011/law/56579-memo-on-constitution-review.html>). – 2012. – 7.08*).

Фіджі

Конституційна комісія Фіджі **отмечає прийняття двох указів, касаючихся процесу розробки нової конституції, о чем було** **об'явлено прем'єр-міністром 7 марта.** Укази касаються Конституційної комісії и Учредительного собрания (Конституційної Ассамблеї) и излагают их роли и процедуры.

...Первое. Несмотря на то, что в указе о Конституційной Ассамблее (КА) перечислены некоторые группы, которые будут представлены в КА (например, политические партии, профсоюзы,

---

женщины, военные и гражданский организации и т. д.), он дает премьер-министру полный контроль над размером и составом КА.

Не существует оговорок о том, сколько должно быть представлено членов из каждого сектора. Остались также не представленные группы общества, и не определено, кто должен представлять в КА их интересы.

Премьер-министр также будет назначать председателя Ассамблеи.

Учитывая тот факт, что члены нынешнего правительства, возможно, пожелают конкурировать на предстоящих выборах, особенно важно, что они не должны управлять процессом, который, среди прочего, устанавливает правила проведения выборов. Это подрывает доверие к этим выборам.

Второе. Указы требуют закрепления в новой конституции широкого предоставления иммунитета участникам переворотов 2006 г. и ранее.

Помимо этого, новая конституция должна предоставить также широкий иммунитет членам правительства, администрации и сил безопасности для действий вплоть до первого заседания нового парламента, как это было предоставлено указом 2010 г.

Этот тип будущего иммунитета является самым необычным, пожалуй, уникальным, и, на наш взгляд, нежелательным.

Комиссия признает, что ... вопросы об иммунитете должны быть рассмотрены в процессе перехода к демократии. Тем не менее, мы обеспокоены тем, что с народом Фиджи не были проведены консультации по этому важному вопросу.

Третье. Мы обеспокоены тем, что нынешняя обстановка на Фиджи не способствует открытому процессу, в котором фиджийцы могут обсуждать свое будущее должным образом.

Контроль за средствами массовой информации и широкие полномочия сил безопасности в этой связи вызывают особую тревогу. ...

Важной частью процесса принятия Конституции должно быть объединение всех людей Фиджи с возможностью свободно обсуждать и согласовать, будущее своей страны (*Original stammi Decrees outline roles and procedures. Fiji Constitution Commission // Fiji Time (<http://www.fjitimes.com/story.aspx?id=207113>). – 2012. – 21.07 div. Додаток К*).

Додаток К

The Constitutional Commission notes the promulgation of two decrees relating to the process for drafting a new constitution for Fiji that was announced by the Prime Minister on March 7.

The decrees deal with the Constitutional Commission and the Constituent Assembly and spell out their role and procedures.

This is an important step in adding certainty to the process. The preamble to each decree reasserts the Prime Minister's announcement of an inclusive, participatory and transparent process.

The decrees give the commission and public much greater clarity on the process.

In addition, the Decree on the Constitution Commission temporarily suspends the application of Section 8 of the Public Order Act to meetings other than those held on public roads, in public parks or gardens and in sporting arenas.

That means that while the commission is doing its work people will not have to secure permits to hold meetings.

Furthermore, the Constitution Commission Decree protects people who appear before the commission to make a submission from legal proceedings against them for anything that they say that relates to the work of the commission.

Nonetheless, there are a number of aspects of the decrees about which we are concerned.

First, although the Constituent Assembly Decree lists some of the groups that will be represented in the CA (such as political parties, trade unions, women, the military, and civil society, etc), it gives the Prime Minister full control over the size and composition of the Constituent Assembly.

There is no indication of how many members will be drawn from each sector or what other sectors might be included.

There is also no provision giving the groups that are to be represented a say in who should represent them in the assembly.

The Prime Minister will also appoint the Speaker of the Assembly.

In the light of the fact that members of the present government may wish to compete in the forthcoming elections, it is particularly important that they should not control the process that will, among other things, set out the rules for the elections.

This will undermine the credibility of those elections.

Secondly, the decrees require a broad immunity provision for the 2006 and earlier coups to be entrenched in the new constitution.

Among other things, the new constitution is to grant the same, broad immunity for actions up to the first meeting of a new parliament to members of the government, administration and security forces as was granted by decree in 2010.

This type of prospective immunity is most unusual, perhaps unique, and, we believe, undesirable.

The only exception is that the new constitution is not required to give immunity for common crimes (such as murder and assault) committed after the date of issue of these decrees.

The commission recognises that immunity has been given in the past and that the immunity required in the new constitution is similar to those immunities and it also understands that the issue of immunity must be considered in the process of transitioning to democracy.

However, we are concerned that the people of Fiji have not been consulted in any way on this important matter.

Thirdly, although the temporary suspension of the requirement of permits for meetings is an important step forward, we are concerned that the current atmosphere in Fiji is not conducive to an open process in which

Fijians can debate their future properly.

Controls over the media and the wide reaching powers of the security forces in this regard are particularly worrying, as is the fact that generally people have no redress for actions taken against them by the state because the right of access to the courts has been removed.

An important part of the process for constitution making should be the bringing together of all the people of Fiji to discuss freely, and agree on, the future of their country.

It should be an occasion for national reconciliation, acknowledging the violation of human rights and other abuses of power, and to commit the nation to a vision of Fiji based on democracy and respect for human rights, and a determination to overcome the divisions of the past.

This task requires the full participation of the people in the process, and the freedom of their representatives in the Constituent Assembly to negotiate a settlement that enjoys wide support in the nation.

Yash Ghai (chairperson)

Peni Moore (commissioner)

Christina Murray (commissioner)

Satendra Nandan (commissioner)

Taufa Vakatale (commissioner) (*Decrees outline roles and procedures.*)

Fiji Constitution Commission // Fiji Time (<http://www.fjitimes.com/story.aspx?id=207113>). – 2012. – 21.07).

***

Состав Конституционной Ассамблеи (КА) будет отражать разнообразие народов Фиджи, говорит исполняющий обязанности премьер-министра и генерального прокурора г-н Аияз Саид-Хаюм (Aiyaz Sayed-Khaiyum).

КА, которая будет рассматривать проект Конституции, направленный ей президентом после представления ему конституционной комиссией, будет руководствоваться Указом 2012 г., определяющим конституционный процесс Фиджи (Конституционную Ассамблею и принятие Конституции).

Ассамблея соберется в январе следующего года в сроки, объявленные премьер-министром. «После того как президент принимает проект конституции, он затем представит его учредительному собранию, которое руководствуется Указом по конституционному процессу Фиджи», – сказал Саид-Хаюм.

«В нем (указе) говорится об этапах этого процесса, о функциях Ассамблеи, а также о ее составе, с тем, как пояснил премьер, чтобы состав Ассамблеи обеспечил участие каждого в этом процесс», – отметил он.

... Указ устанавливает компетенцию членов Ассамблеи и ее процедуры.

Саид-Хаюм также надеется на участие в процессе СМИ, что позволит населению быть в курсе разбирательств и дебатов в КА.

...После рассмотрения Ассамблеей Президент передает проект Конституции верховному судье, который в течение семи дней назначает пять членов суда.

Этот суд будет рассматривать соответствие проекта положениям указа.

...Если суд считает, что необходимы определенные поправки, президент возвращает проект Ассамблее с пометкой, чтобы она рассмотрела эти положения или положения, которые не могут быть совместимы с настоящим Указом.

«Если же проект соответствует Указу, то Президент будет по существу согласен с Конституцией и тем, что она станет Конституцией Республики Фиджи», – объяснил Генеральный прокурор (*Оригинал статьи Constituent assembly to review draft constitution when ready // The Jet Newspaper (<http://www.thejetnewspaper.com/subpages.php?ID=1243#.UCUI-nWls9Q>). – 2012 див. Додаток L*).

Додаток L

THE composition of the Constituent Assembly will be reflective of the diversity of the people of Fiji, says the Acting Prime Minister and Attorney General Mr Aiyaz Sayed-Khaiyum.

The assembly, which will look into the draft forwarded to it by the President after it is presented to him by the Constitutional Commission, will be guided by the Fiji Constituent Process (Constitution Assembly and Adoption of Constitution) Decree 2012. Cabinet endorsed this decree this week and it ensures that the draft inculcates provisions such as the non-negotiable principles set out by the Prime Minister during his historic announcement in March.

The assembly will be appointed by January next year as per the Prime Minister's announcement on timelines.

«Once the President receives the draft constitution, he will then present it to the constituent assembly, that is governed by the Fiji Constituent Process (Constituent Assembly and Adoption of Constitution) Decree, that is the other set of laws that will apply to them,» Mr Sayed-Khaiyum said.

«It (the decree) talks about the staging of the process, it talks about the functions of the assembly and also the composition of the assembly, as the PM has announced that the composition of the assembly is critical in ensuring that everyone participates in this process,» he explained.

The assembly must include but should not be limited to include Government, registered political parties, faith-based organisation, representatives of employers, farmers, trade unions, youth groups, women organisation and so on.

The decree sets out the qualification of the members of the assembly and the procedures of the assembly, he said.

It also looks at how the media will participate in the process, and the provision where the public can hear the proceedings and debate by the assembly.

Mr Sayed-Khaiyum said there are also provisions for the continuation of the secretariat of the Constitutional Commission to continue its work for assembly if that is what the assembly wishes.

Once the assembly hands over its review of the draft, the President then forwards it to the Chief Justice, who within seven days shall appoint a five-member tribunal.

This tribunal will then consider whether the draft complies with the provisions of the decree, the non-negotiable principle and the immunity provisions.

«It is their job to ensure that the draft given to the President in fact complies with the decree,» Mr Sayed-Khaiyum said.

If the tribunal believes that there are certain amendments to be made, the President will give it back to the assembly with the note that they look at these provisions or the clauses that might not be compliant with this decree.

«If it is compliant with the decree, then the President will essentially assent to the Constitution and then that Constitution will become the Constitution of the Republic of Fiji,» the Attorney General explained (*Constituent assembly to review draft constitution when ready // The Jet Newspaper (<http://www.thejetnewspaper.com/subpages.php?ID=1243#.UCU1-nWls9Q>). – 2012*).

СОМАЛИ

Конституционная ассамблея Сомали утвердила проект нового основного закона страны, передает агентство Франс Пресс.

Учредительное собрание, состоящее из 825 депутатов, начало заседания на прошлой неделе, чтобы запустить переходный процесс по передаче власти в стране, который должен закончиться 20 августа. До этого срока ассамблея должна проголосовать за состав нового парламента страны, который в свою очередь изберет президента. Глава государства назначит премьер-министра, ответственного за формирование правительства. «Мы очень счастливы, что участники ассамблеи завершили процедуру, проголосовав за конституцию», – объявил, обращаясь к депутатам, премьер-министр переходного правительства Абдивели Мохамед Али.

Агентство Ассошиэйтед Пресс сообщает, что согласно проекту конституции на территории Сомали запретят пропаганду любой религии кроме ислама, однако частным лицам будет позволено придерживаться разных вероисповеданий.

Работа ассамблеи в столице страны Могадишо проходила в условиях повышенного риска для жизни и личной безопасности законодателей. Двое террористов-смертников пытались проникнуть в здание, где заседала ассамблея, но были остановлены полицией. При перестрелке сработала закрепленная на их телах взрывчатка, и в результате прогремевших взрывов пострадал один страж правопорядка.

Сомали перестало существовать как единое государство в 1991 г. после падения диктаторского режима Мохаммеда Сиада Барре, правившего с конца 1960-х годов. В настоящее время в качестве единственной законной власти в стране международное сообщество при-

---

знает федеральное правительство Сомали, однако последнее контролирует лишь ряд районов распавшегося государства.

На северо-востоке Сомали с 199 г. существует непризнанная Республика Сомалиленд, на юге и северо-востоке правят местные кланы и радикальные исламистские движения, в том числе исламистская группировка «Аш-Шабаб», имеющая связи с «Аль-Каидой». В августе прошлого года боевики «Аш-Шабаб» ушли из Могадишо, но преподнесли это не как отступление, а как тактический шаг. Боевые действия против «Аш-Шабаб» ведут, кроме правительственной армии и контингента Афросоюза, войска Кении и Эфиопии (*РИА Новости* (<http://www.ria.ru>). – 2012. – 1.08).

Довідково:

Сомалі перестала існувати як єдина держава ще в 1991 р. з падінням диктаторського режиму Сіада Барре.

Зараз єдиною законною владою в країні міжнародне співтовариство визнає Федеральний уряд Сомалі, проте цей уряд контролює лише частину столиці країни – міста Могадишо. Інші частини Сомалі перебувають під контролем невизнаних державних утворень або є самокерованими територіями, керівництво яких має різні, іноді протилежні погляди з питання об'єднання під владою Могадишо.

Площа країни – 637 700 кв. км. На 2010 р. за оцінками населення перевищує 10 млн.

Переходное федеральное правительство Сомали (сомал. Dowladda federaalka kumeelgaarka) – международно признанное правительство Сомалийской Республики. Существует как один из переходных органов власти, описанных в Переходной федеральной хартии Сомали, принятой в ноябре 2004 года в столице Кении Найроби Переходным федеральным парламентом Сомали. Переходное правительство пользуется поддержкой ООН, Африканского союза и США. Фактически контролирует только столицу – Могадишо. Обычно в публицистике под Федеральным Переходным Правительством подразумевается вся совокупность переходных органов государственной власти, созданных в 2004 г.

Переходное федеральное правительство Сомали является органом исполнительной власти, возглавляемым президентом страны – Шейх Шариф Шейх Ахмедом. Президент выбирается парламентом. В свою очередь президент назначает премьер-министра, который является связующим звеном между президентом и министрами кабинета. На официальном сайте правительства перечислены 39 входящих в него министерств.

***

Совет Безопасности ООН выступил с заявлением для печати в связи с началом после 20 лет гражданской войны в Сомали работы учредительной ассамблеи по принятию конституции, призыв завершить переходный период в этой стране в течение одного месяца. «Страны-члены Совета напомнили, что переходный процесс должен закончиться 20 августа 2012 г., и призвали переходные федеральные институты и участников составления дорожной карты удвоить их усилия для завершения поставленных в ней задач и выполнить свои обязательства вовремя и в эффективной форме», – говорится в заявлении СБ ООН.

В феврале этого года сомалийцы достигли соглашения относительно властных структур, которые должны прийти на смену переходного правительства и переходного парламента этой страны, сроки полномочий которых уже давно истекли.

В документе отмечается, что Совет Безопасности серьезно обеспокоен нарушением крайних сроков формирования сомалийского парламента, которые закончились 15 июля.

«Члены Совета Безопасности подчеркнули, что лучшим способом обеспечить мир, безопасность и экономическое развитие для народа Сомали могли бы подотчетные, представительные институты власти через прозрачный переходный процесс», – говорится в заявлении.

Вопрос «финансовой прозрачности» Сомали вызывает в СБ ООН особую обеспокоенность, в связи с чем совет призвал в очередной раз «положить конец нецелевому расходованию фондов, которое подрывает способность властей служить сомалийскому народу».

В заявлении также подчеркивается, что СБ ООН примет меры против лиц и организаций, угрожающих миру, безопасности и стабильности Сомали, в том числе после истечения крайнего срока завершения в августе переходного периода (*РИА Новосту* (<http://www.ria.ru>). – 2012. – 26.07).

***

Генеральный секретарь ООН Пан Ги Мун и его Специальный представитель ООН в Сомали Огастин Махига приветствовали принятие Учредительным собранием страны новой временной конституции... Пан Ги Мун и Огастин Махига отметили, что после десятилетий войны Сомали встала на путь мира и национального

примирения и приближается к завершению переходного периода, который заканчивается 20 августа.

«Принятие временной конституции – это не завершение процесса. Это очень важный шаг к созданию лучшего будущего для всех сомалийцев», – говорится в официальном заявлении Генерального секретаря ООН, с которым выступил его пресс-секретарь.

Специальный представитель ООН отметил, что обсуждение проекта временной конституции Сомали продолжалось восемь дней. Участие в голосовании приняли 620 из 825 членов Учредительного собрания. Лишь 13 членов собрания выступили против проекта, 11 воздержались в ходе голосования.

«Принятие временной конституции является историческим достижением и одной из наиболее важных вех на пути к завершению нынешнего переходного периода и к началу нового политического будущего», – сказал Огастин Махига.

Глава ООН и его представитель высоко оценили роль членов Учредительного собрания, как представителей народа Сомали в ходе принятия конституции и обеспечении легитимности и прозрачности политических преобразований в стране.

«Учредительное собрание отражает разнообразие сомалийского общества, связанного с традиционной клановой системой и обеспечивает всеохватность, объединяя старейшин, религиозных лидеров, женщин, молодежь, деловых людей, интеллигенцию и диаспору», – подчеркнул Огастин Махига.

Махига заявил, что положения конституции должны быть воплощены в реальность. Для этого необходимо предпринять заключительные шаги в переходном периоде – избрать представителей в парламент, выбрать его спикера и президента Сомали, а также назначить членов правительства.

В новой временной конституции Сомали предусмотрены положения, гарантирующие всем сомалийцам возможность участвовать в политической жизни. До проведения всенародного референдума новая конституция будет носить временный характер (*Свободная Волна* (<http://www.mvkursk.ru>). – 2012. – 2.08).

***

Сомалийские силы безопасности застрелили потенциального террориста-смертника, который пытался напасть на место проведения национальной конференции по проекту Конституции

Сомали, в то время как второй нападающий взорвал себя, ранив шесть офицеров.

«Оба смертника были одеты в правительственную униформу. Шесть полицейских получили ранения», – сказал полицейский Мухаммед Али.

«Один из них перепрыгнул через стену напротив конференц-здания, но был застрелен у ворот. Затем другой смертник перепрыгнул через другую стену, и его бомба взорвалась там, где стояли правительственные солдаты», – рассказал полицейский (*LB.ua* (http://world.lb.ua/news/2012/08/01/163586_somali_terrorismertniki.html)). – 2012. – 1.08).

***

Специальный представитель ООН в Сомали Огастин Махига отметил, что обсуждение проекта временной конституции государства продолжалось восемь дней. Участие в голосовании приняли 620 из 825 членов Учредительного собрания. Лишь 13 членов собрания выступили против проекта, 11 воздержались в ходе голосования.

«Принятие временной конституции является историческим достижением и одной из наиболее важных вех на пути к завершению нынешнего переходного периода и к началу нового политического будущего»,- сказал Огастин Махига.

Глава ООН и его представитель высоко оценили роль членов Учредительного собрания, как представителей народа Сомали в ходе принятия конституции и обеспечении легитимности и прозрачности политических преобразований в стране.

«Учредительное собрание отражает разнообразие сомалийского общества, связанного с традиционной клановой системой и обеспечивает всеохватность, объединяя старейшин, религиозных лидеров, женщин, молодежь, деловых людей, интеллигенцию и диаспору», – подчеркнул Огастин Махига.

Махига заявил, что положения конституции должны быть воплощены в реальность. Для этого необходимо предпринять заключительные шаги в переходном периоде – избрать представителей в парламент, выбрать его спикера и президента Сомали, а также назначить членов правительства.

В новой временной конституции Сомали предусмотрены положения, гарантирующие всем сомалийцам возможность участвовать

в политической жизни. До проведения всенародного референдума новая конституция будет носить временный характер (*Свободная волна* (http://www.mvkursk.ru/all_news/24011.html). – 2012. – 2.08).

РЕСПУБЛИКА ВІРМЕНІЯ

По окончанию президентских выборов 2013 г. в Конституцию Армении, по всей видимости, будут внесены изменения – страна перейдет на парламентскую систему правления. Об этом пишет газета «Грапарак».

Согласно публикации, смена системы правления стала одной из редких вопросов, по которым подходы второго и третьего президентов совпадают. «Однако мотивации разные. Второй президент не выдвинет своей кандидатуры на выборах 2013 г., но сделает все возможное, чтобы контролируемые им силы обеспечили такой процент голосов, чтобы решить вопрос премьера, чего не удалось добиться на прошедших выборах в парламент. Конституционные реформы предоставят «новоизбранному» премьеру практически механически решить вопрос своего пребывания у руля государства в 2018 г. В этом и заключается причина крайне скрытой борьбы Роберта Кочаряна за 2013 г., а также того обстоятельства, что о конституционных реформах говорит не партия «Прорывающая Армения», а АРФ «Дашнакцутюн». При этом, в данном проекте свою «долю» имеет и Россия, которая также стремится обеспечить переход Армении на парламентскую систему правления, чтобы решить вопрос премьера Армении, не «консультируясь» с Западом», – пишут авторы публикации.

При этом, газета «Грапарак» отмечает, что у действующего президента Сержа Саргсяна есть собственные расчеты по этому поводу, пытаясь ввести в игру партию «Прорывающая Армения». «В дни проведения переговоров по формированию коалиции он проинформировал Гагика Царукяна (лидер ППА) о планируемых конституционных реформах и отметил, что в этом случае Царукян может стать вице-премьером. Говорят Царукяна заставили отказаться от этого предложения. Однако, согласно информированным источникам, вопрос остается открытым», – отмечается в публикации (*Armenia Today* (<http://www.armtoday.info>). – 2012. – 26.07).

Довідково:

Республика Армения – суверенное, демократическое, социальное, правовое государство с Президентской формой правления.

Президент

Президент Республики является главой государства и избирается гражданами Республики Армения на пятилетний срок. Он осуществляет власть в соответствии с Конституцией и законами – на основе принципа разделения законодательной, исполнительной и судебной властей. Действующим Президентом Армении является Роберт Кочарян (с 30 марта 1998 года).

Законодательная власть

В Армении высшим законодательным органом является однопалатное Национальное Собрание Республики Армения, состоящее из 131 депутата. Национальное Собрание избирается посредством всенародных выборов, на пятилетний срок. Последние парламентские выборы состоялись в мае 2007 года.

Исполнительная власть

Исполнительную власть осуществляет Правительство Республики Армения. Правительство состоит из Премьер-министра, назначаемого Президентом, и министров. Президент Республики по предложению Премьер-министра назначает членов Правительства и освобождает их от должности.

Судебная власть

Правосудие в Республике Армения осуществляют суды в соответствии с Конституцией и законами. В судебную систему Армении входят Апелляционный Суд, Кассационный Суд, Хозяйственный суд, Военный Суд, Конституционный Суд. Прокуратура Республики Армения является единой системой, которую возглавляет Генеральный прокурор.

Партии

С 1990 в Армении существует многопартийная система.

***

Общественно-политическая ситуация в Армении диктует необходимость серьезных перемен. В последние месяцы наблюдается рост показателей более активного участия населения в общественно-политической жизни страны.

Создается впечатление, что страна с самой скучной повесткой дня постепенно превращается в площадку для политических выступлений, а ее столица – в эпицентр общественных страстей.

На этом фоне борьба за лидерство в стране между захватившими власть карабахскими армянами и потомками их сородичей из Малой

Азии, Сирии и Ливана, переселившихся на территорию сегодняшней Армении в XIX веке, носит бескомпромиссный характер.

Еще до организации шоу под названием «выборы президента Нагорного Карабаха» местные армяне обратились к президенту Армении с просьбой о смене своего марионеточного лидера, выполняющего, по сути, функции наместника Саргсяна и «губернатора» оккупированных Арменией азербайджанских территорий. Разгневанные военные преступники, бывшие друзья и соратники Саргсяна написали ему письмо, полное разочарования. Однако это не помешало Саргсяну переназначить своего выдвиженца «президентом» так называемой никем непризнанной «Нагорно-Карабахской Республики».

Что-то неладно и внутри правящей партии Армении. Партийные функционеры все чаще оспаривают решения президента и своего лидера. В частности, недавно мэр города Гюмри обвинил армянского президента в богохульстве.

Да уж... складывается ощущение, что с Арменией явно творится что-то не то. Скандалы, руготня и побои стали неотъемлемой частью общественной жизни этой страны. В создании всего этого задействованы представители различных слоев общества, люди разных возрастов.

Более того, судя по всему, в Армении зарождаются новые левые, костяк которых состоит из представителей молодежи. Считается, что это движение может в скором времени превратиться в политическую силу. Тем не менее, власти пока «хорошо» справляются с этой активностью, идя на частные уступки. Незначительные уступки, с точки зрения армянских лидеров, не угрожают системе в целом. Когда же движение недовольных начнет представлять собой реальную угрозу системе, то все перерастет в реальную политическую борьбу.

По всей вероятности, именно эти тенденции и заставляют Сержа Саргсяна сделать определенные маневры в преддверии президентских выборов 2013 г. В частности, недавно был запущен новый проект по превращению Армении в парламентскую республику. Ожидается, что сразу после выборов 2013 г. с согласия покровителей Армения перейдет к парламентской форме правления.

По некоторым данным, для того чтобы решить вопрос будущего премьер-министра, ведется самая ожесточенная борьба. Судя по всему, за премьерское кресло поствыборного периода борются сразу несколько представителей карабахского клана.

Конституционные реформы предоставят новому премьер-министру практически всю полноту власти. Это хорошо понимает президент С. Саргсян и у него есть собственные расчеты по этому поводу. Зажатый в тиски политических интриг Саргсян, видимо, начал заигрывать с другими политическими силами.

Что касается внешней политики, то неудачи стали преследовать армянскую дипломатию одна за другой. Провалы внешнеполитического курса Саргсяна в последние годы стали принимать все более интенсивный характер. Ярким тому примером послужил последний саммит НАТО в Чикаго и принятая странами-членами альянса итоговая декларация (*Inews.az (www. Inews.az). – 2012. – 2.08*).

***

Конституция Армении не плохая, но нуждается в реформе, заявил член Конституционного суда (КС) Феликс Тохян. По его словам, многие положения, закрепленные в основном законе страны, сегодня не применяются. «Главным образом, не применяются статьи, касающиеся сферы прав человека, особенно социальных и экономических прав», – отметил член КС.

По мнению Ф. Тохяна, в Армении самой слабой сегодня является судебная власть, а самой сильным – институт президента. По его мнению, необходимы конституционные реформы, чтобы обеспечить баланс между ветвями власти.

Феликс Тохян считает, что нельзя говорить о защите прав человека, пока у нас нет независимых судов.

«В Армении существует дефицит правосудия. Суды, в том числе и Конституционный суд, не являются независимыми», – заявил член КС.

По его мнению, отношение власти к Конституционному суду резко изменилось после президентских выборов 2003 года из-за вынесенного судом особого вердикта, когда результаты выборов не были признаны действительными, как того требовал кандидат от оппозиции Степан Демирчян, однако КС предложил президенту Роберту Кочаряну в течение одного года провести референдум о доверии. Это решение Кочарян не считал обязательным и референдум не провел.

«Отсутствие у нас независимой судебной системы в значительной степени влияет на темпы экономического роста страны, – заключает Феликс Тохян и поясняет: – Инвесторы говорят: как нам защищать вложенные деньги? У нас в основном нужно иметь поддержку

президента или правительства. Инвестор говорит: президент и правительство завтра поменяются, что я тогда буду делать со своими деньгами, как их верну?»

По оценке Тохяна, судья – самый незащищенный чиновник в Армении.

«Судью увольняют с работы, а он не может обжаловать это решение. А потом мы еще спрашиваем, почему судьи не независимы», – отметил член КС.

Феликс Тохян, который является поборником конституционной реформы, высказал мнение, что в данный момент в Армении сложилась ситуация, когда с участием всех политических сил возможно реформировать основной закон страны, поскольку ценности общества не могут быть закреплены в конституции, которая не была принята в атмосфере политической солидарности.

Член КС напомнил, что во время принятия Конституции Армении в 1995 году оппозиция бойкотировала этот процесс и не участвовала в ее разработке. То же самое произошло и в 2005 году, во время внесения изменений в Конституцию.

«Сегодня радикальная оппозиция с улиц пришла в парламент, и есть возможность расширить рамки политического консенсуса и пойти на конституционную реформу», – сказал член Конституционного суда Феликс Тохян (*Azatutyun.Am* (<http://rus.azatutyun.am>). – 2012. – 1.07).

ЛІВІЙСЬКА РЕСПУБЛІКА

Национальный переходный совет (НПС) Ливии передал власть новой Ассамблее, что стало символическим шагом перехода к миру после свержения 40-летней диктатуры Муамара Каддафи. «Я передал конституционные полномочия Генеральному национальному конгрессу, который теперь является законным представителем ливийского народа», – отметил глава НПС Мустафа Абдель Джалиль.

Временный лидер Ливии передал бразды правления старейшему члену 200-местного законодательного собрания, избраного 7 июля на торжественной церемонии.

«НПС больше не существует. Он был распущен», – сообщил член совета Осман бен Сасси AFP.

Абдель Джалиль приветствовал, по его словам, «первую передачу власти в истории Ливии» как «исторический момент» для всех ливийцев.

Но он признал, что во время «чрезвычайного» переходного периода были сделаны «ошибки» и что вопросы безопасности и разоружения не были решены в срок.

Он сказал, что НПС также не удалось найти решение кризиса с беженцами, что, по его словам, стало «настоящей трагедией».

«Мы были не в состоянии гарантировать безопасность, как нам хотелось бы и как этого хотел бы ливийский народ», – сказал он.

Абдель Джалиль объявил, что он уйдет в отставку, и ушел должности главы НПС.

Перед Генеральным национальным конгрессом будет поставлена задача выбора нового временного правительства, которое будет руководить страной до новых выборов, проведение которых предполагается на основе конституции, которая будет подготовлена 60 членами, наделенными учредительные полномочиями.

Из 200 членов собрания, львиная доля мест была отведена для отдельных кандидатов, симпатии и идеология которых остаются неясными.

Из партий, которые получили 80 из 200 мест, либеральная коалиция 2011 года периода премьер-министра Махмуд Джибриль показала лучшие результаты, обеспечив себе 39 мест (*Оригінал stammi New Libya assembly gets power // News.iafrica.com (<http://news.iafrica.com/worldnews/810189.html>). – 2012. – 9.08 див. Додаток М*).

Додаток М

Libya's National Transitional Council handed power to a new assembly, in a symbolic move marking a peaceful transition following the overthrow of Moamer Kadhafi's 40-year dictatorship.

«I hand over the constitutional prerogatives to the General National Congress, which from now on is the legitimate representative of the Libyan people,» NTC chief Mustafa Abdel Jalil said.

Libya's interim leader passed the reins to the oldest member of the 200-seat legislative assembly elected on 7 July at a ceremony that was scheduled late in the day because of Ramadan, the Muslim holy month of fasting from dawn to dusk.

Minutes earlier the 200 congress members were sworn in by the president of Libya's Supreme Court.

«The NTC no longer exists. It has been dissolved,» council member Othman Ben Sassi told AFP.

Abdel Jalil welcomed what he said was «the first handover of power in Libya's history» as a «historic moment» for all Libyans.

But he admitted that «mistakes» had been made during an «extraordinary» transition period and that security and disarmament issues had not been resolved in time.

He said the NTC had also failed to find a solution to the refugee crisis, which he said was a «real tragedy».

«We were unable to guarantee the security as we would have wished and as the Libyan people would have wished,» he said.

Abdel Jalil announced that he would retire and quit his posts as NTC chief and in the country's top panel of magistrates, of which he had been a member since the days of Kadhafi who was killed in October last year.

A conference room in an upscale hotel in the Libyan capital was arranged as a makeshift venue for the assembly, which is due to begin its work a week from now, according to the official LANA news agency.

Another room in the hotel will serve as the General National Congress headquarters.

The authorities put in place tight security measures for the 40-minute ceremony, in view of the ongoing violence in Benghazi and in the capital, where a car exploded during a marketplace gunbattle on Saturday.

The congress decided to elect a president on Thursday pending the adoption of rules for the vote. The assembly will reconvene at 2pm, said congress member Mohamed Al-Megarief, a well-known Kadhafi opponent.

Representatives of civil society groups and diplomatic missions in Libya, as well as NTC and government officials, attended the ceremony which opened with a reading from the Koran and the national anthem, sung by a children's choir.

It was marked by a minor incident when the NTC chief had a woman who presented the inaugural session replaced, as she was not veiled and was visibly made up.

«We believe in individual liberties and we expand them but we are Muslims and have principles,» said Jalil. «Everybody must understand this,» he said.

The General National Congress will be tasked with choosing a new interim government to take over from the NTC, and will steer the country until fresh elections can be held, based on a constitution to be drafted by a constituent authority of 60 members.

Libyans elected a legislative assembly of party and independent representatives last month, in their first free vote since a popular uprising last year escalated into a civil war that ousted the now-slain Kadhafi.

Of the 200 assembly members, the lion's share of seats has been set aside for individual candidates whose loyalties and ideologies remain unclear but who are being wooed by various blocs.

Out of the parties, which hold 80 of the 200 seats, the liberal coalition of 2011 wartime premier Mahmud Jibril performed best, securing 39 seats on its own.

Jibril's National Forces Alliance also counts on the support of a centrist party led by Ali Tarhuni, who held several key posts during last year's revolt. It obtained two seats in the congress.

The Justice and Construction Party, launched by Libya's Muslim Brotherhood, came in second with 17 seats. But its leader, Mohammed Sawan, says the party can even the score by bringing independent candidates to its side.

Whether two or three major forces emerge in the congress, decisions in the assembly require a two-thirds majority to pass, making cooperation necessary to avoid gridlock in the delicate transition.

Jawooda dismissed suggestions that a new government could be in place before the Eid al-Fitr festival that follows Ramadan, which is due to conclude in around 10 days.

«It is premature to discuss this now,» he told AFP.

The NTC was the political arm of the rebellion that toppled Kadhafi, and officially assumed power after the regime was overthrown.

It presided over a transition period marked by high levels of insecurity after its failure to integrate or disarm the ex-rebel militias who helped oust Kadhafi (*New Libya assembly gets power // News.iafrica.com (<http://news.iafrica.com/worldnews/810189.html>). – 2012. – 9.08*).

Довідково:

Лівійська Республіка – країна на півночі Африки, що межує на сході з Єгиптом, південному сході із Суданом, на півдні з Чадом і Нігером, заході з Алжиром і Тунісом, з півночі омивається Середземним морем. Площа 1759540 кв. км; столиця Тріполі;

У Лівії 1977 р. прийнято декларацію, що визнала основним законом суспільства Коран. Фактично духовною конституцією Лівії можна вважати Зелену книгу, написану Муамаром Каддафі. У ній відкидаються всі традиційні органи влади як фальшиві і проголошується безпосереднє народне самоврядування – джамахирія. Партії забороняються як інструмент диктаторських урядів, вибори – як обман демократії. Справжніми законами визнаються релігія та звичаї.

Після повалення режиму М. Каддафі створено Перехідну національну раду Лівії, яка на сьогодні передала всі повноваження національній асамблеї – новообраному парламенту Лівії.

НЕПАЛ

Непал останется светским государством. В новой конституции страны не будет указан индуизм как государственную религию.

Непал не вернется обратно во времена, когда он был индуистским королевством, а монарха считали воплощением индуистских богов, заявил член учредительного собрания Субаш Немванг на встрече с представителями религиозных меньшинств. Светский статус Непала остается бесспорным, утверждает Немванг. Учредительное собрание было распущено в конце мая премьер-министром Бабурамом Бхаттарай, по причине того, что не были решены некоторые поставленные перед ним задачи, напоминает «Седмица».

Введение новой конституции является частью политической реформы, проведение которой было согласовано в 2009 г. во время мирных переговоров с маоистскими повстанцами. Крайним сроком для представления проекта конституции было назначено 27 мая. Переговоры не увенчались успехом.

С 1996 по 2006 г. г. маоистская Коммунистическая партия Непала боролась против монархии и индуистской классовой системы. После всеобщей забастовки весной 2006 г. распущенный королем Гьянendraй парламент был снова созван. Король потерял свою власть, а индуизм – статус государственной религии.

Согласно официальным данным, 80,6 % от 27-миллионного населения Непала исповедуют индуизм. По независимым оценкам, индуистов в Непале около 70%. 10,7 % считают себя буддистами, почти 2% – христианами. 4,2 % непальцев исповедуют ислам или являются приверженцами анимистических культов (*Regions.Ru (<http://regions.ru>). – 2012. – 6.08*).

Коментар

Каждая политическая партия, которая была представлена в распущенном Учредительном собрании сознательно игнорировала интересы нации с точки зрения обнародования новой конституции институционализации Федеративной Демократической Республики

Непал. Их руководители не беспокоились о политической ситуации в случае, если Учредительному собранию не удастся обнародовать новый Основной закон. Также они ожидали других положений, таких как новые выборы, если Учредительное собрание будет распущено из-за политического тупика в соответствии с временной конституцией.

Люди страшно устали от высшего политического руководства основных политических партий, конституционных экспертов и консультантов, которые принимали участие в пропаганде новой конституции. В связи с отсутствием ответственности нация обречена на отсутствие голоса конституции. Оппозиция винит в ситуации правящую коалицию, и никто не желает признавать свои неудачи в политическом руководстве.

На мой взгляд, все старшие лидеры основных политических партий неспособны привести к установлению современной демократии, поскольку они не способны влиять на людей так, чтобы установить основной принцип демократии – правление большинства, которое несет ответственность по защите прав меньшинств (*Оригинал cтамми Prakash Bom. Nepal after CA Dissolution // Reviewnepal.com (http://www.reviewnepal.com/detail_news.php?id=4263). – 2012. – 5.08 див. Додаток N).*

Додаток N

Every political party which had its representative (s) in the dissolved Constituent Assembly deliberately disregarded the future course of nation in terms of promulgating the new constitution to institutionalize the federal democratic republic of Nepal. Their leaderships did not care for the political situation in case CA failed to promulgate the statue. Nor they had anticipated other provisions such as fresh CA election if CA dissolved due to the political gridlock under the Interim Constitution.

People are terribly fed up with the senior political leaderships of main political parties, constitution experts, and advisers who were involved in promulgating the new constitution. Due to their lack of responsibility the nation is doomed with the constitutional void. Yet, the senior leaders of main opposition political parties blame the UCPN Maoists and the UCPN Maoists blame Nepali Congress and UML. But they all are running away from confessing with their failure in political leadership.

In my opinion, all senior leaders of main political parties are incompetent to lead the present-day Democracy because they are incapable of influencing the people to establish basic principle of Democracy that it is the rule of majority which is accountable

---

to protect the rights of minority. If they had, the nation would not have fall into the current constitutional void with the complications of federalizing the state.

A few among all leaders of main political parties, the UCPN Maoist chairman Mr. Pushpa Kamal Dahal (Prachand) had confessed lately before his party's Central Committee members about the mistakes that he made during his tenure, particularly removing Army Chief Katawal and regretted his resignation as the prime minister prior to the 7th plenum of his party. He realized that he had long been a victim of his party senior leader Mr. Kiran Baidhya, who has recently left the UCPN Maoist party to open a hardliner revolutionary Maoist party.

Since after the dissolution of the Constituent Assembly and the Prime Minister Dr. Baburam Bhattarai's announcement of the fresh general election for the Constituent Assembly the main political parties have been busy throwing dices casually to fill up gaps of constitution void in the nation. Some propose the idea of resurrection of the dissolved CA, which UML senior leaders supported! But the chairman of the breakaway CPN-Maoist Mr. Kiran Baidhya purposed the Round Table Conference to promulgate the new constitution, which no party leader could say 'Undemocratic,' but some senior leaders supported!

Opposition party senior leaders have been upset with the announcement of the fresh election but they have hard time to realize the fact that it was mandated by the Supreme Course as per their compliance as a result of dirty politics. It is hard to comprehend how such dirty politics were played against people's mandate, but the senior leaders like CPN-Maoist chairman Mr. Baidhya could still roll the dirty dice, which opposition senior leaders do not hesitate to step up such impetus to torture UCPN-Maoist leaders, particularly Dr. Baburam Bhattarai. For their information, senior Maoist leader Mr. Baidhya is the venom for Democracy.

In my opinion, main political parties have not yet fully realized how obstructive Mr. Kiran Baidhya is to democratic establishment with his extre Prakash Bom. *Nepal after CA Dissolution // Reviewnepal.com (http://www.reviewnepal.com/detail_news.php?id=4263). – 2012. – 5.08).*

***

В Непалі третій місяць триває політична криза. 27 травня 2012 минув час, до якого непальські політики зобов'язалися розробити проект нової конституції.

Члени установчих зборів працювали над документом уже чотири роки, але так і не досягли згоди з ключових питань, таких як розміри та етнічний склад штатів федерації.

Раніше збори вже відкладали крайній термін вироблення документа. Після того, як проект нової конституції так і не було запропо-

---

новано, збори припинили свою діяльність і країна опинилась у політичному вакуумі.

Опозиційні партії відмовились брати участь у виборах і наполягають на відставці прем'єр-міністра Бхаттарай як попередній умові для вирішення кризи. Вони також виступили за формування уряду національної єдності.

Утім Бхаттарай і правляча коаліція відмовились від будь-яких рішень до виборів, або принаймні доти, поки сторони не домовляться про пакет рішень по всіх дискусійних питаннях, включно з формуванням уряду і Конституцією.

Тупикова ситуація, яка відволікає увагу від інших важливих питань, зокрема економічного розвитку, в багатьох непальців викликає розчарування.

За відсутності парламенту і тимчасовому уряді перед главою держави постало завдання пошуку компромісу між правлячою коаліцією та опозиційними партіями. Утім, повноваження глави держави, прописані у тимчасовій конституції, дають йому для цього небагато можливостей.

5 серпня глава держави скликав усі 27 партій розпущених установчих зборів і звернувся до них із закликом припинити суперечки і знайти вихід із ситуації, що склалася (*Оригінал статті The man in the middle and the tussle for power // Hindustan Times (<http://www.hindustantimes.com/world-news/Nepal/The-man-in-the-middle-and-the-tussle-for-power/Article1-910535.aspx>). – 2012. – 8.08 див. Додаток Р*).

Додаток Р

As Nepal's political logjam continues for the third consecutive month, the role of one man, the country's first President Ram Baran Yadav, is coming increasingly under the scanner. With no parliament and a caretaker government functioning, Nepal's head of state is faced with the task of brokering a consensus between the ruling coalition and opposition parties – if possible.

He seems aware of the responsibility and is trying his bit. But with not much power given by the interim constitution, Yadav doesn't have much control over developments or lack of them in Nepal.

On Sunday, he called all 27 parties from the dissolved Constituent Assembly and urged them to bury their differences and find a solution to the ongoing impasse.

Nepal's present crisis stems from dissolution of the CA in May without drafting a new constitution and PM Baburam Bhattarai's announcing fresh polls.

Opposition parties have refused to take part in elections and are insisting on Bhattarai's resignation as a pre-condition for resolution of the crisis. They also want formation of a national unity government.

But Bhattarai and the Maoist-Madhesi coalition have refused to budge until elections or at least till the parties agree on a package deal to resolve all issues including government formation, peace and constitution.

Parties like Nepali Congress want Yadav to play a pro-active role – that is, he should remove Bhattarai and his government and install a national unity government comprising all parties.

On the other hand, the government is of the view that the President will not resort to such an 'unconstitutional' move.

As the tug of war for power continues, all eyes in Nepal are on the President, who is expected to play a role in delivering the much delayed constitution and conclude the peace process.

But Yadav is unlikely to take any step which could tarnish his reputation or is in contravention of the interim constitution. Hence, the impasse is likely to continue till the parties find a solution themselves instead of using Yadav's shoulder to aim at their targets (*The man in the middle and the tussle for power // Hindustan Times (<http://www.hindustantimes.com/world-news/Nepal/The-man-in-the-middle-and-the-tussle-for-power/Article1-910535.aspx>). – 2012. – 8.08*).

Довідково:

Непал, згідно з Тимчасовою конституцією, прийнятою 15 січня 2007 р. (з поправками від 29 травня 2010 р., 25 січня 2011 р., 29 травня 2011 р. та 29 серпня 2011 р.), – незалежна, неподільна, суверенна, світська та демократична держава. 10 квітня 2008 р. у країні пройшли парламентські вибори, в результаті яких були вибрані Установчі збори. На їхньому першому засіданні, що відбулося 28 травня 2008 р., скасовано монархічний режим (існував 240 років), і країна проголошена Федеративною Демократичною Республікою Непал (до офіційного визнання цієї назви ООН – Непал).

Глава держави – Президент, є верховним головнокомандувачем, інші функції президента носять церемоніальний характер.

Президент Федеративної Демократичної Республіки Непал – Рам Баран ЯДАВ (Ram Baran Yadav), обраний 21 липня 2008 р. Вступив на посаду 23 липня 2008 р.

Функції законодавчої влади здійснюється Установчими зборами, які обрані 10 квітня 2008 р. (строк повноважень – 2 роки; в травні 2010 р. продовжений ще на один рік, згодом термін повноважень Установчих зборів про-

---

довжувався неодноразово, 22 травня 2012 р. прийнято рішення про продовження терміну ще на три місяці). Приведені до присяги 27 травня 2008 р.

Голова – Субаш Чандра НЕМБАНГ (Subhash Chandra Nemwang).

Виконавча влада належить Раді міністрів (Council of Ministers). Нинішній уряд сформовано 16 травня 2012 р.

Прем'єр-міністр – Бабу Рам БХАТТАРАЇ (Babu Ram Bhattarai).

Політичні партії

Указом короля від 5 січня 1961 р. всі політичні партії Непалу були заборонені. 2 травня 1979 р. відбувся національний референдум з питання про повернення до багатопартійної системи в країні. Перемогло панчаятське правління, що існувало в країні. 11 квітня 1990 р. король зняв заборону на діяльність політичних партій.

Демократична партія мадхесі тераев – ДПМТ. Регіональна партія мадхесі(індійських мігрантів) в регіоні тераев (межує з Індією).

Комуністична партія Непалу (маоїстська) – КПН (М)(Kommunist Party of Nepal- Maoist). Заснована в 1990 р. як Комуністична партія Непалу (Об'єднаний центр). Перейменована в маоїстську в 1995 р. Лідер – Пушпа Камал ДАХАЛ (Pushpa Kamal Danal).

Комуністична партія Непалу (об'єднана марксистська і ленінська) – КПН (омл)(Unified Kommunist Party of Nepal-Marxist – Leninist – CPN – ML). Заснована на початку 1991 р. в результаті злиття Комуністичної партії Непалу (марксистської) і «Марксистсько-ленінської партії» («Мале»). Лідер – Махдав Кумар НЕПАЛ(Mahdav Kumar Nepal). Голова – Джалала Натх КХАНАЛ (Jhala Nath Khanal). Генеральний секретар – Ішвар ПОКХРЕЛ(Ishwar Pokhrel).

Національна демократична партія – НДП (Rashtriya Prajatantra Party). Заснована у лютому 1992 р. Президент – Камал ТХАПА(Kamal Thapa). Голова – Пашупаті ШАМСЕР РАНА(Pashupati Shamshere J.V. Rana). Генеральний секретар – Діпак БОХАРА(Deepak Bohara).

Непальський конгрес – НК(Nepali Congress Party NCP). Партія. Створена в 1947 р., заборонена у грудні 1960 р., легалізована у квітні 1990 р. Голова – Рам Чандра ПУДЬЯЛ(RamChandra Poudyal).

Непальський конгрес(демократичний) – НК(д) (Nepali Congress). Партія. Створена в 2002 р., в результаті розколу Непальського конгресу. Лідер – Шер Бахадур ДЕУБА(Sher Bahadur Deuba). «Садбхавана парті»(Партія «Добра воля») – СП(Goodwill Party). Регіональна партія мадхесі. Заснована у квітні 1990 р. Г. Н. Сінгхом. Президент – Гаджendra Нарайян СІНГХ(Gajendra Narayan SINGH).

Форум за права народу мадхесі – ФПНМ(Madhese Jana Adhikar Forum – Madhesi People's Rights Forum). Регіональна партія мадхесі. Заснована в

2006 р. Лідер – Біджая ГАЧЧХАДАР (*Bijaya Gachchhadar*). Голова – Упендра ЯДАВ (*Upendra Yadav*) (*Українформ* (<http://svit.ukrinform.ua/Nepal/nepal.php?menu=state>)).

Сирія

Госдепартамент США через «Институт мира США» напрямую работает с сирийскими группами оппозиции для формирования «правительства», чтобы внедрить его туда, когда секретная операция НАТО преуснеет в разрушении сирийского государства.

В докладе журнала *Foreign Policy*, озаглавленном «Тайные действия по составлению планов для Сирии после Асада», говорится, что финансируемый госдепом США Институт мира (USIP) планирует вскоре выпустить доклад с подробным описанием планируемого правительства, создаваемого госдепартаментом США. Институт мира, который уже публикует подробности о том, как он планировал, создавал и продолжает управлять и содействовать установленному НАТО клиентскому режиму, действующему сейчас в Ливии, представляет на всеобщее обозрение не что иное, как современный империализм, реализуемый на практике.

Институт мира США заявляет, что он участвует не только в «консультировании» поддерживаемого Западом ливийского правительства, но также в «создании конституции, правосудии переходного периода, правах женщин и образовании». Финансируемый правительством США Институт мира также собирается писать конституцию Сирии – это теперь называется «документ переходной стратегии».

Смысл понятен – правительство США буквально создаёт клиентский режим, по замыслу обречённый попасть в вакуум, который обеспечат наёмники из США, Израиля, Саудовской Аравии и Катара (то есть Свободная сирийская армия). Но журнал *Foreign Policy* пытается этот смысл завуалировать:

Отсутствие представителей администрации Обамы на этих встречах, даже в качестве наблюдателей, было преднамеренным.

«Это та ситуация, в которой роль США была бы крайне непродуктивной. Это дало бы повод режиму Асада и оппозиционным элементам делегитимизировать процесс», – сказал Стивен Хейдеман, руководитель сирийского проекта Института мира США.

К несчастью для такой попытки создания имиджа, фактически Институт мира является органом, непосредственно подчинённым правительству США, а именно, госдепартаменту США, имея в своём составе действующих членов госдепартамента, включая Майкла Познера, а также должностных лиц из Министерства обороны США, в частности, Джеймса Миллера – члена совета директоров Института мира. Среди других дискредитирующих членов Совета директоров – председатель Amnesty International и высокопоставленные должностные лица из экспертных центров, входящих в список журнала Fortune 500 компаний с самым большим доходом, например, институт Гувера и Белферовский центр, относящийся к «большой нефти».

Ещё более осложняет вопрос так называемой «сирийской оппозиции» то, что известные члены движения, включая Радвана Зиядеха, фактически представляют собой руководящий состав организации, финансируемой США – иными словами, лидеры оппозиции были взяты из организаций США, а не Сирии. В статье Guardian «Сирийская оппозиция: кто они?» (англ.) этот вопрос основательно исследован, и показано, что история Зиядеха является правилом, а не исключением.

Читатели могут вспомнить, что, как в 2011 г. сообщало Агентство Франс Пресс, Майкл Познер из госдепартамента США, также являющийся членом совета директоров Института мира, признал, что США финансировали, оснащали и тренировали «активистов» из арабского мира за 2 года до якобы «спонтанной» арабской весны. В их число входят активисты из Сирии, которые создали риторику, оправдывающую насильственные действия, развёртываемые сейчас в Сирии.

Это признание госдепартаментом США и руководителем Института мира сирийского проекта указывает на абсолютную нелегитимность так называемой «сирийской оппозиции», которая целиком и полностью является аферой правительства США и демонстрирует их внешнюю политику в отношении Сирии, ни в малейшей степени не представляя сирийский народ. Оппозиция буквально управляется правительством США, которые формируют для них новое правительство, призванное заменить то, которое они целенаправленно уничтожают посредством ряда взаимно поддерживаемых экономических санкций, военных нападений и дипломатических подрывных действий (*Newsland (<http://www.newsland.ru>). – 2012. – 26.07.*)

Довідково:

Сирийская Арабская Республика – делится на 14 провинций, глава которых назначается министром внутренних дел после утверждения кабинетом министров. В каждой провинции выбирается местный парламент.

Сирия – многопартийная парламентская республика. Однако все партии Сирии должны заявить о приверженности курсу социалистических преобразований страны. В конституции закреплена ведущая роль Партии арабского социалистического возрождения – ПАСВ (Баас).

Глава государства – президент. Президент, как правило, является генеральным секретарем партии Баас. Согласно конституции страны, кандидатура президента выдвигается партией Баас (Конституция Сирии. гл.2, ч.2 ст.84), после чего выносится парламентом на всенародный референдум. Президент избирается на 7 лет, количество сроков пребывания у власти подряд не ограничено. Президент имеет право назначать кабинет министров, объявлять военное или чрезвычайное положение, подписывать законы, объявлять амнистию, а также производить поправки к конституции. Президент определяет внешнюю политику страны и является верховным главнокомандующим вооруженных сил. Согласно конституции президент Сирии обязан быть мусульманином, что, впрочем, не делает ислам государственной религией. Не оговорено также, к какой именно ветви ислама должен принадлежать президент. Так, нынешний глава государства, Башар Асад, является алавитом.

Законодательная власть в стране представлена Народным советом. Депутаты 250-местного парламента избираются прямым голосованием на 4-летний срок. По итогам парламентских выборов в 2003 в Народный совет прошли 7 партий. Во главе с Баас они формируют Национальный прогрессивный фронт Сирии (НПФ). 83 депутата не имеют партийной принадлежности. Народный совет утверждает бюджет страны, а также занимается законодательной деятельностью. Судебная система представляет собой уникальное сочетание исламских, османских и французских традиций. Основой законодательства Сирии является, согласно конституции исламское право Конституция Сирии, гл. 1, ч. 1, ст. 3, хотя фактически действующее законодательство базируется на Кодексе Наполеона. Существуют три уровня судов: Суд первой инстанции, Апелляционный суд и Конституционный суд, являющийся высшей инстанцией. Конституционный суд состоит из пяти судей, одним из которых является президент Сирии, а четыре других назначаются президентом. Таким образом в руках президента сосредоточен полный контроль как за исполнительной, так и за законодательной и судебной властью. В дополнение к этому, система религиозных судов занимается вопросами семьи и прочими бытовыми делами. Правительство Сирии возглавляется премьер-министром.

НОВІ НАДХОДЖЕННЯ ДО НБУВ

Укладач пров. бібліограф Штих П. М.

Редактор зав. відділу ДБО Добко Т. В.

КОНСТИТУЦІЙНЕ (ДЕРЖАВНЕ) ПРАВО ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН: ІСТОРИЧНІ ТРАДИЦІЇ І СУЧАСНІСТЬ

Бібліографічний покажчик

Волошин Ю. О. Конституційно-правове забезпечення європейської міждержавної інтеграції: проблеми теорії і практики : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.02 / Ю. О. Волошин ; Ін-т законодавства ВР України. – К., 2010. – 32 с. – укр.

Систематизовано наукові дослідження конституційно-правового забезпечення європейської міждержавної інтеграції. Розглянуто онтологічні й аксіологічні проблеми визначення категорій «інтеграція» й «європейська міждержавна інтеграція» у вітчизняній та зарубіжній конституційно-правовій доктрині.

Обґрунтовано теоретико-методологічне й аксіологічне визначення сучасного конституціоналізму в контексті його глобалізаційної парадигми та феномену міждержавної інтеграції. Уточнено конституційно-правові форми, засоби та механізм забезпечення міждержавної інтеграції згідно з принципом співробітництва держав, конституційно-правовими доктринами та стандартами міждержавної інтеграції.

РА375675

Волошин Ю. О. Конституційно-правове забезпечення європейської міждержавної інтеграції: теоретико-методологічні аспекти : монографія / Ю. О. Волошин ; Маріуп. держ. гуманіт. ун-т, Європ. орг. публіч. права, Представництво в Україні. – К. : Логос, 2010. – 427 с. – укр.

Висвітлено методологію дослідження конституційно-правового забезпечення міждержавних інтеграційних процесів у вітчизняній і зарубіжній науці конституційного права. Обґрунтовано теоретико-методологічне й аксіологічне визначення сучасного конституціоналізму у контексті глобалізаційної парадигми та міждержавної інте-

---

грації. Розглянуто категорійно-понятійний апарат інтернаціоналізації конституційного права та конституціоналізації міжнародного правопорядку за умов міждержавних інтеграційних процесів. Охарактеризовано етапи розвитку доктрини суверенітету та її конституційного забезпечення у процесі європейської міждержавної інтеграції.

BA727135

Волощук О. Т. Конституційне право зарубіжних країн : навч.-метод. комплекс / О. Т. Волощук, А. З. Георгіца ; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці : Чернів. нац. ун-т, 2010. – 248 с. : табл. – Бібліогр.: с. 234-246. – 100 экз

BA728333

Державне право зарубіжних країн : навч. посіб. / А. В. Панов ; ДВНЗ «Ужгород. нац. ун-т», Ф-т міжнар. відносин, Каф. міжнар. відносин. – Ужгород : Бреза А.Е., 2011. – 229 с. : іл.

BA748997

Державне право зарубіжних країн (у схемах) : навч. посіб. / Б. В. Калиновський, О. Я. Лапка, Н. Я. Лапка [и др.] ; Нац. акад. внутр. справ. – К.: КНТ, 2012. – 526 с. : схеми. – Бібліогр.: с. 522-526. – укр.

Розкрито загальні положення державного права зарубіжних країн, подано детальну характеристику конституцій зарубіжних країн, розглянуто основи конституційно-правового статусу людини та громадянина в зарубіжних країнах. Висвітлено конституційні засади суспільного ладу зарубіжних країн. Подано інформацію про конституційно-правовий статус політичних партій та інших громадських об'єднань у зарубіжних країнах. Акцентовано на конституційно-правовому статусі глави держави в зарубіжних країнах, органів влади та судової влади зокрема. Наведено детальну інформацію про основи державного права Ірану, Єгипту, Німеччини, Фінляндії, Франції, Швейцарії.

BA749939

Державне право зарубіжних країн. Загальна частина : навч. посіб. / Ю. М. Коломієць ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2010. – 211 с. – укр.

Розкрито предмет, джерела та систему державного (конституційного) права зарубіжних країн. Розглянуто основи теорії консти-

---

туції. Висвітлено проблеми конституційного регулювання політичної системи, економічних, соціальних і духовно-культурних відносин. Увагу приділено конституційним формам безпосередньої демократії, особливостям територіальної організації публічної влади, а також конституційно-правовому статусу громадянина та вищих органів державної влади в зарубіжних країнах.

ВА729002

Кененова И. П. Методология и методика преподавания конституционного права зарубежных стран / И. П. Кененова // Сравнительное конституционное обозрение. – 2009. – № 6. – С. 66-71.

Ж68798

Орленко В. І. Конституційне (державне) право зарубіжних країн : посіб. для підготов. до іспитів / В. І. Орленко, В. В. Орленко. – Вид. 2-е, стер. – К. : Паливода А. В. [вид.], 2011. – 237 с. – (Бібліотечка студента). 8.

ВА750675

Чиркин В. Е. Конституционное право зарубежных стран : учебник / В. Е. Чиркин ; Ин-т государства и права РАН. – 6-е изд., перераб. и доп. – М. : ИНФРА-М, 2010. – 606 с.

ПпВА321 ; ВА578508

Шаповал В. М. Конституційне право зарубіжних країн. Академічний курс : підруч. / В. М. Шаповал. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 464 с.

ВА727995

Комп'ютерна верстка
Г. Булахова

Підп. до друку 04.09.12.
Формат 60x84/16. Друк. офс. Папір офс. Обл.-вид. арк.
Видається в друкованому та електронному вигляді.

Видруковано в науково-видавничому центрі НБУВ.
НБУВ, пр-т 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 3.08.2001 р.